

Miro Turakainen

SUOMESTA SAKSAAN JA SIELTÄ ANGLOSFÄÄRIIN

Henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten
muuttuminen epäsuorassa käänносprosessissa
Kalevalan kahdessa käännökssä

TIIVISTELMÄ

Miro Turakainen: Suomesta Saksaan ja sieltä anglosfääriin – Henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttuminen epäsuorassa käännösprosessissa Kalevalan kahdessa käännöksessä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Monikielisen viestinnän ja käännöstieteen maisteriohjelma, saksan kääntämisen ja tulkkauksen opintosuunta, suomi A-työkielenä
Lokakuu 2025

Tässä tutkielmassa tarkastellaan Kalevalan henkilöahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttamista epäsuorassa käännösprosessissa. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää, kuinka alkuperäisen suomenkielisen Kalevalan henkilöahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käännösprosessissa ja mitä syitä Kalevalan henkilöahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttamisen taustalla voisi olla. Tutkimuksen taustalla vaikuttivat kirjallisuuden ja kääntämisen historialliset näkökohdat, runouden kääntämisen kysymykset ja kirjallisuudentutkimuksen henkilöahmon teoriat sekä epäsuoran kääntämisen kysymykset, eritoten epäsuorien käännösten laatua koskeva käsitys, että virheet ja puutteet ensimmäisissä käännöksissä vääjäämättä siirtyvät epäsuoriin käännöksiin.

Tutkimuksen tutkimusaineisto koostuu vuonna 1849 julkaistun, Elias Lönnrotin alkuperäisen suomenkielisen Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatioista ja niiden käännöksistä kahdessa Kalevalan käännöksessä: Franz Anton von Schiefnerin saksannoksessa *Kalewala, das National-Epos der Finnen* vuodelta 1852, joka on suora käännös alkuperäisestä suomenkielisestä Kalevalasta, sekä John Martin Crawfordin englanninnoksessa *Kalevala: The Epic Poem of Finland* vuodelta 1888, joka sitä vastoin on epäsuora käännös Schiefnerin saksannoksesta. Tutkimusaineistoon valittiin 20 Pohjolan tyttärien karakterisaatiota. Analyysi oli kolmijakoinen, kvalitatiivinen vertaileva tekstianalyysi, ja aineiston analyysissä karakterisaatiot jaettiin kahteen osaan sen perusteella, muuttuivatko niiden merkitykset epäsuorassa käännösprosessissa vähän vai huomattavasti. Vertailtaessa karakterisaatioiden käännösten merkitystä alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden merkityksiin otettiin analyysissä huomioon karakterisaatioiden merkitysten kokonaisvaltainen muuttuminen, mutta myös karakterisaation merkitystä luovien leksikaalisten elementtien, kuten substantiivien ja adjektiivien merkitysten muuttuminen.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että henkilöahmojen karakterisaatiot muuttuivat epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti. Aineiston 20 Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatiosta kuuden karakterisaation merkitys muuttui epäsuorassa käännösprosessissa vähän, kun taas 14 karakterisaation merkitys muuttui epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti. Tutkimuksessa ei kuitenkaan selvinnyt vakuuttavalla tavalla, miksi henkilöahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuivat. Esimerkiksi suurin osa Crawfordin käännöksen karakterisaatioiden merkitysten muutoksista ei ollut selitettävissä niiden merkitysten muutosten perusteella, jotka olivat havaittavissa Schiefnerin käännöksen karakterisaatioiden ja alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden välillä, joten tutkimus ei tue epäsuoran kääntämisen tutkimuksessa vallitsevaa käsitystä siitä, että mahdolliset puutteet ja virheet siirtyvät vääjäämättä ensimmäisistä käännöksistä epäsuoriin käännöksiin. Tutkimuksen tulokset olivatkin varsin mielenkiintoisia ja antavat aihetta jatkotutkimuksille henkilöahmojen karakterisaatioiden kääntämisen ja epäsuoran kääntämisen tutkimuksen aloilla.

Avainsanat: kaunokirjallinen kääntäminen, runouden kääntäminen, epäsuora käännös, henkilöahmo, karakterisaatio, Kalevala

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -ohjelmalla.

TEKOÄLYN KÄYTTÖ OPINNÄYTTEESSÄ

Opinnäytteessäni on käytetty tekoälysovelluksia:

- Ei
 Kyllä

Ilmoitukseni mukaan olen käyttänyt opinnäytteessäni tutkielmaprosessin aikana seuraavia tekoälysovelluksia: -

Tekoälysovellusten nimet ja versiot: -

Käyttötarkoitus: -

Osiot, joissa tekoälyä on käytetty: -

Olen tietoinen siitä, että olen täysin vastuussa koko opinnäytteeni sisällöstä, mukaan lukien osat, joissa on hyödynnetty tekoälyä, ja hyväksyn vastuun mahdollisista eettisten ohjeiden rikkomuksista.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	1
2 KÄÄNTÄMINEN HISTORIALLISSA KONTEKSTISSA	3
2.1 Kirjallisuus osana länsimaista aatemaailmaa 1800-luvulla	3
2.2 Käsityksiä kääntämisestä 1800-luvulla	6
3 KAUNOKIRJALLINEN KÄÄNTÄMINEN	11
3.1 Runouden piirteet ja runouden haasteet kääntäjälle.....	11
3.2 Henkilöhahmo, karakterisaatio ja kääntäjä	15
4 EPÄSUORA KÄÄNTÄMINEN.....	19
4.1 Epäsuoran kääntämisen määrittely.....	19
4.2 Syitä epäsuoralle kääntämiselle	21
4.3 Epäsuoran kääntämisen vaikutukset epäsuoriin käännöksiin	23
5 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA TOTEUTUS.....	27
5.1 Kalevala—Suomen kansalliseepos	27
5.2 Kalevala ja sen käännökset	28
5.2.1 Franz Anton von Schiefner ja <i>Kalewala, das National-Epos der Finnen</i>	29
5.2.2 John Martin Crawford ja Kalevala: <i>The Epic Poem of Finland</i>	30
5.3 Aineiston rajaus.....	32
5.4 Tutkimuskysymykset ja -menetelmä	35
6 KALEVALAN HENKILÖHAHMOJEN KARAKTERISAATIO JA NIIDEN KÄÄNNÖKSET SAKSAAN JA ENGLANTIIN.....	39
6.1 Henkilöhahmon karakterisaation merkityksen muutos epäsuorassa käännösprosessissa vähäinen	39
6.1.1 Neiet kahta kaunihimmat.....	39

6.1.2 Sieltä naios, poikaseni, paras Pohjolan tyttäristä	41
6.1.3 Tuo oli kaunis Pohjan neiti/tyttö/tytti.....	42
6.2 Henkilöhahmon karakterisaation merkityksen muutos epäsuorassa käännösprosessissa huomattava	49
6.2.1 Pohjolan tyttärihin	49
6.2.2 Siell' on tyttäret somemmat	50
6.2.3 viittä, kuutta virkeämmät.....	52
6.2.4 ei Joukon jorottaria	53
6.2.5 ei Lapin lapsilönttäreitä	54
6.2.6 jok' on sievä silmiltänsä	56
6.2.7 kaunis katsannoisiltansa	57
6.2.8 aina joutuisa jalalta	58
6.2.9 sekä liukas liikunnolta	59
6.2.10 maan kuulu, ve'en valio	60
6.2.11 Tuopa kaunis Pohjan tytti.....	62
6.2.12 Neito parka	64
6.3 Henkilöhahmojen karakterisaatioiden käännösten tulkinta	66
7 PÄÄTELMÄT	71
LÄHTEET	74
Aineistolähteet.....	74
Kirjallisuuslähteet.....	74
LIITTEET	84
Liite 1: Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatiot ja niiden käännökset.....	84
Liite 2: Käännösstrategiat Vinayn ja Darbelnet'n mukaan.....	85
DEUTSCHE KURZFASSUNG.....	I
1 Einleitung	i
2 Theoretischer Hintergrund	ii
3 Untersuchungsmaterial und -methode	vi

4 Untersuchungsergebnisse	xi
5 Schlussfolgerungen	xiv

1 JOHDANTO

Tässä tutkielmassa tarkastelen kahta Elias Lönnrotin kirjoittaman, vuonna 1849 ilmestyneen alkuperäisen suomenkielisen Kalevalan käännöstä: Franz Anton von Schiefnerin saksannosta *Kalewala, das National-Epos der Finnen* vuodelta 1852 ja John Martin Crawfordin englanninnosta *Kalevala: The Epic Poem of Finland* vuodelta 1888. Tutkimukseni keskittyy Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioihin, eritoten siihen, miten henkilöhahmojen karakterisaatiot on käännetty ensin suomesta saksaan ja sitten saksasta Englantiin. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, kuinka alkuperäisen suomenkielisen Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käännösprosessissa. Koska yleinen käsitys epäsuoran kääntämisen tutkimuksessa on se, että epäsuorassa kääntämisessä virheet tai puutteet ensimmäisessä käännöksessä siirtyvät epäsuoriin käännöksiin, oletus oli, että henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten muutokset Crawfordin englanninnoksessa voitaisiin selittää henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkityksen muutoksilla Schiefnerin saksannoksessa.

Käännöstutkimuksessa henkilöhahmot ovat saaneet osakseen huomioita erityisesti henkilöhahmojen nimien kääntämisen osalta: Esimerkiksi Hermans (1988), Hervey ja Higgins (1992), Fernandes (2006) ja Van Coilliella (2016) ovat muotoilleet malleja henkilöhahmojen nimien kääntämisen erilaisista keinoista. Vaikka henkilöhahmojen nimien kuulumisesta varsinaisesti henkilöhahmojen karakterisaatioihin ei ole kirjallisuudentutkimuksessa yhteistä käsitystä, voivat henkilöhahmojen nimet tukea karakterisaatiota antamalla henkilöhahmolle tiettyjä assosiaatioita esimerkiksi nimen merkityksen ja muodon kautta, ja henkilöhahmojen nimien kääntäminen voi osoittautua kääntäjälle hankalaksi tehtäväksi. Lisäksi myös opinnäytteissä henkilöhahmojen karakterisaatioiden kääntämistä on tutkittu aiemmin: Esimerkiksi Lepaus (2017) on pro gradu -tutkielmassaan tutkinut *Die kleine Hexe* -lastenkirjan henkilöhahmojen nimien suomenkielisiä käännöksiä, ja Nordenswan (2014) on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan henkilöhahmon luonnehdinnan rakentumista kertojan ääneen ja henkilöhahmojen dialogiin *Huckleberry Finnin seikkailut* -romaanin kahdessa suomennoksessa.

Henkilöhahmojen karakterisaatioiden kääntämisen tutkimus on aiheellinen, koska niiden kääntämistä on tähän mennessä tutkittu opinnäytteissä lähinnä lastenkirjallisuuden kääntämisen tutkimuksen näkökulmasta, ja käännöstutkimuksessa henkilöhahmojen karakterisaatioiden tutkimus on keskittynyt pelkästään henkilönimiin. Lisäksi vaikka Kalevalan käännöshistoriasta on

kirjoitettu paljon, ei olla kiinnitetty tarpeeksi huomiota siihen, kuinka Kalevala levisi niinkin merkittävälle maailmankielelle kuin englanniksi nimenomaan epäsuorassa käännösprosessissa. Lisäksi toisin kuin suomeen päin käännetystä kaunokirjallisuudesta, suomesta käännetystä kaunokirjallisuudesta ei ole paljon tutkimuskirjallisuutta. Vaikka suomenkielistä kirjallisuutta on ollut olemassa Mikael Agricolan ajoista lähtien kristillisen ja hengellisen kirjallisuuden muodossa, suomenkielisen kaunokirjallisuuden voidaan katsoa syntyneen juuri 1800-luvulla, joten kyseinen aikakausi voidaan nähdä otollisena tutkimuskohteena tällaiselle tutkimukselle.

Tutkimukseni lähtee liikkeelle siitä, minkälaisessa kulttuurisessa tilassa kirjallisuus oli länsimaissa 1800-luvulla. Sen jälkeen käsittelen kääntämistä 1800-luvulla, ensin kääntämisen ihanteiden ja kääntämiseen liittyvien asenteiden näkökulmasta, sitten kääntämiseen liittyvän konkreettisen toiminnan näkökulmasta. Käsiteltyäni kirjallisuuden ja kääntämisen historiallisen näkökulman pohdin kääntämistä tekstin funktion kannalta keskittymällä kaunokirjallisiin teoksiin, eritoten runouden kääntämiseen sekä kaunokirjallisuuden henkilöhahmoihin ja henkilöhahmojen karakterisaatioihin. Lopulta käsittelen epäsuoraa kääntämistä: Mitä epäsuora kääntäminen pohjimmiltaan on, miksi epäsuoraan kääntämiseen turvaudutaan ja miten epäsuora käännösprosessi voi vaikuttaa epäsuoriin käännöksiin.

Teoriaosuuden jälkeen esittelen ja rajaan tutkimukseni aineiston. Aineistoni koostuu Elias Lönnrotin alkuperäisen suomenkielisen Kalevalan, Franz Anton von Schiefnerin vuonna 1852 julkaistun saksannoksen *Kalewala, das National-Epos der Finnen* sekä John Martin Crawfordin vuonna 1888 julkaistun, Schiefnerin saksannoksen pohjalta käännetyn englanninnoksen *Kalevala: The Epic Poem of Finland* henkilöhahmojen karakterisaatioista, nimenomaan Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen 20 karakterisaatiosta. Tämän jälkeen esittelen tutkimukseni tavoitteet ja tutkimuksessani käytettävän tutkimusmenetelmän. Analyysiosiossa käyn läpi karakterisaatioiden käännökset sen mukaan, kuinka paljon niiden merkitys on muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa. Analyysin jälkeen teen aineiston pohjalta saamistani tuloksista yhteenvedon ja päätelmät.

2 KÄÄNTÄMINEN HISTORIAALLISSA KONTEKSTISSA

Tässä luvussa tarkastelen kääntämistä ja kääntäjäyyttä historiallisessa kontekstissa 1800-luvulla länsimaissa. Tarkoitukseni on tuoda esiin, millaisessa aatteellisessa ilmapiirissä Kalevala syntyi ja käännettiin eri kielille. Alaluvussa 2.1 esitän, millainen rooli kirjallisuudella oli 1800-luvulla länsimaaisessa aatemaailmassa. Sen jälkeen selvitän alaluvussa 2.2, minkälainen käsitys kääntämisestä vallitsi 1800-luvulla länsimaissa ja miten tämä käsitys mahdollisesti heijastui sen ajan käännöstoimintaan.

2.1 Kirjallisuus osana länsimaista aatemaailmaa 1800-luvulla

Kirjallisuudesta osana 1800-luvun länsimaalaista aatemaailmaa voi tuskin puhua mainitsematta maailmankirjallisuuden käsitettä. Maailmankirjallisuuden käsitteen toi suurelle yleisölle tunnetuksi 1820-luvulla Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832), jonka ajatukset etenevissä määrin ylikansallisesta kirjallisuudesta käyvät parhaiten ilmi hänen suojattinsa Johann Peter Eckermannin (1792–1854) muistiin kirjoittamista keskusteluista, jotka ilmestyivät myöhemmin tämän teoksessa *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens* (Damrosch 2014b, 15–16). Keskustellessaan 31. tammikuuta 1827 Eckermannin kanssa innostuksestaan vieraspeleistä runoutta kohtaan Goethen totesi:

Olen etenevissä määrin sitä mieltä [...] että runous on koko ihmiskunnan yhteisomaisuutta, ja että runous tulee esiin kaikkina aikoina satojen ja taas satojen ihmisten joukossa. Jotkut onnistuvat siinä paremmin kuin toiset ja pysyvät pinnalla hieman kauemmin kuin toiset, siinä kaikki. [...] Siksi tutustunkin mielelläni vieraisiin kansoihin ja kehotan kaikkia muita tekemään samoin. Kansalliskirjallisuus ei merkitse enää paljon. Käsillämme on maailmankirjallisuuden aikakausi, ja kaikkien on nyt toimittava tämän aikakauden aikaansaamisen nopeuttamiseksi.¹ (Eckermann 1835, 325)

Goethen käsitys maailmankirjallisuudesta sai kannatusta Euroopassa 1800-luvun alkupuolella. Syyt tähän olivat yhtäältä materiaaliset kuin poliittiset. Vaikka kirjanpaino ei ollutkaan 1800-luvulla enää uusi keksintö, kirjapainoteknologian sekä logistiikan kehitys mahdollistivat kirjallisuuden leviämisen Euroopassa yhä nopeammin, mikä johti yhä etenevissä määrin ylikansalliseen kirjallisuudesta käytävään vuoropuheluun ja kirjallisuuden vastaanottoon. Maailmankirjallisuuden ajatuksen suosiota edisti myös uudenlainen kosmopoliittisuus, joka vaikutti Euroopassa Napoleonin sotien aiheuttaman kaaoksen jälkeen: Euroopan kansat halusivat olla tiiviimässä kontaktissa naapureihinsa ja vaihtaa keskenään vapaasti ideoita. Lisäksi maailman-

---

¹ Oma käänös.

kirjallisuuden suosioon vaikutti Goethen arvovalta kulttuurihenkilönä, sillä hänen suosionsa eurooppalaisten kulttuuri-ihmisten ja aateliston keskuudessa oli korkeimmillaan juuri hänen elämänsä loppupuolella, ja tavatessaan monikansallista kermaa myös hänen ideansa pääsivät leviämään ympäri Eurooppaa. (Pizer 2014, 23–25.) Voitaneen siis todeta, että ajan henki mahdollisti uudenlaiseen suhtautumisen kirjallisuuteen ja sen mahdollisuuksiin.

On otettava huomioon, että kun Goethe puhui maailmankirjallisuudesta, tarkoitti hän sillä jokseenkin erilaista ilmiötä, kuin mitä maailmankirjallisuuden käsitteellä nykyään kirjallisuudentutkimuksessa tarkoitetaan. Nykypäivänä maailmankirjallisuudella tarkoitetaan kirjallisuusmarkkinoita, joilla kansainvälistyvässä maailmassa pienempien maiden kirjallisuus saavuttaa ylikansallisen lukijakunnan ja joilla kansalliskielet ja -kulttuurit saavat etenevissä määrin ylikansallisen luonteen. Goethen ihanteena oli sen sijaan maailmankirjallisuuden aikakausi, joka olisi kosmopoliittinen, kansainvälisen kulttuurinvaihdon ja sivistyksen aika, jona nimenomaan Saksa ottaisi keskeisen roolin kulttuurien välittäjänä ja johtaisi kansainvälistä, kirjallisia arvoja puoltavaa eliittiä. (Damrosch 2014a, 1–2.) Lisäksi huolimattakin siitä, että Goethe oli kiinnostunut esimerkiksi kiinalaisesta ja persialaisesta kirjallisuudesta, rajoittui Goethen ajattelussa maailmankirjallisuus nimenomaan eurooppalaiseen kirjallisuuteen (Pizer 2006, 27–28).

Voidaan pitää oudoksuttavana, että Goethe piti maailmankirjallisuuden aikakauden kynnyksellä kansalliskirjallisuutta merkityksettömänä, kun samoihin aikoihin kansallisromantiikan aatevirtaukset alkoivat painottamaan eri kansojen erityisyyttä. Kansallisromantiikan juuret olivat 1700-luvun lopulla Johan Gottfried von Herderin (1744–1803) ajatuksissa, joissa renessanssin ajan länsimaisen korkeakulttuurin ihannoinnin sijaan painoa alettiin asettaa eri kansojen omille kielille ja kulttuureille, joilla kaikilla oli oma arvonsa ja jotka eivät automaattisesti olleet korkeakulttuurin nähden huonompia tai kehittymättömpiä (Häkkinen 2007a, 88). Kansallisromantiikan aatteisiin vaikutti muun muassa Herderin käsitys kansasta itsenäisenä, oman kohtalonsa määrääjänä, ajatus kansojen kulttuuristen ja henkisten eriäväisyyksien kumpuamisesta kansojen eriävistä maantieteellisistä asuinympäristöistä sekä periaate, että jokaisen kansan tulisi kehittää itseään luonnon ja historian sille suomien, omaperäisten lainalaisuuksien puitteissa, eikä renessanssin ihanteiden mukaiseen universaaliin, rationaaliseen lakiin turvautuen (Wilson 2006, 109–112). Kielen osalta kansallisromantiikan aatteisiin vaikutti myös näihin aikoihin vallinnut hermeneuttinen kielikäsitelmä, joka painotti kielen kommunikatiivisen roolin sijaan kielen roolia itseilmauksen ja luomisen välineenä (Chesterman 2016, 24).

Kansallisromantiikan aatteet heijastuivat merkittäväällä tavalla 1800-luvun kirjallisuuteen. Antiikin ajoilta periytynyt käsitys kirjallisuudesta erillisen oppineiston taitona sai väistyä romanttisen kirjallisuuskäsityksen tieltä, kun kirjallisuutta alettiin pitää kansojen ja ihmisten luonnollisena tapana ilmaista maailmassa olemisen kokemusta: Kirjallisuuden nähtiin kumpuavan yksilön mielikuvituksesta, joka ilmensi hänen yksilöllisen näkemis- ja kokemistapansa lisäksi hänen kansakuntansa ja aikakautensa näkemis- ja kokemistapaa (Steinby 2013, 19–20). Erityisen hyvin romanttinen kirjallisuuskäsitys ilmeni suullisena perintönä säilyneen kansanrunouden talteen keräämisestä; ajateltiinhan juuri kansanrunoudesta ilmenevän kansakunnan erityinen kulttuurinen kokemistapa (mts. 42). Ehdottomasti paras esimerkki tällaisesta kirjallisesta toiminnasta Suomen näkökulmasta on kansalliseepoksemme Kalevala, jonka syntyyn vaikuttivat pitkälti Saksasta 1800-luvulla omaksutut kansallisromanttiset aatevirtaukset (mts. 20). Erityisen tärkeää on kuitenkin ymmärtää, ettei tiettyjen kansojen erityisyyden ilmeneminen kansalliskirjallisuudessa kuitenkaan ollut ristiriidassa samoihin aikoihin syntyneiden maailmankirjallisuuden ihanteiden kanssa, vaikka niin voisi helposti luulla: Goethen ajattelussa maailmankirjallisuuden aikakauden ylikansallinen, kirjallisuudesta käytävä vuoropuhelu nimenomaan edesauttaisi sitä, että kaikki kansat hyötyisivät toistensa kansalliskirjallisuuksista ilmi käyvistä, monenlaisista olemassaolojen kokemuksista, eikä hän peräänkuuluttanut erillisten kansalliskirjallisuuksien syrjäyttämistä kansainvälistymisen tieltä (Pizer 2006, 24–27).

Mitä taas tulee kaunokirjallisuuden kääntämiseen 1800-luvulla länsimaissa, Goethen visiota Saksan roolista eri kulttuurien välittäjänä voidaan pitää onnistuneena. Erityisesti 1800-luvun ensimmäisellä puoliskolla kaunokirjallisuuden saksannoksia ilmestyi Saksassa valtavin määrin: Bachleitern (1989; 2009, 425–429, Hermansin 2022, 42 mukaan) on muun muassa osoittanut, että vuoteen 1850 mennessä Saksassa puolet kaikista painetuista romaaneista oli käännöksiä. Lisäksi tärkeät kaunokirjalliset teokset levisivät 1800-luvulla Euroopassa epäsuoran kääntämisen kautta, ja saksan kielellä oli tässä tärkeä rooli välikielenä: Esimerkiksi Suomessa kaunokirjallisuutta suomennettiin useimmiten ruotsin ja saksan kautta (Ivaska & Paloposki 2017, 35). Aina 1700-luvun lopulle saakka tärkeän välikielen roolia oli pitänyt länsimaissa ranska, joka useiden geopoliittisten tapahtumien seurauksen alkoi kuitenkin menettää asemansa 1800-luvun alkupuolella saksalle. (Heilbron 1999, 435–436.) Ei siis voida pitää ihmeenä, että näihin aikoihin saksaa pidettiin jonkinlaisena ”superkielenä”, joka pystyisi ikään kuin toimimaan muiden kielten tulkkina (Paloposki 2004, 365).

2.2 Käsityksiä kääntämisestä 1800-luvulla

Käännöstiede on omana tieteenalanaan varsin uusi tulokas. Omaksi tieteenalaksi käännöstiede muodostui vasta 1970- ja 1980-luvuilla (Gentzler 2014, 17), eikä tätä ennen ollut olemassa itsenäistä tutkimus- tai tieteenalaa, joka olisi tutkinut, mitä kääntäminen varsinaisesti on, vaan kääntämistä tutkittiin laajasti humanistisilla tieteenaloilla niin filologian, filosofian, teologian kuin kirjallisuudentutkimuksen piirissä. Kun kääntämisestä keskusteltiin, oltiin kiinnostuneita lähinnä siitä, millaista kääntämisen ja käännösten pitäisi olla (mts. 14).

Chesterman (2016, 3) on kutsunut kääntämisen historiassa vallinneita, vaikutusvaltaisia kääntämiseen liittyviä käsityksiä kääntämisen meemeiksi. Chestermanin mukaan käsityksiä kääntämisestä on historian kuluessa ohjannut viisi niin sanottua kääntämisen supermeemiä: lähteen ja kohteen supermeemi, ekvivalenssin supermeemi, kääntämisen mahdottomuuden supermeemi, vapaan ja kirjaimellisen käännöksen supermeemi sekä supermeemi, jonka mukaan kaikki kirjoittaminen on kääntämistä (mts. 3–10). Suhtautumisessa kyseisiä supermeemejä kohtaan koitti 1800-luvun alkupuolella saksalaisen romantiikan seurauksena kääntämisen kausi, jota Chesterman nimittää kääntämisen logos-kaudeksi (mts. 24). Tämän kääntämisen kauden käännekohdaksi voidaan pitää Friedrich Schleiermacherin (1768–1834) luentoa *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens* vuodelta 1813, jolla hän esitti käännöstieteen kannalta kauaskantoisen idean lähtö- ja kohdekulttuurin piirteiden yhteensovittamista käännöksessä:

Vaan minkälaisia [käännös]tapoja voisi valita todellinen kääntäjä, joka haluaa tuoda yhteen nämä kaksi varsin erilaista persoonaa, kirjailijan ja lukijan, ja joka haluaa auttaa lukijaa ymmärtämään kirjailijan tuotantoa ja nauttimaan kirjailijan tuotannosta mahdollisimman virheettömästi ja täydellisesti pakottamatta häntä astumaan äidinkiелensä ulkopuolelle? Käsittääkseni tapoja on vain kaksi: Joko kääntäjä jättää kirjailijan mahdollisimman rauhaan ja vie lukijan kirjailijaa kohti, tai hän jättää lukijan mahdollisimman rauhaan ja vie kirjailijan lukijaa kohti.² (Schleiermacher 1973, 47)

On huomioitava, että kun Schleiermacher puhui lukijan viemisestä kirjailijaa kohti, puhui hän nimenomaan lähtötekstin formaalisten piirteiden säilyttämisestä kohdetekstissä. Toisin sanoen tällä aikakaudella kääntämisen periaatteeksi nousi alkuperäistekstin rakenteiden noudattaminen käännöksissä, jotta käännös tuntuisi lukijasta vieraalta ja jotta hän pääsisi lähemmäs alkuperäistekstiä. Asenteiden muutos koski nimenomaan ekvivalenssin supermeemiä, jonka mukaan käännösten on oltava ainakin jollain tasolla yhdenmukaisia lähtötekstien kanssa, eli lähtö- ja kohdetekstien on oltava samankaltaisia (Chesterman 2016, 4–5). Käännöksen piti nyt olla yhdenmukainen lähtötekstin kanssa siten, että se heijastaisi lähtötekstin kieltä, koska kielen

---

² Oma käännös.

itsessään nähtiin ilmentämän kirjailijan luovuutta, ja tämä luovuus siirtyisi käännökseen säilyttämällä lähtökielen formaaliset piirteet. Kieli oli toisin sanoen *logos*, ”luova sana”, ja juuri siksi Chesterman nimittääkin 1800-luvulla alkanutta kääntämisen kautta *logos*-kaudeksi. (Mts. 24.)

Schleiermacher teki selväksi, kumpaa lähestymistapaa hän itse piti parempana. Luennollaan hän hylkäsi sellaiset käännökset, jotka pyrkivät välittämään alkuperäistekstien sisällön niin, että tuloksena olisi ikään kuin alkuperäinen, kohdekielinen teksti. Tällaisia käännöksiä hän ei edes pitänyt käännöksinä, vaan jäljennöksinä. (Schleiermacher 1973, 68.) Sen sijaan Schleiermacher kehotti kääntämään mainitseamallaan ”ensimmäisellä” tavalla, eli viemällä lukija lähemmäs lähtötekstiä. Tämän Schleiermacher perusteli vierasperäisten vaikutteiden saksan kieltä elävöittäväällä vaikutuksella, ja hän visioikin saksan kielelle roolia jonkinlaisena välittäjäkielenä, jonka kautta ”vierasperäisen tieteen ja taiteen aarteet” pääsisivät osaksi ”suurta, historiallista kokonaisuutta”. Mikä mahdollistaisi saksan kielelle tällaisen roolin oli Schleiermacherin mukaan saksalaisten luontainen vierasperäisten aineiden arvostus ja sovitteleva luonne, ja hän katsoikin tämän ”sisimmäisen tarpeen” ajaneen saksalaisia kääntämään kuin yhtenä joukkona. (Mts. 69.)

Schleiermacher ei ollut aikalaisistaan ensimmäinen, joka muotoili vieraannuttavan ja kotouttavan kääntämisen teorioita. Mainittakoon hänen lisäksi esimerkiksi Goethe, joka muotoili samanlaisia teorioita vuonna 1813 hautajaispuheessaan *Zu brüderlichen Andenken Wielands*. Siinä Goethe mainitsi kaksi kääntämisen perussääntöä (saks. *Übersetzungsmaximen*), joista ensimmäinen vaati, että kirjailija tuodaan kohdekulttuurin ja -kieleen hänen oman kulttuurinsa ja kielensä ehdoilla, ja joista toinen vaati, että lukija lähestyy kirjailijaa tämän kulttuurin ja kielen ehdoilla. Lisäksi runoteokseensa *West-Östlicher Divan* liittämässään kommentissa *Noten und Abhandlungen zu besserem Verständnis des West-östlichen Divans* vuodelta 1819 hän esitti mallin kolmesta kääntämisen aikakaudesta: ensimmäisellä aikakaudella lähtötekstin vierasperäisyys tuodaan käänöksessä lähelle lukijan omaa kulttuuria kääntämällä runo proosaksi, toisella aikakaudella lukija tuodaan lähemmäs vierasta kulttuuria esittämällä sen vieraat piirteet hänen kulttuurinsa vastaavilla piirteillä ja kolmannella aikakaudella käännökset olisivat identtisiä lähtötekstin kanssa, täten antaen lukijalle lähtötekstistä niin täydellisen kokonaiskuvan, ettei hän pitäisi käännoä lähtötekstin korvikkeena, vaan sen vastineena. (Goethe 1973, 35–36.) Kahtiajakoinen käsitys kääntämisestä oli 1800-luvun alkupuolella Saksassa ylipäätään yleinen keskustelunaihe, ja kuten Snell-Hornby (2015, 17) on todennut, ei Schleiermacher suinkaan keksinyt vieraannuttavan ja kotouttavan kääntämisen kahtiajakoa: Ajan oppineet tunsivat kahtiajaon oikein hyvin, ja Schleiermacher vain otti asiaan itse kantaa.

Vaikka Schleiermacher ei keksinytkään tätä kääntämisen kahtiajakoa, voitaneen juuri hänen sanoa luoneen pohjan myöhemmin käännettävimmiksi käytettävillä vieraannuttamisen ja kotouttamisen käsitteille. Kuten Venuti (2018, 15) on todennut, vaikka vieraannuttamiselle ja kotouttamiselle on vuosien saatossa annettu monia määritelmiä, Schleiermacherin määritelmä lienee lopullinen. On kuitenkin huomioitava, että mitä tulee kotouttavan tai vieraannuttavan strategian valintaan, syyt suosia vieraannuttavaa kääntämistä ovat muuttuneet aikojen saatossa. Kuten jo edellä kävi ilmi, Schleiermacherille vieraannuttavan kääntämisen suosimisessa voisi sanoa olleen kyse saksan kielen elävöittämisestä vierasperäisillä aineksilla ja jonkinlainen saksan kielen nostaminen kulttuurikieleksi, kun taas myöhemmin esimerkiksi Venutille vieraannuttavan kääntämisen suosimisessa on ollut kyse englannin kaltaisten suurten kielten hegemonian haastamisessa, jolloin vieraannuttavalla kääntämisellä pakotetaan suurilla kielillä lukevat hyväksymään muiden kulttuurien tekstien vieraus (Chesterman 2016, 25–26).

Kääntämisen niin sanottu logos-kausi ei syntynyt tyhjiössä. Kausi oli nimittäin reaktio aiemmalle 1500–1700-luvuilla kukoistaneelle kääntämisen kaudelle, jolloin lähtötekstin muodon säilyttämisen sijaan kääntämisessä korostettiin lähtötekstin tulkitsemista ja sovittamista kohdekieliselle yleisölle sopivaksi, mikä teki käännöksistä hyvin vapaita (Chesterman 2016, 22–23). Kenties tunnetuin esimerkki tämän kauden käännöksistä ovat Ranskassa erityisesti 1600–1700-luvuilla suositut, lähtötekstille epäuskolliset *belles infidèles* -käännökset, joiden tarkoitus oli mukautua sen ajan ranskalaisiin käsityksiin elegantista ja selkeästä kielenkäytöstä (Heilbron 1999, 425). Ei siis liene ihme, että esimerkiksi Venuti (2019, 90) on nähnyt Schleiermacherin vieraannuttavan kääntämisen teorian ranskalaisvastaisena, vaikuttihan tuolloin saksassa Napoleonin sotien jälkeinen yleinen ranskalaisvastaisuus, ja ranskalainen kääntäminen tuohon aikaan oli nimenomaan kotouttavaa. Kääntämisen logos-kauden synnyllä onkin geopolittisia ulottuvuuksia, sillä Schleiermacherin ideoilla rikastuttaa saksan kieltä vierailta aineksilla oli suora yhteys saksalaisten intellektuellien pyrkimyksille luoda yhtenäinen, saksalainen valtio, ja tätä tarkoituspäätä varten piti sen kieltä rikastuttaa: Kieli oli kansan henki, ja täten kielen rikastuttaminen rikastuttaisi myös kansaa (Chesterman 2016, 24–25).

Käsitys 1800-luvusta kääntämisen logos-kautena herättää luonnollisesti kysymyksen siitä, missä määrin lähtökielen formaalisten piirteiden sallittiin päätyä käännöksiin 1800-luvulla. Tälle kysymykselle lienee tämän tutkimuksen puitteissa mahdotonta antaa tyhjentävää vastausta. On kuitenkin näyttöä, että Saksasta lähteneet vaikutteet saavuttivat kannatusta muuallakin länsimaissa. Muun muassa englanninkielisissä maissa siirryttiin 1800-luvulla klassisen

runouden kääntämisessä mukailevista käännöksistä kirjaimellisiin käännöksiin (Hopkins 2018, 111–112) ja myös Venäjällä muinaiskreikkalainen Ilias-epos käännettiin uudelleen vastaamaan paremmin alkuperäistekstin muotoa (Baer & Tyulenev 2019, 300). Holmes (1988, 28) onkin todennut, että aikakauden avoimuus "ulkoisia impulsseja" kohtaan mahdollisti sen, että 1800-lukua dominoivat niin sanotut "mimeettiset" runouden käännökset, joissa lähtökielen runomitta sovitetaan kohdekieliseen runoon.³ Lisäksi Venäjällä monet muutkin länsimaalaiset klassikot kuten Shakespearen näytelmät käännettiin uudelleen vastaamaan paremmin lähtökieltä, ja samalla ne korvasivat aiemmat, 1700-luvun vapaammat ja usein lyhennetyt Shakespearen näytelmien venäjännökset (Baer & Tyulenev 2019, 299–300).

Ei ole kuitenkaan näyttöä, että vieraannuttava kääntäminen kielen formaalisten piirteiden tasolla olisi ollut 1800-luvulla länsimaissa yleisesti käytössä ollut kääntämisen periaate. Esimerkiksi Venäjällä lähtökielen ja -kulttuurin erityispiirteet tarkasti huomioonottava kääntäminen oli nimenomaan paikallisen, orastavan filologisen tradition suosima tapa kääntää vieraskielistä kirjallisuutta, kun taas sitä vastoin paikalliset poliittiset radikaalit hylkäsivät lähtökielen ja -kulttuurin tarkan noudattamisen: Heidän mielestään tekstiä sai muokata käännöksessä vapaasti kohdekulttuurille sopivaksi, jotta lähtötekstin ilmaiseman, yhteiskunnallisesti kantaaottavan sanoman relevanttius silloiselle Venäjän yhteiskunnalliselle tilalle kävisi käännöksestä paremmin ilmi (Baer & Tyulenev 2019, 299–300). Muualla slaavilaisessa Euroopassa – kuten Puolassa, Tšekissä, Slovakiassa, Ukrainassa ja Balkanin maissa – vieraannuttavaa kääntämistä harjoitettiin jonkin verran, mutta päärooli kääntämisellä oli näissä maissa nimenomaan kansalliskielten ja kansalliskirjallisuuksien kehittämisellä, joten kääntäjät useimmiten sovittivat vieraskielisiä tekstejä näille kielille vapaasti mukailen (Jettmarová 2019, 318–319). Myöskään edellä mainitut mimeettiset runouden käännökset eivät välttämättä olleet itsestäänselvyksiä 1800-luvulla: Esimerkiksi Homeroksen uusi, alkuperäisen runon muodolle uskollinen englanninnoke sai ilmentyään englanninkielisten lukijoiden keskuudessa ristiriitaisen vastaanoton (Venuti 2018, 103–105) ja Suomessa kiisteltiin siitä, pitäisikö muiden kielten runomittoja tuoda suomen kielen käännösten kautta, vaikka kielet rytmittävät ja painottavat sanoja eri tavoin (Paloposki 2007, 109).

Suomessa kääntämisellä oli ainakin 1800-luvun alkupuolella slaavilaisen Euroopan tavoin rooli kielen kehittämisessä (Häkkinen 2007b, 162–163) mutta läpi koko vuosisadan oli sillä myös rooli suomenkielisen kirjallisuuden luomisessa (Paloposki 2007, 104–105). Vielä kankeana

---

³ Enemmän eri runouden käännöstyypeistä kts. tutkielman luku 3.1

pidettyä suomen kieltä alettiin tietoisesti "rikastuttamaan" kääntämällä suomeksi tieto- ja kaunokirjallisuutta, mikä käytännössä tarkoitti kielen sanavarojen lisäämistä tai uusien lajien, muotojen ja tyylien tuomista kieleen ja kirjallisuuteen (mts. 104–105). Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut, että kaikki suomennokset olisivat pyrkineet vastaamaan kieliensultaan lähtötekstien formaalisia piirteitä. Vaikka jotkin kääntäjät pyrkivätkin kääntämään sanasanaisesti lähtötekstiä mukaillen, motiivi kehittää suomen kieltä johti lopulta löyhempään suhtautumiseen lähtötekstiä kohtaan ja suurin osa suomennoksista oli suomalaiseseen ympäristöön sovitettuja mukaelmia (mts. 109–110). Tällaiset sujuvalta suomelta kuulostavat käännökset vakiintuivat Suomessa koko 1800-luvun ajaksi (mts. 123–125), pitäen pintansa senkin jälkeen, kun kääntämisen rooli kielen kehittämisessä hiipui 1800-luvun lopulle tullessa ja suomenkielinen käännöskirjallisuus sai uuden roolin korkeatasoisen, suomalaisen kansalliskirjallisuuden luomisessa (Häkkinen 2007b, 171). Käännösten piti toki olla tarkkoja alkuperäisteoksen "hengen", "voiman" tai "ajatuksen" suhteen, mutta kieli sai olla vapaata (Paloposki 2007, 123–125). Uskollisuus lähtötekstiä kohtaan oli Suomessa siis alisteinen käännösten ensisijaiselle tarkoitukselle suomen kirjakielen kehittäjänä ja suomenkielisen kirjallisuuden luojana läpi koko 1800-luvun (mts. 122).

Vaikka 1800-lukua voikin suuressa mittakaavassa pitää aikakautena, jolloin kääntämisessä painotettiin vieraannuttamista kielen formaalisten piirteiden tasolla, ei kaikki käännöstoiminta lopulta tukeutunut logos-kauden käännösperiaatteille. Erilaisia kääntämisen aikakausia ja niiden periaatteita voikin pitää merkityksellisimpinä jälkeenpäin tarkasteltuna, sillä jokaisen aikakauden periaatteet tulevat ikään kuin osaksi eräänlaista käännösfilosofian kokonaisuutta, vaikuttaen myöhempien aikojen kääntäjien ja käännöstutkijoiden toimintaan ja käsityksiin kääntämisestä sekä luoden reaktioita toisenlaisille suhtautumisille kääntämisestä (Chesterman 2016, 17). Kääntämisen logos-kausi 1800-luvulla tasoittikin myöhemmin tien vieraannuttavaa kääntämistä suosiville käännöstutkijoille, kuten Bermanille, Venutille ja Maylle, kun taas vastareaktion sille syntyi 1900-luvun alkupuolella uusi, lähtö- ja kohdekielten erojen purkamista painottava kääntämisen "lingvistinen" aikakausi (mts. 25–28). Erilaisten kääntämiseen liittyvien asenteiden vaihtelua voikin verrata heiluriin: Tiettyinä aikoina kääntämisessä painotetaan enemmän lähtökielen ja -kulttuurin merkitystä, toisina aikoina taas tulokielten ja -kulttuurin merkitystä (mts. 22).

3 KAUNOKIRJALLINEN KÄÄNTÄMINEN

Tässä luvussa tarkastelen kaunokirjallisten teosten piirteitä ja millaisia ongelmia ne voivat tuottaa kääntäjälle. Alaluvussa 3.1 keskityn runouden piirteisiin sekä runouden kääntämisen haasteisiin. Sen jälkeen tarkastelen alaluvussa 3.2 henkilöahmoja osana kirjallisuutta, henkilöahmojen karakterisointeja sekä mahdollisia lähtökohtia, joilla kääntäjä voi lähestyä henkilöahmojen karakterisaatioiden kääntämistä.

3.1 Runouden piirteet ja runouden haasteet kääntäjälle

Runoudesta puhuttaessa voi syntyä monenlaisia mielikuvia siitä, mitä runous varsinaisesti on. Yksi kirjallisuudentutkimusta pitkään kiinnostanut kysymys onkin ollut se, mikä varsinaisesti tekee runoudesta runoutta. Kenties yleisin tapa lähestyä kysymystä on ollut tehdä kahtiajako proosan ja runouden välille, jolloin yhtenä runouden peruspiirteitä on pidetty jakoa säkeisiin ja säkeistöihin. Käsitys lienee vanha: Esimerkiksi Newton Scott on esittänyt runouden alkuperän piilevän ihmisen ”ekspressiivisissä lausahduksissa”, jotka on asetettu lyhyistä, suunnilleen samanpituisista osista muodostuvaan ”säännölliseen, rytmiseen ketjuun” (Newton Scott 1904, 263), ja Winter (1905, 271–273) on todennut runouden perimmäisen eron proosaan olevan se, että se on jaettu proosatekstiä lyhyempiin säkeisiin. Käsitys säkeistä ja säkeistöistä runouden proosasta erottavina peruspiirteinä vaikuttaisi olevan vakiintunut tähän päivään saakka. Esimerkiksi Oxfordin yliopiston kesä- ja verkkokursseja tarjoavan *Oxford Scholastica Academy* -verkkosivustolla esitetään jo blogin *What’s the Difference Between Poetry and Prose?*⁴ ensimmäisessä kappaleessa runouden koostuvan säkeistä muodostetuista säkeistöistä, kun taas proosa on jaettu lauseisiin ja kappaleisiin (McCann 2025).

Runouden ja proosan erottaa olennaisesti toisistaan siis se, että runoissa teksti on jaettu säkeisiin ja säkeistöihin. Mutta mihin runous pyrkii verrattuna proosaan? Viikari (1990, 40) lähtee liikkeelle Roman Jakobsonin teoriasta, jossa kaikki viestintä on ”yhden ’puhetta’ toiselle” ainakin osaksi tutulla kielellä, ja että kaikella viestinnällä on aina oma tarkoitusperänsä. Kaikessa viestinnässä on aina lähettäjä, joka lähettää viestin vastaanottajalle, ja jotta viesti toimisi, tarvitaan sille jokin vastaanottajan ulottuvilla oleva kielellinen tai kielennettävissä oleva konteksti, johon viestissä viitataan, sekä kontakti, ”fyysinen kanava tai psykologinen yhteys lähettäjän ja

---

⁴ suom. ”Mitä eroa on runoudella ja proosalla?” (Oma käännös)

vastaanottajan välillä” (Jakobson 1960, Viikarin 1990, 40 mukaan). Olennaista on viestin funktio eli tarkoitusperä. Jakobsonin ajattelussa se voi olla esimerkiksi puheen kontekstiin viittaava referentiaalinen funktio, puhujan asemoitumista puheenaiheeseen tai puhuteltuun ilmaiseva emotiivinen funktio taikka vastaanottajaan muun muassa käskyin, kielloin, varoituksin, suosituksin keskittyvä konatiivinen funktio. Runous ei luonteeltaan kuitenkaan sovi täydellisesti edellä mainittuihin funktioihin, sillä runouden huomion keskipisteenä vaikuttaisi olevan viestin lähettäjän, vastaanottajan ja kontekstin sijasta viestin koodi: Kielen avulla runo pyrkii saamaan lukijan huomion nimenomaan itseensä, mikä antaa runoudelle ainutlaatuisen poeettisen funktion. (Viikari 1990, 40–41.)

Runous on siis funktioltaan sellainen, joka pyrkii kiinnittämään vastaanottajansa huomion sen kielellisiin piirteisiin. Tässä runous onnistuu monin rakenteellisten keinojen avulla. Kuten jo todettu, yhtenä runouden perustavanlaatuisena piirteenä on pidetty jakoa säkeisiin ja säkeistöihin. Runous eroaa proosasta myös muilla tapaa. Runoudessa esimerkiksi käytetään usein jotakin runomittaa, joka perustuu säkeiden tavujen määrään sekä painollisten ja painottomien tavujen säännölliseen vaihteluun (Kupiainen 1974, 35–36). Runomitan ja rytmin lisäksi runouden erottaa proosasta myös toistoa luovat tehokeinot, kuten loppusointu, eli kahden tai useamman säkeen lopputavujen yhteinen sointuminen, ja allitteraatio, eli peräkkäisten tai lähekkäisten sanojen alkuäänteiden yhtenäinen sointuminen (mts. 29–32). Lisäksi runouden keskiössä on usein kuvakieli eli troopit, toisin sanoen sellaiset ilmaisut, joissa sanoja käytetään kirjaimellisesta merkityksestä poiketen. Tällaisia ilmauksia voivat olla esimerkiksi metafora, eli eräänlainen lyhennetty vertaus, josta puuttuu kuin-sana, jolloin jäljelle jää kahden erillisen käsitteen liitto, taikka symboli, eli yksittäinen, vakiintunut merkki, joka itse edustaa kahden käsitteen muodostamaa vertainnollista kokonaisuutta. (Kantola 2001, 273–275.)

Runoudella on siis poeettinen funktio, sillä se pyrkii kiinnittämään lukijan huomion itse viestiin. Kielellisiltä piirteiltään se eroaa proosasta esimerkiksi säkeillä ja säkeistöillä, runomitalla, loppu- ja alkusoinnilla sekä kuvakielellä. Voisi siis sanoa, että kääntäjä ottaa harteilleen valtaavan taakan ryhtyessään kääntämään runoutta: Jos kääntämisessä on yksinkertaisesti kyse siitä, että lähtötekstistä tuotetaan muunkielinen kohdeteksti (Tieteen termipankki 2025, s.v. kääntäminen), kuinka kääntäjä onnistuu säilyttämään käännöksessä alkuperäisen runon poeettisen funktion? Vaikka runouden merkitys onkin kaikkien muiden tekstien ohella kiinni sen semantiikassa, siis sen sanojen merkityksessä, runous luo itselleen merkitystä myös sen normaalista poikkeavilla kielellisillä piirteillä (Jones 2011, 117).

Runouden kääntämisen vaikeus johtuneekin ennen kaikkea runon muodon ja runon merkityksen erottamattomuudesta. Runouden kääntämisen yhtenä merkittävimmistä ongelmista on nimittäin ollut se, miten kielellisen materiaalin siirtyminen käännösprosessin aikana voi säilyttää alkuperäisen runon merkityksen ja muodon keskinäisen sidoksisuuden (Boase-Beier 2009b, 101–102). Lisäksi myös runouden formaalisten piirteiden kieli- ja kulttuurikohtaisuus ovat omiaan aiheuttamaan kääntäjälle päänvaivaa: Runouden formaaliset piirteet ovat usein kieli- ja kulttuurikohtaisia, sillä eri kielet ja kulttuurit ovat suosineet omissa runousperinteissään erilaisia rakenteita ja tekniikoita, jolloin alkuperäisen runon piirteiden sovittaminen käännösrunoon voi osoittautua hankalaksi (Sullivan 2018, 268). Tällöin on herännyt kysymys, pitäisikö käännösrunon mukauttaa alkuperäisen runon ilmentämä ajattelutapa kohdeyleisölle sopivaksi vai pyrkiä antamaan kohdeyleisölle pääsy alkuperäisen runon kulttuuriseen kontekstiin. Kuten monessa muussakin käännöstoiminnassa, myös runouden kääntämisessä on siis pitkälti kysymys vieraannuttamisesta ja kotouttamisesta. (Boase-Beier 2009b, 101–102.)

Runouden kääntämisen hankaluus on synnyttänyt monia tapoja kääntää runoutta. Jones (2011, 118–119) nimeää kolme käännösrunouden tyyppiä, joista kukin lähestyy eri tavalla lähtökielen ja tulokielen yhteensovittamista: kirjaimellisen käännöksen, adaptaation ja uudelleen luovat käännöksen. Kirjaimelliset käännökset pyrkivät välittämään käännökseen alkuperäisen runon semanttisen tason merkityksen, mutta poistavat alkuperäisen runon formaaliset piirteet, kuten runomitat, rytmin ja loppusoinnun. Adaptaatiot pyrkivät sen sijaan luomaan sujuvan, kohdekielisen runon muuttamalla alkuperäisen runon merkitystä ja formaalisia piirteitä tai hylkäämällä alkuperäisen runon merkityksen ja formaaliset piirteet kokonaan. Uudelleen luovat käännökset pyrkivät taas esittämään alkuperäisen runon merkityksen ja runolliset piirteet käännöksessä uudella, luovalla tavalla varmistaakseen kohdekielisen runon toimivuuden omana, kohdekielisenä runonaan.

Runouden käännöstyypin valinta riippuu paljolti siitä, pitääkö runouden kääntäjä tärkeämpänä alkuperäisen runon merkitystä semanttisella tasolla vai runon formaalisten piirteiden luomaa merkitystä. Kirjaimellisia käännösrunoja peräänkuuluttavat pitävät alkuperäisen runon merkitystä tärkeämpänä kuin sen formaalisia piirteitä, ja siksi kirjaimelliset runokäännökset ovatkin usein proosakäännöksiä. Toisten mielestä alkuperäisen runon formaaliset piirteet on jollain tavalla välitettävä käännösrunoon tietyn runollisen vaikutelman aikaansaamiseksi, huolimattakin siitä, että formaalisten piirteiden käyttäminen käännösrunossa voi muuttaa alkuperäisen runon merkitystä semanttisella tasolla (Jones 2018, 118–119). Tällöin on herännyt kysymys, miten ja

kuinka tarkkaan käänösrunon tulisi jäljentää alkuperäisen runon formaalisia piirteitä. Holmes (1988, 25–28) mainitsee kolme tapaa lähestyä alkuperäisen runon formaalisten piirteiden välittämistä käänökseen: mimeettisen lähestymistavan (eng. *mimetic form*), analogisen lähestymistavan (eng. *analogical form*) sekä orgaanisen lähestymistavan (eng. *organic form*).

1. Mimeettisessä lähestymistavassa kääntäjä pyrkii säilyttämään käänöksessään alkuperäisen runon formaaliset piirteet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita alkuperäisen runon formaalisten piirteiden täydellistä siirtymistä kohdekielelle, sillä minkään kielen runollinen muoto ei täydellisesti vastaa jonkin toisen kielen runollista muotoa, olivatpa kielet sitten kuinka samanlaisia. Täten mimeettinen lähestymistapa tuottaa kohdekielelle alkuperäisen runon eräänlaisen imitaation tai rekonstruktion.
2. Analogisessa lähestymistavassa kääntäjä tarkastelee alkuperäisen runon formaalisten piirteiden tehtävää sen omassa runousperinteessään ja etsii sen jälkeen formaaliset piirteet, joka toteuttavat vastaavaan tehtävän kohdekulttuurin runousperinteessä.
3. Orgaanisessa lähestymistavassa kääntäjä ei käännä alkuperäistä runoa sen formaalisten piirteiden ehdoilla, vaan hän valitsee käänökselleen sellaiset formaaliset piirteet, jotka hän katsoo sopivan parhaiten runon sisällölle. Orgaanista lähestymistapaa hyödyntävässä käänöksessä voi olla sekä mimeettisen että analogisen lähestymistavan piirteitä, mutta käänöksestä muotoutuu alkuperäisen runon sisällön ehdoilla omanlaisensa.

Valinta kyseisten lähestymistapojen välillä palaa suurelta osin kysymykseen runouden formaalisten piirteiden kieli- ja kulttuurisidonnaisuudesta. Mimeettisen lähestymistavan voisi nähdä vieraannuttava, sillä alkuperäisen runon formaalisten piirteiden käyttö korostaa entisestään alkuperäisen runon vierautta, joka käy jo valmiiksi ilmi alkuperäisen runon merkityksestä semanttisella tasolla, ja täten lähestymistapa pakottaa tulokulttuurin lukijaa laajentamaan näkökulmaansa oman kirjallisuuserinteensä ulkopuolelle (Holmes 1988, 27). Toisaalta Jones (2011, 118–119) huomauttaa, että alkuperäisen runon formaalisiin piirteisiin tukeutuminen voi hankaloittaa kohdeyleisön lukukokemusta, eikä alkuperäisen runon formaaliset piirteet välttämättä aja samaa asiaa käänösrunossa. Analogisen lähestymistavan voisi nähdä kotouttavana, koska se muokkaa alkuperäisen runon osaksi tulokulttuurin omaa runousperinnettä, kun taas orgaaninen lähestymistapa pyrkii käänösrunossa jonkinlaiseen dynaamiseen ekvivalenssiin käyttäessään kääntäjän alkuperäisen runon sisällölle parhaaksi katsomia formaalisia piirteitä (Holmes 1998, 27–28). Tällaisessa lähestymistavassa vaarana on tietysti se, että alkuperäisen runon

erityispiirteet eivät siirry käännökseen, jolloin alkuperäisen runon oma runoudellisuus tulee ikään kuin petetyksi (Jones 2011, 118–119).

Näin monen valinnan ja dilemman edessä tuskin lienee ihme, että runouden kääntämisen tutkimuksessa on jo pitkään vaivannut kysymys, voiko runoutta edes kääntää. Toisaalta runous on ollut kautta aikain niin merkittävä osa eri kulttuurien kirjallista tuotantoa, että sitä on onnistuttu kääntämään onnistuneesti kieleltä toiselle, toisaalta taas runoutta on pidetty vaikeana, ellei jopa mahdottomana kääntää: Tätä mieltä olevat esittävät runouden olevan niin kieleltään kuin temaatiikaltaan niin monimutkaista ja monitulkintaista, että se vaati kääntäjältään enemmän kriittisiä lukutaitoja sekä erityislaatuisia kirjoitustaitoja kuin mikään muu tekstilaji (Boase-Beier 2009a, 194). Viimeksi mainittu väite lienee totta, sillä runouden kääntämisen taakka on jäänyt yleensä joko runouteen erikoistuneiden kielentutkijoiden tai käännöstyöstä kiinnostuneiden runoilijoiden harteille (Jones 2011, 119). Runouden kääntäminen vaatiikin kääntäjältä niin lähtökielen ja -kulttuurin kuin tulokielen ja -kulttuurin erinomaista tuntemusta (Sullivan 2018, 269), kykyä ymmärtää, minkälainen rooli kunkin runon formaalisilla piirteillä on runon merkityksen ilmaisijana (Boase-Beier 2009b, 103–140), sekä kieltenvälisen viestinnän asiantuntevuutta, jotta hän osaisi valita käännökselleen alkuperäisen runon kielellisille piirteille parhaaksi katsomansa tulokieliset vastineet (Jones 2011, 119).

3.2 Henkilöhahmo, karakterisaatio ja kääntäjä

Keskivertolukija voisi luulla henkilöhahmojen merkityksen olevan kirjallisuudessa itsestään selvä, mutta kuten Weststeijn (2003, 415–416) toteaa, huolimattakin siitä, että henkilöhahmo on yksi kerronnallisen rakenteen kolmesta tasosta yhdessä toiminnan ja tapahtumapaikan kanssa, kirjallisuudentutkimus on keskittynyt suhteellisen vähän henkilöhahmoihin tutkimukseen. Tähän on saattanut osaltaan vaikuttaa henkilöhahmojen tietynlainen toissijaisuus länsimaisessa kirjallisuuserinteessä, joka on kokenut muutoksen vasta hiljattain. Henkilöhahmot olivat länsimaisessa kirjallisuuserinteessä nimittäin pitkään lähinnä abstraktien ideoiden ja allegorioiden henkilöitymiä tai eri ihmisryhmien edustajia, eräänlaisia vakiohahmoja tai karikatyyrejä, ja vasta modernin romaanin syntymisen aikoihin 1600–1700-luvuilla henkilöhahmot muotoutuivat yksilöllisimmiksi ja realistisimmiksi, todellisiin ihmisiin verrattavissa oleviksi yksilöiksi (Klarer 2024, toinen luku).

Vaikka henkilöhahmojen tutkimus onkin jäänyt kirjallisuudentutkimuksessa monen muun mielenkiinnonkohteen jalkoihin, on erityisesti narratologia, kerronnan eri muotoihin, kerron-

nallisiin rakenteisiin sekä kertojahierarkioihin erikoistunut kirjallisuudentutkimuksen osa-alue pyrkinyt pääsemään henkilöhahmoista pintaa syvemmälle. Ensin on lähdetty tietysti kysymyksestä, mikä tai kuka henkilöhahmo ylipäättään on. Kirjallisuudentutkimuksessa on perinteisesti vaikuttanut kaksi vastakkaista käsitystä henkilöhahmoista, realistinen ja puristinen näkökanta. Realistisen näkökannan mukaan henkilöhahmot ovat ihmisten jäljitelmiä, joten heihin voi suhtautua kuin oikeisiin ihmisiin ja heistä voi keskustella kerronnan kontekstista irrallaan. Puristisen näkökanta sen sijaan pitää henkilöhahmoja vain yhtenä tekstin osana muiden joukossa. Molempien heikkous on ollut se, että ne hylkäävät henkilöhahmon erityisyyden kertomakirjallisuuden ilmiönä: realistinen näkökanta on lähestynyt henkilöhahmoja psykologisista ja psykoanalyttisista teorioista kirjallisuustieteellisten teorioiden sijaan, ja puristinen näkökanta on sulauttanut henkilöhahmot osaksi tekstin muita verbaalisia ilmiöitä. Henkilöhahmojen erityisyyden ja samalla henkilöhahmojen tutkimuksen mielenkiinnon varmistamiseksi onkin parasta yhdistää molemmat näkemykset: Osana tekstiä henkilöhahmoa ei voi irrottaa tekstikokonaisuudesta, mutta koska henkilöhahmot on muotoiltu tekstissä nimenomaan lukijan ihmiskäsityksen pohjalta, ovat kirjallisuuden henkilöhahmot samalla myös tekstistä riippumattomia, todellisten ihmisten kaltaisia abstraktioita. (Rimmon-Kenan 1991, 43–46.)

Henkilöhahmot ovat siis todellisiin ihmisiin verrattavissa olevia, tekstiin sidottuja abstraktioita. Tällöin herää kysymys, kuinka henkilöhahmo voidaan rekonstruoida tekstistä. Yksinkertaisesti sanottuna sen tekee lukija itse nimeämällä henkilöhahmon tekstiin ripotelluista viitteistä (Rimmon-Kenan 1991, 49). Chatman (1978, 25) ajattelee näiden viitteiden olevan nimenomaan luonteenpiirteitä, joiksi hän määrittelee ”kertovan adjektiivin, joka on sidottu kertovaan kopulaan”. Selventävä esimerkki tällaisesta luonteenpiirrettä ilmaisevan adjektiivin ja kopulan, toisin sanoen olla-verbin vastineen liitosta voisi olla vaikkapa ”Othello on mustasukkainen” (Rimmon-Kenan 1991, 50). Henkilöhahmo on tarinassa siis eräänlainen ”piirteiden paradigma”, ja tämä piirteiden paradigma kiinnittyy nimenomaan henkilöhahmon nimeen, joka toimii ikään kuin henkilöhahmon ominaisuuksien keskuksena (Chatman 1978, 126–131).

Henkilöhahmo on siis eräänlainen piirteiden paradigma, eräänlainen luonteenpiirteiden verkosto. Tämä verkosto on lukijan rekonstruoitavissa tekstiin ripotelluista viitteistä, joiden pohjalta lukija pystyy päättelemään henkilöhahmon luonteenpiirteet. (Rimmon-Kenan 1991, 77.) Lukijan tehtävä on liittää henkilöhahmoon tekstistä informaation palasia, jotta henkilöhahmolle saataisiin tietty ominaisuus tai tiettyjä ominaisuuksia (Jannidis 2013). Henkilöhahmon luonteenpiirteiden viitteet tekstissä voidaan jakaa suoraan määrittelyyn ja epäsuoraan esittämiseen

(Rimmon-Kenan 1991, 77), toisin sanoen eksplisiittisiin ja implisiittisiin karakterisaatioihin (Jannidis 2013). Suorassa määrittelyssä henkilöahmoa luonnehditaan adjektiivilla, substantiivilla tai jonkun muun sanaluokan sanalla: ”hän oli hyväsydäminen”, ”hän oli varsinainen epeli”, ”hän rakastaa vain itseään” (Rimmon-Kenan 1991, 78–79). Epäsuorassa esittämisessä henkilöahmon piirteitä ei sen sijaan mainita suoraan, vaan havainnollistetaan eri tavoin, kuten toiminnan, puheen, ulkoisen olemuksen tai metonyymisesti ympäristön kautta (mts. 79–86).

Myös henkilöahmon nimi voi luonnehtia henkilöahmoa. Kuten Nikolajeva (2022, 2002, 268–270) huomauttaa, henkilöahmon nimen valinta on harvoin sattumanvarainen: Se voi olla kirjailijan tietoinen valinta, jolla henkilöahmolle annetaan oman identiteetin lisäksi tiettyjä assosiaatioita, ja henkilöahmon nimi voi auttaa lukijaa ymmärtämään henkilöahmoa paremmin. Vaikuttaisi kuitenkin siltä, ettei henkilöahmon nimestä osana henkilöahmon luonnehdintaa ole kirjallisuudentutkimuksessa täyttä varmuutta. Muun muassa Rimmon-Kenan (1991, 87–89) pitää henkilöahmojen nimiä yhdessä tarinan maisemien ja henkilöahmojen välisten suhteiden kanssa luonnehdintaa tukevinä, metaforisina analogioina, joiden luonnehtiva kyky edellyttää luonteenpiirteiden aiempaa pohjustusta muilla luonnehtimisen keinoilla. Myös Chatman on tätä mieltä: Vaikka henkilöahmon nimi olisikin kuvaileva, esimerkiksi onomatopoeettisella tai symbolisella tasolla, on henkilöahmolle ihmisenkaltaisena olentona kuitenkin annettava muitakin ominaisuuksia kuin ne, mitä tämän nimi antaa ilmi (Chatman 1978, 131).

Henkilöahmo on siis tekstin elementti, joka on lukijan konstruoitavissa henkilöahmon nimeen liittyvistä luonteenpiirteiden viitteistä eli karakterisaatioista. Lisäksi henkilöahmon nimi voi kertoa paljon henkilöahmosta ja täten tukea henkilöahmon luonnehdintaa. Nykytutkimuksen valossa henkilöahmojen ja henkilöahmojen karakterisaatioiden kääntämiselle ei näyttäisi olevan yhtenäistä teoriaa. Voisi olettaa, että kääntäjän on pikemminkin lähestyttävä henkilöahmojen ja näiden karakterisaatioiden kääntämistä monen näkökulman kautta: Koska henkilöahmojen luonnehdinta rakentuu ylipäätään kielen leksikaalisille elementeille, oli kyseessä sitten suorasta tai epäsuorasta luonnehdinnasta, henkilöahmojen karakterisaatioiden kääntämisessä saattaa olla kyse yksinkertaisesta, kielellisen materiaalin välittämisestä kohdekielestä kohdekielelle.

Tukevin teoreettinen pohja, jonka avulla kääntäjä voi lähestyä henkilöahmojen karakterisaatioiden kääntämistä, on juuri henkilöahmojen nimien kääntämisen teorian. Henkilöahmojen nimet muiden erisnimien ohella vaikuttaisivat olevan käännettäviä erityisesti kiinnostava ongelma. Kuten Vermes (2003, 89–90) huomauttaa, vaikka erisnimiä on usein pidetty vain

henkilön tai asian identifioimista helpottavina nimikkeinä ja niiden kääntämistä vain yksinkertaisena automaattisena prosessina, suurimmalla osalla erinimistä on jokin merkitys, ja täten erisnimien kääntäminen saattaa sisältää varsin hienovaraisia valintoja, joilla kääntäjä varmistaa erisnimien merkityksen siirtymisen kohdekielille. Monet käännöstutkijat ovatkin pyrkineet muotoilemaan keinoja erisnimien kääntämiseen. Muun muassa Hermansilla (1988, 11–24), Herveylla ja Higginsillä (1992, 29–30), Fernandesilla (2006, 49–55) ja Van Coilliella (2016, 123–139) on kaikilla omansa.

Mielenkiintoista eri tutkijoiden esittämässä henkilöahmojen nimien käännösstrategioissa on se, kuinka niistä käy ilmi kahtiajako vieraannuttavan ja kotouttavan kääntämisen välillä. Esimerkiksi Van Coillien strategiat ovat lähtökielen nimen kääntämättä jättäminen, lähtökielen nimen kääntämättä jättäminen selityksellä, nimen korvaaminen yleisnimellä, foneettinen tai morfologinen adaptaatio kohdekielille, eksonyymi, nimen korvaaminen tunnetummalla nimellä lähtökulttuurista tai maailmanlaajuisesti tunnetulla nimellä, substituoitio, merkityksellisten nimien kääntäminen, merkityksellisen nimen merkityksen muuttaminen kohdekieleen ja poisto (Van Coillie 2006, 125–129); kääntäjällä on siis eri mahdollisuus jättää lähtötekstin henkilöahmon nimi käännökseen sitä muuttamatta ja täten tuottaa lukijalle vieraannuttava efekti, mukauttaa lähtötekstin henkilöahmon nimi jollain tavalla kohdekieliselle yleisölle sopivammaksi tai jättä pois lähtötekstin henkilöahmon nimi kokonaan. Osa Van Coillien strategioista muistuttavat myös toisten tutkijoiden esittämiä käännösstrategioita, jotka samalla viittaavat kahtiajakoon vieraannuttavan ja kotouttavan kääntämisen välillä. Hermansin (1988, 13) strategioita on kopiointi, eli lähtökielisen nimen kääntämättä jättäminen, lähtökielisen nimen translitterointi, lähtökielisen nimen korvaaminen toisella kohdekielisellä nimellä ja lähtökielen merkityksellisen nimen merkityksen kääntäminen kohdekielille. Samoin Herveyllä ja Higginsillä (1992, 29–30) on lähtökielisen nimen kääntämättä jättäminen, translitterointi sekä lähtökielen nimen korvaaminen erilaisella kohdekielisellä nimellä, jolla on lähtökielisen nimen kanssa samanlaisia kulttuurisia konnotaatioita, ja Fernandesilla (2006, 49–55) on esimerkiksi kopio, merkityksellisen nimen kääntäminen, lähtökielisen nimen korvaaminen erilaisella kohdekielisellä nimellä ja lähtökielisen nimen poisto. Mitä siis tulee henkilöahmojen kääntämiseen, ainakin henkilöahmojen nimien kääntämisen voisi nähdä palaavan kysymykseen, pitäisikö kääntäjän sovittaa lähtötekstin kulttuurisidonnaiset piirteet kohdekulttuurille sopivaksi vai tuoda lukija lähemmäs lähtötekstin kulttuuria tuomalla sen kulttuurisidonnaiset piirteet käännökseen.

4 EPÄSUORA KÄÄNTÄMINEN

Tässä luvussa käsittelen epäsuoraa kääntämistä. Alaluvussa 4.1 kerron, mitä epäsuora kääntäminen on, käyn läpi epäsuoran kääntämisen terminologiaa, ja selitän, miten epäsuorat käännökset syntyvät. Alaluvussa 4.2 esittelen syitä sille, miksi epäsuoraa kääntämistä ylipäätään tapahtuu. Alaluvussa 4.3 käyn läpi, millaisia vaikutuksia epäsuoralla kääntämisellä voi olla epäsuorien käännösten käännöslaatuun.

4.1 Epäsuoran kääntämisen määrittely

Sana ”kääntäminen” saattaa herättää monelle mielikuvan yksinkertaisesta prosessista, jossa jonkin tekstiaineiston sisällön merkitys välitetään kieleltä toiselle. Yhtä lailla voisi väittää, että keskivertolukija ymmärtää käännöksen olevan teksti, joka on käännetty suoraan jostakin vieraasta kielestä jollekin lukijan ymmärtämälle kielelle. Mutta mitä jos kääntäjä ei olekaan kääntänyt tekstiä suoraan lähtökielestä, vaan jonkin toisen kielen kautta? Minkälainen käännös on silloin kyseessä?

Yksinkertaisin tapa määritellä epäsuora kääntäminen on sanoa, että epäsuorat käännökset ovat käännösten käännöksiä (Pięta ym. 2023, 2). Jos käännös on kääntämisen tuotos, on epäsuoran kääntämisen tuotos epäsuora käännös. Toisin sanoen epäsuora käännös on ”käännös, jota ei ole tehty suoraan lähtökielestä, vaan välikielen kautta eli jonka lähtötekstinä on alkuperäisestä lähtötekstistä aikaisemmin toiselle kielelle tehty käännös.” (Tieteen termipankki 2025, s.v. epäsuora kääntäminen) Epäsuoralla kääntämisellä tarkoitetaan siis prosessia, jossa käännöstä ei ole käännetty suoraan lähtökielestä, vaan jonkin toisen käännöksen kautta, ja tämän prosessin tuotos on epäsuora käännös.

On huomioitava, kuinka monta erilaista nimitystä epäsuoralle kääntämiselle ja epäsuorille käännöksille on vuosien saatossa ollut. Erityisesti englannin kielessä epäsuoran kääntämisen termistö on ollut vaihtelevaa. Eri tutkijat ovat käyttäneet epäsuorasta kääntämisestä ja epäsuorista käännöksistä muun muassa sellaisia termejä kuin kompilatiivinen kääntäminen ja kompilatiivinen käännös (eng. *compilative translation*, välikäden kautta tehtävä kääntäminen ja välikäännös (eng. *second-hand translation*), taikka relekääntäminen ja relekäännös (eng. *relay translation*) (Rosa ym. 2017, 115). Myös nykytutkijat ovat käyttäneet vaihtelevaa terminologiaa: esimerkiksi Pięta (2012, 313, Rosan ym. 2017, 115 mukaan) on käyttänyt epäsuorista

käännöksistä nimitystä ”lopullinen kohdeteksti” (eng. *ultimate target text*). Suomeksi vaihtoehtoisia termejä epäsuoralle kääntämiselle ja epäsuorille käännöksille ei tietääkseni ole yhtä monta, mutta esimerkiksi Ivaska (2024, 190) on puhunut välikielen kautta tehdyistä käännöksistä. Tässä tutkielmassa käytän kuitenkin itse prosessista nimitystä *epäsuora kääntäminen* ja prosessin tuloksena syntyneestä teksteistä nimitystä *epäsuora käännös*; käytetäänhän juuri näitä nimityksiä nykyään lähes universaalisti käännöstieteellisissä julkaisuissa, ja edellä mainittu Tieteen termipankin määritelmäkin löytyy nimenomaan hakusanalla ”epäsuora käännös”.

Verrattuna suoraan käännösprosessiin on epäsuorassa kääntämisessä toimijoita useampia ja kieliä enemmän kuin kaksi. Itse käännösprosessissa ensimmäisen käännöksen tekijästä käytetään usein nimitystä ”välittäjä” (eng. *relayer*) ja epäsuoran käännöksen tekijästä käytetään nimitystä ”välityksen vastaanottaja”, tai ”releen vastaanottaja” (eng. *relay-taker*). (Pięta ym. 2023, 7–8). Tässä mielessä epäsuoran kääntämisen termistön voisi nähdä muistuttavan reletulkkauksen termistöä, jossa tulkkaukset järjestetään kolmannen kielen kautta: Reletulkkauksessa tätä kolmatta kieltä kutsutaan ”releeksi” tai ”pivotiksi”. (Shlesinger 2010, 276.) Myös epäsuorassa kääntämisessä toimitaan lähde- ja tulokielen ohella kolmannen kielen kanssa, ja aivan kuin epäsuoran kääntämisen ja epäsuoran käännöksen käsitteiden kohdalla, on myös tästä kolmannesta kielestä käytetty käännöstutkijoiden keskuudessa monia nimityksiä, erityisesti englanniksi: välikieli (eng. *intermediary language*), välittäjäkieli (eng. *mediating language, mediator language*), pivottikieli (eng. *pivot language*), relekieli (eng. *relay language*) ja niin edelleen (Rosa ym. 2017, 116). Aiemmin esitellyssä Tieteen termipankin määritelmässä epäsuoralle kääntämiselle käytettiin nimitystä ”välikieli”, joten selkeyden vuoksi käytän tässä tutkimuksessa itsekin nimitystä *välikieli*. Mitä taas tulee alkuperäistekstiin ja sen kieleen, käytän tässä tutkimuksessa selkeyden vuoksi nimityksiä *ensimmäinen käännös* ja *lähtökieli*. Epäsuoran käännöksen kielestä käytän sitä vastoin yksinkertaisesti nimitystä *tulokieli*.

Edellä mainittu epäsuora kääntämisen määritelmä on epäsuoran kääntämisen niin sanottu ”suppea määritelmä”: kielestä A ensin kieleen B tehty käännös, ja sitten toisen kääntäjän tekemä käännös kielestä B kielelle C (Pięta ym. 2023, 2). On myös muita tapoja määritellä epäsuora kääntäminen. Jotkin käännöstieteen tutkijat ovat nimittäin kutsuneet epäsuoraksi kääntämiseksi myös tiettyjä kielensisäisiä ja -välisiä, sekä intra- ja intermodaalisia käännösprosesseja, kuten esimerkiksi uudelleenääntämistä ja takaisinkääntämistä. Tämä johtunee siitä, että oli kyse sitten epäsuoran kääntämisen suppeasta tai laajemmasta määritelmästä, epäsuoraan kääntämiseen ymmärretään jollain tavalla liittyvän joko käännöksestä kääntäminen tai kääntäminen siten, että

tuloksena on uusi käännös. (Pięta ym. 2023, 2–3.) Tässä tutkielmassa keskityn kuitenkin selkeyden ja tutkielman laajuuden vuoksi nimenomaan aiemmin mainittuun epäsuoran kääntämisen suppeaan määritelmään, eli käännösprosessiin, jossa käännöstä ei tuoteta suoraan lähtökielestä, vaan välikielen kautta. Lisäksi varsinaisista epäsuorista käännöksistä lienee hyvä erottaa useamman välikielen kautta tehdyt kompilatiiviset käännökset (Ivaska 2024, 191). Jätän tässä tutkimuksessa tarkastelematta tällaiset käännökset tarkemmin, ja keskityn erityisesti sellaisiin epäsuoriin käännöksiin, jotka on tehty yhden välikielen kautta.

4.2 Syitä epäsuoralle kääntämiselle

Kenties yleisin syy epäsuoralle kääntämiselle on, ettei ole kääntäjiä, joilla olisi riittävä kyky kääntää jostakin kielestä suoraan toiselle kielelle. Kyse ei ole siitä, että näistä kielistä olisi vaikea kääntää, vaan siitä, että näillä kielipareilla työskentelevien kääntäjien lukumäärä on suhteessa muihin kielipareihin vähäinen. (Pięta ym. 2023, 9). Esimerkiksi 1900-luvun alkupuolella monet korealaiset intellektuellit käänsivät venäläistä kirjallisuutta koreaksi japaninkielisistä käännöksistä, ja 1700-luvulla ensimmäinen venäjänkielinen käännös *Tuhat ja yksi yötä* -satukokoelmasta käännettiin alkuperäisen arabiankielisen teoksen ranskannoksesta. Kyse ei ollut siitä, että kirjallisuutta olisi ollut erityisen vaikea kääntää arabiasta venäjään tai venäjästä koreaan: Arabian kielen osaaminen oli Venäjällä ja Venäjän kielen osaaminen Koreassa 1900-luvun oli yksinkertaisesti vähäistä, joten välikielten käyttö oli pakollista. (Moyer 2024.)

On myös muita syitä, miksi epäsuoraan kääntämiseen saatetaan turvautua. Pięta ym. (2023, 9) luettelevat kaiken kaikkiaan kahdeksan eri syytä sille, miksi kääntäjät saattavat turvautua epäsuoraan kääntämiseen: alkuperäistekstin saatavuus, käännöksen hinta, käännöksen aika, jonkin kielen arvovalta, kääntämiseen liittyvät riskit, kääntämisen vaikeus, ja tiedonsaanti. Näiden syiden pohjalta lienee hyvä lähestyä kysymystä, mikä saattaa motivoida kääntäjää kääntämään epäsuorasti, ja tulenkin seuraavaksi pohtimaan näitä syitä tarkemmin.

Alkuperäistekstin saatavuudessa on kyse siitä, ettei alkuperäistekstiä tai sen osaa ole saatavilla, esimerkiksi sensuurin tai lähtö- ja tulokulttuurin maantieteellisen etäisyyden tai ajan vuoksi (Pięta ym. 2023, 9). Kenties paras esimerkki epäsuorasta kääntämisestä, jota on motivoinut maantieteellinen ja ajallinen etäisyys lähtökieliseen kulttuuriin, on länsimaalaisessa kontekstissa Raamatun käännökset. Vaikka Jeesuksen äidinkieli oli todennäköisesti aramea, hänen sanomansa kulkeutuivat Raamatun latinankieliseen käännökseen ja sitä kautta myöhemmin muihin eurooppalaisiin raamatunkäännöksiin kreikan- ja hepreankielisistä teksteistä, koska

arameankielisiä tekstejä ei ollut Raamatun latinankielisen käännöksen kirjoittamisen aikoihin saatavilla. (mts. 3) Mitä taas tulee sensuurin, epäsuoraan kääntämiseen turvautuminen sensuurin pakottamana vaikuttaisi olleen yleistä kylmän sodan aikana, esimerkiksi Neuvostoliitossa venäjän kielen käyttö välikielenä oli ainakin osittain sensuurin tuotosta (Ringmar 2012, 141).

Kysymys hinnasta ja ajasta liittyy kääntäjien ja käännöspalveluidentarjoajien resursseihin. Harvinaisemmista kielistä tehdyt käännökset ovat yleensä kalliimpia asiakkaalle kuin suurista kielistä tehdyt käännökset, koska saatavuus ja kilpailun puute vaikuttavat hintoihin. Lisäksi epäsuorat käännökset voivat olla kustannustehokkaampia organisaatioille, jotka työskentelevät monien kielten parissa. (Pięta ym. 2023, 9.) Mitä taas tulee ajanhallintaan, välikielen käyttö saattaa yksinkertaisesti säästää aikaa: Esimerkiksi audiovisuaalisen kääntämisen tutkimuksessa epäsuora kääntäminen on toistuvasti osoittanut säästävän rahan lisäksi niin kääntäjien (Pięta ym. 2024, 770) kuin myös palveluidentarjoajien aikaa: Esimerkiksi Netflixin kaltaiset suoratoistopalvelut hyödyntävät englannin kautta tehtäviä epäsuora käännöksiä, jotta sarjat saadaan levitykseen eri kielille mahdollisimman nopeasti (Cheong & Lim 2024).

Tietyn kielen arvovalta saattaa suosia epäsuoraa kääntämistä: Kun jokin välittäjäkulttuuri on arvostettuja tietyllä alueella, voidaan epäsuora käännös itse asiassa nähdä parempana vaihtoehtona kuin suora käännös (Pięta ym. 2023, 9). Nykyaikana paras esimerkki tällaisesta arvovaltaisesta kielestä on epäilemättä englannin kieli. Englannin kielen valta-asema tieteen kielenä on johtanut esimerkiksi siihen, että vieraskielisten tekstien englanninkielisiä käännöksiä suositaan tiedonlähteinä alkuperäistekstien sijaan (mts. 9). Lisäksi kirjallisuudessa jonkin suuren kielen arvovalta välikielenä voi olla elinehto sille, että jonkin pienemmän kielen kirjallisuutta ylipäättään käännetään muille pienille kielille. Kuten Heilbron (1999, 435–436) on todennut, kirjallisuuden kääntäminen jostakin pienemmästä kielestä jollekin toiselle pienelle kielelle riippuu paljolti siitä, mitä kyseisestä pienemmästä kielestä on ensin käännetty suurille kielille.

Suoraan kääntämiseen saattaa liittyä riskejä, jotka halutaan välttää epäsuoralla kääntämisellä. Muun muassa kirjailijat, agentuurit kustantajat ja projektipäälliköt voivat pyytää kääntäjää käyttämään alkuperäisen tekstin sijaan jo olemassa olevaa käännöstä käännetyn sisällön hallitsemiseksi. (Pięta ym. 2023, 9.) Toisaalta esimerkiksi kustantajat voivat myös karsastaa epäsuoraa kääntämistä, mikäli jo valmiiksi olevassa käännöksessä tiedetään olevan puutteita, ja ainakin nykypäivänä kustantajat tukeutuvat epäsuoraan kääntämiseen vain pakon edessä (Ivaska & Paloposki 2017, 37–38). Epäsuorat käännökset voivat olla myös turvallisimpia asiakkaalle: Hän

voi esimerkiksi haluta palkata kääntäjän, jolla ei osaa lähtökieltä, mutta jolla on muuten käännöskokemusta ja joka on todistetusti pätevä työssään (Pięta ym. 2023, 9).

Epäsuoraan kääntämiseen saatetaan turvautua käännöstyön vaikeuden takia. Välitekstien käyttäminen voi olla hyödyllistä kääntäjille, koska jos ensimmäinen käännös on laadukas ja tarjoaa selkeän ja johdonmukaisen tulkinnan lopullisesta lähdetekstistä, se voi huomattavasti helpottaa hänen käännöstyötään. (Pięta ym. 2023, 9.) Käsitys välikielen käyttämisestä käännöstyötä helpottavana osana saattaa liittyä laajemmalla tasolla translatoriseen toimintaan. Esimerkiksi mitä tulee reletulkkaukseen, Elena Aguirre Fernández Bravon Euroopan Unionin tulkeille teettämässä kyselytutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka monet tutkimukseen osallistuneet pitivätkin releen käyttöä tulkkaustilanteessa toisinaan epävarmuutta aiheuttavana tekijänä, suurin osa oli kuitenkin sitä mieltä, että hyvä rele voi myös helpottaa tulkkaustyötä selkeyttämällä tiettyjen puhujien ”kaottista” puhetta (Fernández Bravo 2022).

Lopulta epäsuoran kääntämiseen tukeutumisessa saattaa olla kyse tiedon saatavuudesta. Monet heikosti levinneiden kielten puhujat asuvat maailman köyhimmillä alueilla, ja koska näiden alueiden kaikki asukkaat eivät osaa englantia riittävän hyvällä tasolla, epäsuora käännös voi auttaa heitä pääsemään käsiksi tärkeään informaation ja tulemaan kuulluiksi maailmanlaajuisesti. Tarjoamalla apua suurten kielellisten esteiden voittamiseen, epäsuora kääntäminen toimii maiden, kansojen ja liikkeiden sosiaalisen, taloudellisen ja poliittisen kehityksen välineenä. (Pięta ym. 2023, 9). Konkreettisenä esimerkkinä epäsuoran kääntämisen käytöstä tiedon levittämisen auttamiseksi heikosti levinneiden kielten puhujien asuinalueilla voisi mainita Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen tavoitteet, joita on levitetty pienemmille kielille juuri suurempien välikielten kautta (Buts ym. 2023) (Torres-Simón ym. 2023). Lisäksi pieniä kieliyhteisöjä on haluttu saavuttaa erilaisten konekääntimien avulla, jotka toimivat välikieliperiaatteella. Esimerkiksi Guatemalassa on kehitetty neuroverkkopohjainen konekäännin, joka pysyy kääntämään eri mayakielten välillä käyttämällä espanjaa välikielenä. Konekääntimen luomisen taustalla vaikutti nimenomaan yksi Yhdistyneiden kansakuntien kestävän kehityksen kymmenestä tavoitteesta, eriarvoisuuden vähentämistä. (Riemland 2023.)

4.3 Epäsuoran kääntämisen vaikutukset epäsuoriin käännöksiin

Epäsuora kääntäminen herättää usein negatiivisia mielleyhtymiä (Ivaska ym. 2023, 779). Epäsuora kääntäminen on nähty uhaksi muun muassa epäsuorien käännösten laadulle, kielten väliselle tasa-arvolle sekä kääntäjien työpaikoille, oikeuksille ja käännösetiikalle (Pięta 2023, 11).

Kenties kaikkein eniten keskustelua on herättänyt ensimmäinen uhka: Epäsuoria käännoiksi on yleensä pidetty laadultaan heikompina kuin suoria käännoiksi. Tämä on johtanut siihen, että epäsuoria käännoiksi on pyritty välttämään jo pitkään. Esimerkiksi Unescon vuonna 1976 laatimissa kääntäjien ja käännosten oikeussuojia koskevista suosituksista kehoitettiin aikanaan avoimesti välttämään epäsuoraa kääntämistä niin pitkälle kuin mahdollista: ”Käännosten laadun parantamiseksi käännökset pitäisi yleensä tehdä alkuperäistekstistä, ja uudelleen kääntämiseen pitäisi turvautua vain välttämättömissä tapauksissa.”⁵ (Unesco 1976)

Epäsuorien käännosten karsastamiselle on näyttöä myös kauempaa historiasta. Esimerkiksi huolimattakin siitä, että epäsuorilla käännöksillä oli suuri rooli suomalaisessa käännöskirjallisuudessa 1800-luvulla, vuosisadan loppuun mennessä maamme kriitikot asettivat epäsuorien käännosten laadun kyseenalaiseksi. Muun muassa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura totesi vuonna 1859 epäsuoran kääntämisen ”vähentävän huomattavasti” kirjan arvoa (Suomi 1860, 312–314, Ivaskan & Paloposken 2017, 36 mukaan), ja esimerkiksi Kirjallinen kuukausilehti - aikakauskirjan päätoimittaja Yrjö Koskinen totesi vuonna 1880 eräästä ruotsin kautta käännetyistä englanninkielisestä romaanista, että kaunokirjallisten teosten kohdalla kääntäjän olisi syytä osata kirjailijan käyttämää kieltä (Ivaska & Paloposki 2017, 36–37). Vaikka nykypäivänä ainakin suomalaiset kustantajat pitävät epäsuoraa kääntämistä vaihtoehtojen puutteessa usein välttämättömänä, ajatus epäsuorien käännosten heikosta laadusta elää yhä. Esimerkiksi eräs Petra Niirasen epäsuoraa kääntämistä suomalaisissa kustantamoissa 2010-luvulla käsittelevän pro gradu -tutkielman haastateltu kaunokirjallisuuden kääntäjä totesi välttävänsä epäsuoraa kääntämistä, koska tämän mielestä epäsuorassa kääntämisessä käännöslaatu välttämättä heikenee. (Niiranen 2016, 30, Ivaskan & Paloposken 2017, 37 mukaan.)

Ajatus epäsuorien käännosten heikommasta laadusta suoriin käännoksiin verrattuna liittyy epäsuoran kääntämisen kaksivaiheiseen prosessiin, jossa käännös tehdään jo valmiiksi olevasta välikielisestä tekstistä. Oletuksena on, että tällaisessa käännösprosessissa virheet ensimmäisessä versiossa toistuvat muissa käännöksissä Pięta (2023, 10). Toisin sanoen, jos ensimmäisessä, välikielisessä käännöksessä on puutteita, ne siirtyvät vääjäämättä myös välikielystä tehtävään epäsuoraan käännökseen: jos käännöksestä puuttuu jotain, epäsuorassa käännöksessä puuttuu kaksi kertaa enemmän (mts. 10).

---

⁵ Oma käännös.

Mikäli epäsuorien käännösten heikompi laatu on kiinni ensimmäisen, välikielisen version puutteista, voi edellä mainittua negatiivista miellelyhtymää pitää totena. Virheet tai puutteet ensimmäisessä, välikielisessä käännöksessä voivat nimittäin päätyä epäsuoraan käännökseen. Konkreettisenä esimerkkinä käännösvirheen toistamisesta epäsuorassa käännöksessä voisi mainita alun perin ranskankielisen *Pikku prinssi* -lastenkirjan malaijinkielisen käännöksen, joka käännettiin epäsuorasti englannin kielen kautta: Englanninnoksessa ranskan kielen ystävää tarkoittava sana *ami* oli käännetty lammasta tarkoittavalla sanalla *sheep*, jolloin myös malaijinkielisessä versiossa puhuttiin ystävän sijaan lampaasta (Haroon 2022, 174). Suoranaisten käännösvirheiden lisäksi välikielen käyttö näyttäisi vaikuttavan myös epäsuoran käännöksen tyyliin. Esimerkiksi eräässä saksasta baskiksi tehdyssä käännöksessä, joka tehtiin käyttäen espanjaa välikielenä, saksan kielen verbi *nachhelfen* (suom. ”auttaa”) oli käännetty espanjaksi fraasilla *echarte una mano*⁶, joka oli käännetty baskiksi samamerkityksellisellä fraasilla *esku bat bota* (Sanz-Villar 2018, 88). Vaikka edellä mainittuja esimerkkejä tuskin voidaan pitää täydellisinä katastrofeina malaijin- ja baskinkielisten käännösten ymmärtämisen kannalta, on kuitenkin selvää, että jotain voidaan menettää epäsuoran käännösprosessin aikana: Molempien esimerkkien tapauksissa epäsuora käännös heijasti enemmän välikieltä kuin alkuperäistä lähtökieltä.

Epäsuoran kääntämisen vaikutusta epäsuoriin käännöksiin erityisesti kaunokirjallisuudessa on tutkinut James Hadley. Hän on kehittänyt tutkimustensa pohjalta niin sanotun ”ketjuteorian” (eng. *concatenation theory*), jonka mukaan epäsuorilla käännöksillä on taipumus jättää pois alkuperäistekstien lähtökulttuurien elementtejä ja vähätellä alkuperäistekstien vieraan kulttuurin piirteitä. (Hadley 2017, 183.) Teoriansa Hadley on perustanut Robynsin ehdottamaan malliin, jossa kääntäjä voi asennoitua neljällä tavalla lähtötekstin tai lähtökulttuurin kääntämiseen (Robyns 1994, 408–409, Hadleyn 2017, 183–185 mukaan). Hadleyn mukaan epäsuorat käännökset noudattavat Robynsin mallin ”imperialistista” asennetta (eng. *imperialist stand*), eli epäsuorat käännökset ovat käännöksiä, jotka eivät tiedosta lähtötekstin kulttuurisesti vierasta alkuperää ja jotka eivät säilyttää lähtökielen vierasperäisiä elementtejä. Väitteensä Hadley perustelee sillä, että koska epäsuorilla käännöksillä ei ole suoraa pääsyä lähtötekstiin ja koska epäsuorat käännökset ovat jo olemassa olevien käännösten käännöksiä, epäsuoria käännöksiä rajoittaa ensimmäisen käännöksen kääntäjän käyttämät strategiat ja heidän asennoitumisensa

---

⁶ Englanniksi kirjaimellisesti *to throw somebody a hand* (Sanz-Villar 2018, 88), toisin sanoen kirjaimellisesti suomeksi ”heittää jollekin käsi”. Fraasilla tarkoitetaan *ojentaa auttavan kättensä* ynnä muuta vastaavaa.

alkuperäistekstiin ja sen kulttuuriin. (Hadley 2017, 185.) Hadleyn voisi siis nähdä esittävän, että epäsuora käännökset ovat suoriin käännöksiin verrattuna alttiimpia kotouttamiselle.

Hadleyn hypoteesi ei tietenkään ole täydellinen. Vaikka Hadleyn ensimmäisten tutkimuksensa tulokset tukivatkin hänen ehdottamaansa ketjuteoriaa (Hadley 2017, 195), hän itsekkin huomauttaa, etteivät kaikki epäsuorat käännökset välttämättä jätä alkuperäistekstin kulttuurisidonnaisia piirteitä huomiotta, jos välikielten kautta työskentelevät kääntäjät hyödyntävät käännoistyösään lähtötekstin muita käännöksiä ja tiedostavat lähtötekstin vieraan kulttuurin (mts. 186). Hadley on myöhemmissä tutkimuksissaan painottanutkin, että epäsuorien käännosten asennoituminen lähtötekstin kulttuurin piirteisiin riippuu paljolti siitä, millaisia resursseja välikielen kautta kääntävällä kääntäjällä on käytössään (Hadley 2021, 687–688). Yksinkertaistaen voisi esittää, että epäsuorat käännökset ovat ensimmäisen käännoksen armoilla silloin, kun epäsuoran käännoksen tekijällä ei ole minkäänlaista pääsyä lähtötekstiin ja sen kulttuuriin.

Kuten huomataan, epäsuoralla käänno prosessilla voi olla vaikutus epäsuoran käännoksen käänno laatuun, jos ensimmäisessä käännoksessa on puutteita tai jos jotkin lähtötekstin piirteet ovat muuttuneet jo ensimmäisessä käännoksessa. Tämä on johtanut siihen, että epäsuoraa kääntämistä on perinteisesti vältetty, mutta myös siihen, että epäsuoran kääntämisen tutkimuksen tärkeys käänno tutkimuksessa on kyseenalaistettu, ja että kääntäjät sisäistävät ammattiin valmistavissa opinnoissaan negatiivisen asenteen epäsuoraa kääntämistä kohtaan (Ivaska ym. 2023, 779–780). Aiemmin mainittu Niirasan pro gradu -tutkielman haastateltavakin mainitsi omakseen epäsuoran kääntämisen negatiiviset mielle yhtymät osittain opiskelua ajoiltaan (Niiranen 2016, 30, Ivaskan & Paloposken 2017, 38 mukaan). Asenteiden ei kuitenkaan tarvitse pysyä negatiivisina ikuisesti. Epäsuoran kääntämisen negatiivisia mielle yhtymiä on ylipäätään varjostunut yleinen käsitys käännoksen huonommuudesta alkuperäistekstiin nähden, ja epäsuoran kääntämisen maine voisikin parantua, mikäli alkuperäistekstin ja käännoksen vastakkainasettelu onnistuttaisiin kyseenalaistamaan käänno tutkimuksessa vakuuttavalla tavalla (Ivaska ym. 2023, 779–780). Lisäksi epäsuoran käännoksen laatu riippuu paljolti yksinkertaisesti kääntäjän omista taidoista sekä siitä, kuinka hyvä ensimmäinen käänno ylipäätään on: Jos kääntäjän pätevyys on kohdallaan ja ensimmäisen käännoksen laatu on hyvä, ei epäsuora käänno skään välttämättä ole suoraa käänno stä huonompi (Pięta ym. 2023, 11).

5 TUTKIMUKSEN AINEISTO JA TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni aineiston ja rajauksen. Alaluvussa 5.1 esittelen ensin lyhyesti Elias Lönnrotin suomenkielisen, niin sanotun Uuden Kalevalan vuodelta 1849, johon yleisesti tänä päivänä viitataan pelkästään nimellä *Kalevala*⁷. Sen jälkeen esittelen Kalevalan käännöshistoriaa alaluvussa 5.2. Alaluvun 5.2 omissa alaluvuissa 5.2.1 ja 5.2.2 esittelen tutkimuksessani käytettävät Franz Anton von Schiefnerin saksannoksen sekä John Martin Crawfordin englanninnoksen. Alaluvussa 5.3 kerron, kuinka aineisto on rajattu. Lopulta alaluvussa 5.4 esittelen tutkimuksen tutkimuskysymykset sekä tutkimusmenetelmän.

5.1 Kalevala—Suomen kansalliseepos

Kalevalan asema suomalaisessa kulttuurissa on kiistaton. Maassamme 28. helmikuuta vietetty suomalainen kulttuurin päivä on nimetty Kalevalan mukaan. Eepos on ollut suuri inspiraatio monenlaisille taiteenmuodoille, muun muassa kuvataiteelle, musiikille, veistostaiteelle ja arkkitehtuurille, ja lisäksi maassamme on toiminut ja toimii edelleen useita Kalevala-aiheisia järjestöjä. Tunnetuin yhdistyksistä liene tutkielman kirjoituksen hetkellä edelleenkin toiminnassa oleva, vuonna 1911 perustettu Kalevalaseura.

Kansalliseepoksemme kokosi itämerensuomalaisen kielialueen kansanrunoista yhtenäiseksi eepokseksi Elias Lönnrot (1802–1884). Materiaalinsa yhtenäistä eeposta varten Lönnrot sai tekemällä 11 runonkeruumatkaa eri puolille Suomea ja Venäjän Karjalaa sekä myös Inkeriä ja Vepsää (Anttonen & Kuusinen 1999, 25–30). Runonkeruumatkojen saalis ei kuitenkaan heti tuottanut kansalliseepostamme siinä muodossa kuin me sen tätä nykyään tunnemme. Ensimmäisen version yhtenäisestä eepoksesta Lönnrot sai valmiiksi vuonna 1835 julkaistuaan niin sanotun *Vanhan Kalevalan*, joka sisälsi 32 runoa ja 12 078 säettä. Verrattuna Lönnrotin joihinkin aikaisempiin julkaisuihin oli se selvästi kansanrunopohjainen runoelma, eikä vain kansanrunojen kokoelma tai valikoima. Saadakseen teoksesta temaattisesti yhtenäisen Lönnrot muun muassa yhdisteli yksittäisiä runoja toisiinsa, vaihtoi keskenään henkilöihin ja tapahtumiin liittyviä piirteitä ja karsi runoista kristillisiä aineksia, jotka olivat hänen mielestään uudempaa perinnettä eivätkä heijastaneet runojen alkuperäistä, pakanallista alkuperää. (Mts. 1999, 72–74).

---

⁷ Ellei erikseen toisin mainita, tässä tutkimuksessa kaikki tulevat viittaukset Kalevala-nimiseen teokseen viittaavat juuri vuonna 1849 ilmestyneeseen Uuteen Kalevalaan.

Vanhan Kalevalan ilmestymisen jälkeen ryhtyi Lönnrot uusilta runonkeruumatkoiltaan sekä muilta runonkerääjiltä kuten D.E.D. Europaeukselta saamien aineisten pohjalta laajentamaan eepostaan vieläkin suuremmaksi kokonaisuudeksi. Eepoksen laajentaminen ei ollut helppo tehtävä: Lönnrot kirjoitti toisinaan pelänneensä, että uuden materiaalin paljous paisuttaisi eepoksen liian pitkäksi. Vuoden 1849 joulukuussa Lönnrot sai kuitenkin vihdoinkin julkaistuksi Kalevalan toisen painoksen. Painos sisälsi ensimmäisen painoksen 32 runoon 12 078 säkeeseen verrattuna nyt 50 runoa ja 22 795 säettä. Erotuksena ensimmäiseen painokseen toista painosta alettiin kutsua nimellä *Uusi Kalevala*, joka nykyään tunnetaan yleisesti vain nimellä *Kalevala*. (Anttonen & Kuusi 1999, 77.)

Kalevalassa kerrottavan tarinan keskiössä on kahden kansan kilvoittelu, Kalevalan ja Pohjolan, mutta Kalevalan tapahtumat ovat varsin vaiherikkaita. Eepos alkaa maailman synnystä sotkan munasta, jatkuu selonteoilla muun muassa Ainon tragediasta, Pohjolan tyttären kosinnasta, Sammon taonnasta, Pohjolan häistä, Lemminkäisen sotaretkistä, onnettoman Kullervon koettelemuksista, Sammon ryöstöstä sekä sen rikkoutumisesta meren aaltoihin ja lopulta päättyy kristinuskon saapumiseen Kalevalan maille (Anttonen & Kuusi 1999, 93–97). Kaunokirjallisella tasolla eepoksen kenties kaikkein silmiinpistävin piirre on sen runomitta: Kalevalamittaisessa säkeessä on neljä trokeista runojalkaa, toisin sanoen se on trokeinen tetrametri, eli jokaisessa säkeessä on kahdeksan tavua, ja säe alkaa painollisella tavulla, jota seuraa painoton tavu. Muita Kalevalan tyylikeinoja ovat muun muassa vahva alkusointu (”soutavi sorehtelevi”) sekä säkeenkerto, jossa lukuun ottamatta verbejä ja partikkeleita pääsäkeen jokaista käsitettä vastaa jälkimmäisessä synonyyminen, analoginen tai antiteettinen käsite (”emme tulleet syömistä varte, emme juosseet juomista varte”). (Mts. 82.)

5.2 Kalevala ja sen käännökset

Kalevala on käännetty useampaan otteeseen ja useammalle eri kielelle. Kirjaa Kalevalan käännöksistä ylläpitää Kalevalaseuran ylläpitämä verkkosivu *Kalevala maailmalla*. Sivustolla on muun muassa kieli- ja kääntäjäkohtaisia tietoja Kalevalan eri käännöksistä sekä yleisartikkeleita Kalevalan kääntämisestä. Verkkosivuston mukaan vuoteen 2025 mennessä Kalevala on käännetty jossain muodossa 61 kielelle. Tunnettuja käännöksiä, lyhennelmiä ja proosamuunnelmia on tähän mennessä arvioltaan kaiken kaikkiaan 226. Se on käännetty suurille maailmankielille, kuten englanniksi, ranskaksi ja espanjaksi, mutta myös pienemille kielille, kuten suomen läheisille sukukielille meänkieleksi, viroksi, vepsäksi vianan- ja liivinkarjalaksi, sekä myös

suomen kaukaisimmille sukukielille unkariksi, komiksi ja udmurtiksi. Uusinta Kalevalan käännöstä edustaa tutkimuksen kirjoitushetkellä Carolina Magaldin portugalinkielinen käännös vuodelta 2024. (Kalevala maailmalla 2025.)

Kalevalan käännöshistoria ulottuu jo kauas ennen Uuden Kalevalan ilmestymistä. Vanhasta Kalevalasta ilmestyi vuonna 1841 M. A. Castrénin ruotsinno, ja neljä vuotta myöhemmin vuonna 1845 ranskalaisen L. A. Léouzon Le Lucin Vanhan Kalevalan proosamuotoinen ranskannos *La Finlande. Son histoire primitive, sa Mythologie, sa Poésie épique avec la traduction complète de sa grande épopée*⁸. Vanhasta Kalevalasta julkaistiin joitakin yksittäisiä runoja myös venäjäksi August Mauritz Öhmanin vuonna 1847 ilmestyneessä teoksessa *Glavnyja čerty iz drevnej finskoj epopei Kálevaly*⁹, johon sisältyi myös suorasanaisten selostus Kalevalan sisällöstä. (Kalevala maailmalla 2025.)

Uudesta Kalevalasta ilmestyi otteita muilla kielillä kaksi vuotta sen ilmestymisen jälkeen, kun Carl Gustav Borg käänsi Kalevalan Kullervo-jakson runot 31–36 ruotsiksi vuonna 1851. Vuotta myöhemmin vuonna 1852 hän ruotsinsi myös Lemminkäisestä kertovat runot 11–15 ja 26–30. (Kalevala maailmalla 2025.) Varsinainen läpimurto saatiin samana vuonna, kun Uusi Kalevala käännettiin ensimmäistä kertaa kokonaisuudessaan vieraalle kielelle.

5.2.1 Franz Anton von Schiefner ja *Kalewala, das National-Epos der Finnen*

Ensimmäisen koko Kalevalan käännöksen teki baltiansaksalainen Franz Anton von Schiefner (1817–1879) saksaksi. Se julkaistiin vuonna 1852 nimellä *Kalewala, das National-Epos der Finnen*. Käännös oli runomuotoinen, toisin kuin monet aiemmat Vanhan Kalevalan käännökset, jotka olivat proosamukaelmia.

Franz Anton von Schiefner oli Pietarin tiedeakatemian jäsen, muun muassa suomalais-ugrilaisien kielten tutkijana ansioitunut kielitieteilijä. Hänen kiinnostuksensa Kalevalaa kohtaan vaikuttaisi heränneen 1840-luvun loppupuolella. Schiefner nimittäin kuvailee Lönnrotille osoitetussa kirjeessään vuodelta 1848 kiinnostuneensa eepoksen saksantamisesta luettuaan Jacob Grimmin Kalevalasta kertovan artikkelin *Über das finnische Epos* (Schiefner 1848a, Voßschmidtin 2012, 158–161 mukaan), ja samana vuonna hän julkaisikin ensimmäisen

---

⁸ suom. ”Suomi, sen muinainen historia, mytologia, eepinen runous sekä sen mahtavan eepoksen koko käännös.” (Oma käännös)

⁹ suom. ”Suomen muinaisen eepoksen Kalevalan pääpiirteet” (Oma käännös)

Kalevalaa koskevan pienoistutkielmansa *Über das Thier Tarvas im finnischen Epos* (Schiefner 1848b, Voßschmidtin 2012, 161 mukaan). Varsinaisen ratkaisevan sysäyksen Kalevalan kääntämiseksi Schiefner kuitenkin sai tutustuttuaan M. A. Castréniin. Lönnrotin kirjoittaessa Kalevalan toista painosta valmiiksi lähetti Castrén samalla siitä sivuja käännettäväksi Schiefnerille, jonka käännöstyön tahti oli sellainen, että saksannos oli valmis jo muutama kuukausi Kalevalan toisen painoksen valmistumisen jälkeen. Käännöksen tarkistus ja kustantajan hankkiminen viivästyttivät kuitenkin käännöksen ilmestymistä neljän vuoden päähän, ja lopulta käännös saatiin julkaistua vuonna 1852. (Voßschmidt 2012, 161.)

Käännöstyössään Schiefner käytti apunaan Gustaf Renvallin suomalaista sanakirjaa sekä Castrénin Vanhan Kalevalan ruotsinnosta (Schiefner 1854, 129, Voßschmidtin 2012, 161 mukaan). Schiefner ei kuitenkaan liene kääntäneen mitään Kalevalasta suoraan Castrénin ruotsinnoksesta, vaan käänsi Kalevalan suomalais-ugrilaisten kielten tuntemukseensa tukeutuen suoraan suomesta saksaksi (Järventausta 2017, 68–89). Romantiikan aikakauden periaatteiden mukaan käännöksen oli oltava mahdollisimman uskollinen lähtötekstille, ja siksi Schiefner säilyttikin saksannoksessaan Kalevalan runomitan muuttamattomana (Schiefner 1854, 149, Voßschmidtin 2012, 161 mukaan). Tätä päätöstä kritisoitiin niin suomalaisissa kuin saksalaisissakin tiedepiireissä: Muun muassa Berliinin yliopiston itämaisten kielten tutkija ja professori Wilhelm Schott polemisoi kärkkäästi Schiefnerin saksannosta vastaan, haukkuen sitä ”esteettisesti vähäarvoiseksi” ja väittäen siinä olevan ”vähän sellaista, mikä muistuttaisi alkuperäisen [tekstin] homeroslaista yksinkertaisuutta ja aistillista luonnon runsautta” (Schott 1857, Voßschmidtin 2012, 161–162 mukaan). Toisaalta myöhemmin useat eeposteorioista kiinnostuneet oppineet ja tiedemiehet Saksassa kehuivat Schiefnerin käännöstä filologisesti oivaltavaksi ja puolsivat käännöstä arvokkaana runoutena sekä mestarillisena saksankielisenä tekstinä. (Voßschmidt 2012, 164.)

5.2.2 John Martin Crawford ja Kalevala: *The Epic Poem of Finland*

Kalevalan ensimmäinen englanninkielinen käännös ilmestyi vasta 36 vuotta ensimmäisen koko Kalevalan saksannoksen jälkeen, kun amerikkalaisen John Martin Crawfordin (1845–1916) englanninnos *Kalevala: The Epic Poem of Finland* ilmestyi vuonna 1888. Käännöksensä Crawford teki Schiefnerin saksannoksesta. Tätä ennen Kalevalasta oli ilmestynyt englanniksi vain joitakin osia John Addison Porterin vuonna 1868 julkaistussa, keskeneräiseksi jääneessä

teoksessa *Selections from Kalevala*, joka sekkin oli perustunut Schiefnerin saksannokselle (af Forselles 2012, 112).

John Martin Crawford oli Pennsylvanian osavaltion Lafayette Collegessa toiminut lääketieteen professori. Schiefnerin tavoin Crawfordin kerrotaan kiinnostuneen Kalevalan kääntämisestä saatuaan käsiinsä Jacob Grimmin artikkelin *Über das finnische Epos* (af Forselles 2012, 115). Tämä ei ollut kuitenkaan ollut Crawfordin ensimmäinen tutustumiskerta kansalliseepoksemme maailmaan. Hän nimittäin opiskeli Lafayette Collegessa vuodet 1867–1871 samaan aikaan, kun keskeneräisen *Selections from Kaleva* -käännöksen tekijä John Addison Porter toimi yliopistolla professuurin virassa, ja hän kävi tämän luennoilla. Vuonna 1897 Lafayette Collegessa pidetyssä juhlatilaisuudessa, jotka järjestettiin Crawfordin tieteellisen uran kunniaksi, muisteli Crawford opintojensa ”kenties ikimuistoisempänä” päivänä Porterin runomitta-aiheista tenttiä, jossa tämä antoi ”hyvin viihdyttävän ja opettavaisen luennon Suomen eepoksen erikoislaatuista runomitasta ja runollisista rakenteista”. (Schoolfield 1988, 29.) Crawfordin henkilökohtainen historia Kalevalan kanssa ulottuu siis ainakin lähes 20 vuoden päähän ennen hänen päättöstään kääntää Kalevala englanniksi.

Crawfordin suhtautumisesta Kalevalaan ja sen kääntämiseen selviää varsin mielenkiintoisia seikkoja hänen käännökseensä esipuheesta. Siinä hän kuvailee hyvin seikkaperäisesti Suomen sijaintia Euroopassa, Suomen maantiedettä ja sääolosuhteita, suomen kansan historiaa sekä suomalaisten luonteenpiirteitä ja ulkonäköä aina hiusten ja silmien väristä kasvojen ja kallon muotoon. Myöhemmin hän myös käsittelee suomalaista muinaisuskontoa ja sen jumalolentoja, esitellen samalla Kalevalan hahmoja, ja antaa tarkan kuvauksen Kalevalan runomitasta, jonka hänkin on Schiefnerin tavoin säilyttänyt käännöksessään. (Crawford 1888, Esipuhe.) Af Forselles’n (2012, 115) mukaan seikkaperäinen, Suomea käsittelevä esipuhe mahdollisti Crawfordille suomalaisten henkilö- ja paikannimien säilyttämisen englanninkielisessä tekstissä. Voitaneen siis olettaa, että Crawfordin suhtautuminen Kalevalan kääntämiseen heijasti 1800-luvulla vallinneita, formaalisten piirteiden tasolla vieraannuttavan kääntämisen ihanteita.

Crawfordin käännöksen esipuheesta käy myös ilmi, että Crawford tunsii Schiefnerin saksannoksen ohella muitakin Kalevalan senhetkisistä käännöksistä. Vaikka Crawford sanookin kääntäneensä Kalevalan Schiefnerin saksannoksen pohjalta, hän antaa esipuheessaan myös kiitoksensa unkarilaiselle Emil Reichille, ”ugrilaisten kielten tuntijalle”, jonka sanotaan verranneen tämän englanninnosta Ferdinand Barnan Kalevalan unkarinnokseen vuodelta 1871. Lisäksi Crawford kiittää Reichia arvokkaasta materiaalista, joka auttoi häntä käännöksensä esipuheen

kirjoittamista. Mitä varsinaisesti Barnan unkarinnokseen tulee, arvelee Crawford sen olevan paras vieraskielinen versio alkuperäisestä suomenkielisestä Kalevalasta. Tämän hän perustelee sillä, että unkarin ja suomen kielen välillä on paljon samanlaisia piirteitä. (Crawford 1888, Esipuhe.) Esipuheesta jää tosin epäselväksi, oliko Crawford tosiallisesti perehtynyt Barnan unkarinnokseen tarkemmin, vai arvioiko hän unkarinnoksen ylivertaisuuden ainoastaan sen perusteella, että unkari ja suomi sattuvat olemaan sukukieliä.

Crawford vaikuttaisi muutenkin epäilevän, kuinka hyvin Kalevalan voi kääntää sellaisille kielille, jotka eivät ole sukua suomen kielelle. Konkreettisenä esimerkkinä hän esimerkiksi mainitsee diminutiivit ja ”emotionaaliset interjektiot”, joiden osalta kaikki käännökset suomesta englantiin ovat hänen mielestään puutteellisia. Crawford ei kehu omaakaan käännöstään: Esipuheensa lopuksi Crawford sanoo antavansa Kalevalan ensimmäisen englanninnoksensa suurelle yleisölle epäröiden, ”sen kaikkien puutteellisuuksien kera.” (Crawford 1888, Esipuhe.) Huolimattakin Crawfordin itsekriittisyydestä toimi hänen käännöksensä ja kuvauksensa Kalevalasta englanninkieliselle lukijakunnalle standarditeoksensa 20 vuoden ajan (af Forselles 2012, 116), ennen kuin Kalevalan seuraava englanninnoos ilmestyi vuonna 1907, tällä kertaa William Forsell Kirbyn kynästä ja ilman välikieltä suoraan suomesta käännettynä.

5.3 Aineiston rajaus

Tutkimuksessa käytettävä Elias Lönnrotin alkuperäinen, suomenkielinen Kalevala on vuonna 1964 julkaistu fyysinen painos. Schiefnerin saksannoksesta ja Crawfordin englanninnoksesta käytetään sen sijaan kahta digitaalista lähdettä. Schiefnerin saksannoksesta käytetään Augsburgin teknillisen yliopiston verkkosivujulkaisua. Koska verkkojulkaisussa ei ole sivunumeroita, viitataan tässä tutkimuksessa Schiefnerin käännökseen runon ja säkeen numeron mukaan. Crawfordin englanninnoksesta käytetään sitä vastoin julkisesti saatavilla olevaa, *Project Gutenberg* -verkkosivulla julkaistua sähköistä versiota. Versio on ensin ladattu verkkosivulta epub-tiedostona tietokoneelle, jonka jälkeen se on muutettu helppokäyttöisyyden vuoksi PDF-tiedostomuotoon. Koska niin epub-tiedostossa kuin siitä muunnetussa PDF-tiedostossa ei näy sivunumeroita, eikä myöskään runoihin ole merkitty runojen säenumeroa, viitataan tässä tutkimuksessa Crawfordin käännökseen pelkän runon numeron mukaan.

Kalevala on laaja teos ja tutkittavia teoksia on kolme. Lisäksi Kalevalassa on useita kymmeniä henkilöhahmoja. Tämän vuoksi oli tarpeen rajata tutkimusmateriaali tarkasti. Pitkällisen harkinnan tuloksena analysoitaviksi valikoituivat Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen

karakterisaatiot. Vaikka tutkittavien henkilökuvausten valinnan rajaaminen juuri näihin henkilöhahmoihin saattaa vaikuttaa äkkiseltään arbitraariselta, on niiden valinta tutkimuksen kannalta paras mahdollinen. Pohjolan tytärten karakterisaatioita on nimittäin sekä ainutlaatuisia (eli ne esiintyvät tekstissä vain kerran) että usein toistuvia. Usein toistuvien karakterisaatioiden saaminen analysoitavaksi oli tärkeää, koska niiden perusteella voitaisiin tarkastella käännösten yhdenmukaisuutta. Tämän osalta harkittiin muitakin hahmoja: Ovathan sellaiset karakterisaatiot kuin *vaka vanha Väinämöinen* tai *Pohjan akka harvahammas* varmasti tuttuja niillekin, jotka eivät edes ole lukeneet Kalevalaa. Monien varmasti käypien hahmojen osalta karakterisaatiot ovat kuitenkin niin vähäisiä, etteivät ne olisi soveltuneet tutkimuskohteisiksi pelkästään jo analysoitavien yksiköiden riittävyden kannalta.

Lienee hyödyllistä määrittää, keitä hahmoja Pohjolan tyttärillä varsinaisesti tarkoitan. Tutkimusaineistosta on karsittu pois ne nuoret naispuoliset hahmot, jotka eivät selvästi ole Pohjolan tyttäriä: Esimerkiksi Kalevalan 18. runon Pohjan piika -nimistä hahmoa ei otettu tutkimusaineistoon, koska runon kontekstista ei yksiselitteisesti käy ilmi, onko kyseinen hahmo varmasti yksi Pohjolan tyttäristä vai ei. Toisaalta Kalevalan 22. runossa mainittu Ilmarisen morsian mielletään tässä tutkimuksessa olevan yksi Pohjolan tyttäristä, vaikkei häntä siksi runossa mainitaakaan; tämä siksi, koska Kalevalan 22. runossa vietetään Ilmarisen ja Pohjolan tyttären häitä, joten runossa mainitun neidon identiteetti on runon kontekstin perusteella selvä. Lisäksi Kalevalassa puhutaan välillä Pohjolan tyttäristä, välillä vain yhdestä Pohjolan tyttärestä. Tämä johdetaan siitä, että vaikka Pohjolan tyttäriä on monia, myöhemmin Kalevalassa keskitytään nimenomaan yhden tyttären kilpakosintaan, ja juuri yksi tyttäristä lopulta nai Ilmarisen. Tässä tutkimuksessa karakterisaatiot on kerätty niistä kohdista Kalevalaa, joissa mainitaan monta tyttärtä, sekä niistä kohdista, joissa mainitaan vain yksi tytär.

Tutkimusaineistoon valikoitui lopulta 20 Pohjolan tytärten karakterisaatiota. Tutkimusaineistoon on kerätty karakterisaatioita, jotka esiintyvät Kalevalassa vain kerran, sekä myös useammin kuin kerran toistuvia karakterisaatioita. Pohjolan tytärten karakterisaatiot on kerätty Kalevalan viidennestä, kahdeksannesta, 10., 18. ja 22. runosta. Tutkimusaineistoon valikoituneet karakterisaatiot 1–11 ovat peräisin Kalevalan viidennestä runosta, karakterisaatiot 12–13 Kalevalan kahdeksannesta runosta, karakterisaatiot 14–16 Kalevalan 10. runosta, karakterisaatiot 17–18 Kalevalan 18. runosta ja karakterisaatiot 19–20 Kalevalan 22. runosta. Tyttäret mainitaan toki muissakin kuin vain edellä mainituissa runoissa, mutta tätä tutkimusta varten tytärten karakterisaatiot valittiin juuri niistä Kalevalan runoista, joissa heidän roolinsa on keskeisin.

Tutkimusaineistoon valitut karakterisaatiot käänöksineen Schiefnerin saksannoksessa ja Crawfordin englanninnoksessa käyvät ilmi alla olevasta taulukosta.

Taulukko 1 Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatiot ja niiden käänökset

Karakterisaatio	Kalevala (Lönrot, 1849)	Kalewala (Schiefner, 1851)	Kalewala (Crawford, 1888)
1.	Emo hauasta havasi, alta aallon vastaeli: ”Viel onpi emo elossa, vanhempasi valvehella, joka saattavi sanoa, miten olla oikeana [...]: mene <u>Pohjolan tyttärihin!</u>	Aus dem Grab erwacht die Mutter, Aus der Tiefe gab sie Antwort: „Noch am Leben ist die Mutter, Wach noch ist die alte Mutter, Um dir deutlich es zu sagen, Wie du dich verhalten solltest [...]: Gehe zu <u>des Nordens Töchtern,</u>	In the deep awoke his mother, From her tomb she spake as follows: “Only sleeping was thy mother, Now awakes to give thee the answer, What thy thought and what thine action [...]: Visit thou <u>the Suomi daughters;</u>
2.	Siell’ on <u>tyttäret somemmat</u>	Findest dort weit <u>schön’re Kinder</u>	Thou wilt find them <u>wise and lovely</u>
3.	neiet kahta kaunihimmat	schön’re zarte Mädchen	Far more beautiful than Aino
4.	viittä, kuutta virkeämmät	Tücht’ger sind sie fünf- und sechsmal	Far more worthy of a husband
5.	ei <u>Joukon jorottaria</u>	Nicht <u>dergleichen Plauderdirnen</u>	Not <u>such silly chatter-boxes</u>
6.	ei <u>Lapin lapsilöntäreitä</u>	Keine <u>Lapp’sche Zaudrerinnen</u>	As <u>the fickle Lapland maidens</u>
7.	Sieltä naios, poikaseni, paras <u>Pohjolan tyttäristä</u>	Dorther nimm, O Sohn, ein Weibchen von <u>des Nordlands netten Töchtern</u>	Take for thee a life-companion; From the honest homes of Suomi; One of <u>Northland’s honest daughters</u>
8.	jok’ on <u>sievä silmiltänsä</u>	Die <u>von Aussehn reich an Anmuth</u>	She will charm thee with her sweetness
9.	kaunis katsannoisiltansa	Die im Wuchse schöngestaltet	Make thee happy through her goodness
10.	aina <u>joutuisa jalalta</u>	Immer <u>rasch ist auf den Füßen</u>	Form perfection, manners easy
11.	sekä <u>liukas liikunnolta!</u>	Und <u>voll Flinkheit in den Gliedern</u>	Every step and movement graceful
12.	Tuo oli <u>kaunis Pohjan neiti</u>	Nordlands wunderschöne Jungfrau	Pohyola’s fair and winsome daughter
13.	maan kuulu, ve’en valio	Eine Zier von Land und Wasser	Glory of the land and water
14.	Tuop’ on <u>kaunis Pohjan tytti</u>	Nordlands wunderschöne Tochter	Now <u>the daughter of the Northland</u>
15.	maan kuulu, ve’en valio	Eine Zier von Land und Wasser	Honored by the land and water

16.	Tuop' on <u>kaunis Pohjan tyttö</u>	Nordlands wunderschöne Tochter	Northland's fair and lovely daughter
17.	Tuopa <u>kaunis Pohjan tytti</u>	<u>Nordlands schöne Jungfrau selber</u>	This the answer of the <u>maiden</u>
18.	Tuopa <u>kaunis Pohjan tytti</u>	Nordlands schöngewachsne Tochter	Northland's fair and slender daughter
19.	<u>Neito parka</u> huokaeli	Ach, es seufzt <u>das arme Mädchen</u>	Then <u>the daughter</u> spake, departing:
20.	<u>Neito parka</u> huokaeli	Reichlich seufzt' <u>die arme Jungfrau</u>	Then <u>the young bride</u> sighed in anguish

Yllä olevassa taulukossa Pohjolan tytärten karakterisaatiot ovat siinä järjestyksessä, kuin ne esiintyvät Kalevalassa. Lisäksi taulukossa Pohjolan tytärten karakterisaatiot on alleviivattu niissä kohdissa, joissa on karakterisaation lisäksi muuta ympäröivää tekstiä, joka ei ole osa karakterisaatiota. Mikäli jossakin kohtaa on pelkästään karakterisaatio eikä muuta ympäröivää tekstiä, ei karakterisaatiota ole erikseen alleviivattu.

5.4 Tutkimuskysymykset ja -menetelmä

Tutkimuksessani selvitän vastaukset seuraaviin kysymyksiin:

1. Kuinka Kalevalan henkilöihahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käänösprosessissa?
2. Mitä syitä Kalevalan henkilöihahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttumisen taustalla voi olla?

Tutkimukseni tutkimusmetodi on kvalitatiivinen vertaileva tekstianalyysi. Vertaileva tekstianalyysi on käänöstieteissä yleinen tutkimusmetodi, ja nimensä mukaisesti sen keskiössä on jokin tietty teksti ja sen yksi tai useampi käänös, joita vertaillaan keskenään. Kiinnostukseen kohteena vertailevassa tekstianalyysissä on se, miten teksti on käännetty jollekin kielelle, ja välittyvätkö tekstin ominaisuudet käänöksen lukijalle. Lisäksi vertailevassa tekstianalyysissä jotakin tekstiä voi vertailla joko useampaan samalle kohdekielelle tehtyyn käänökseen tai useammalle kielelle tehtyihin käänöksiin. (Kuusi 2024, 170.) Oma tutkimusasetelmani noudattelee jälkimmäistä vertailutapaa, koska tutkimuksessani on kolme tekstiä, joita vertaillaan keskenään: Alkuperäinen suomenkielinen Kalevala ja sen kaksi käänöstä, jotka on käännetty eri kohdekielille. Lisäksi tutkimuksessani lähdetään liikkeelle kysymyksestä, miten Kalevalan henkilöihahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käänösprosessissa, kun karakterisaatiot on ensin käännetty ensin saksaksi ja sitten englanniksi. Tutkimusmetodini

täyttää siis vertailevan tekstianalyysin piirteet ja on oiva metodi epäsuoran kääntämisen tutkimukselle: Käännösten vertailu, eritoten niiden rakenteiden ja kielten vertailu on yleinen tutkimuskohde epäsuorien käännösten tutkimuksessa (Ivaska 2024, 191).

Vertailtaessa Pohjolan tyttärien karakterisaatioiden käännösten merkitystä Pohjolan tytärten alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden merkityksiin otetaan analyysissä huomioon karakterisaatioiden merkitysten kokonaisvaltainen muuttuminen, mutta myös karakterisaation merkitystä luovien leksikaalisten elementtien, kuten substantiivien ja adjektiivien merkitysten muuttuminen. Jotta tällainen tulkinta onnistuisi tehokkaasti, tarvitaan teoreettinen viitekehys, jonka mukaan käännöksiä voidaan arvioida. Tutkimuksen aineiston analyysissä tullaan hyödyntämään karakterisaatioiden käännösten tulkinnassa Vinayn ja Darbelnet'n ehdottamia seitsemää käännösstrategiaa: lainaa, käännöslainaa sanasanaista käännöstä, transpositiota, modulaatiota, ekvivalenssia ja adaptaatiota (Vinay & Darbelnet 1995, Prunčín 2007, 45–48 mukaan).

Taulukko 2 Käännösstrategiat Vinayn ja Darbelnet'n mukaan.¹⁰

	Tapa	Määritelmä	Lähtökieli	Kohdekieli
1	Laina	Lähtökielen sanan suora siirto enemmän tai vähemmän lähtökielen oikeinkirjoituksen ja fonologian mukaisesti.	ven. <i>dača</i> ; ven. <i>aparadžik</i> ;	saks. <i>Datscha</i> ; saks. <i>Aparatschik</i> ;
2	Käännöslaina	Lähtökielen morfeemisten elementtien jäljentäminen.	engl. <i>developing country</i>	saks. <i>Entwicklungsland</i>
3	Sanasanainen käännös	Lähtökielen leksikaalisten ja syntaktisten rakenteiden korvaaminen kohdekielen identtisillä rakenteilla.	engl. <i>What have you done?</i>	saks. <i>Was hast du getan?</i>
4	Transpositio	Lähtökielen sanaryhmän korvaaminen samamerkityksellisellä, eri sanaryhmällä, joka kuuluu eri puheosaan.	engl. <i>before he comes back</i> ;	ransk. <i>avant son retour</i> ;
5	Modulaatio	Viestin muodon muuttaminen, johon liittyy näkökulman tai mielikuvan muutos.	saks. <i>Krankenversicherung</i> ;	engl. <i>health insurance</i> ;
6	Ekvivalenssi	Kontekstin kannalta samankaltainen ilmaisu, jonka rakenne on täysin erilainen (esim. lausumat ja viittaukset, kiinteät idiomit, sananlaskut jne.).	engl. <i>like a bull in a china shop</i> ;	saks. <i>wie ein Elefant im Porzellanladen</i> ;
7	Adaptaatio	Kulttuurieroista johtuva ilmauksen mukauttaminen, kun kontekstin tarkoitus on sama.	ransk. <i>en un clin d'oeil</i> ;	engl. <i>before you could say Jack Robinson</i>

¹⁰ Taulukko strategioineen, selityksineen sekä esimerkkeineen peräisin lähteestä. Strategioiden suomenkieliset nimet Tieteen termipankista, strategioiden määritelmien sekä kielten lyhenteiden suomennokset kirjoittajan omia.

On huomautettava, että edellä mainitut Vinayn ja Darbelnet'n ehdottamat käännösstrategiat eivät ole käännöstieteessä kiveen hakattuja. Esimerkiksi Pym (2023, 42) on kritisoinut kyseisiä käännösstrategioita siitä, että Vinay ja Darbelnet ovat rakentaneet käännösstrategiansa sen varaan, että kääntäjä suosisi juuri listan loppupään strategioita: Kanadanranskalaisina Vinay ja Darbelnet halusivat välttää englannin kielen vaikutusta ranskan kieleen, ja täten he suosittelivat käytettävän enemmän kohdekieliorientoituneita käännösstrategioita. Vinayn ja Darbelnet'n käännösstrategioiden mahdolliset puutteellisuudet voitaneen kuitenkin sivuuttaa tässä tutkimuksessa, koska tutkimus ei ole teoriaohjaava tutkimus. Käännösstrategiat on valittu osaksi tutkimusta nimenomaan auttamaan selittämään tutkittavia ilmiöitä analyysin aikana, ei ohjaamaan analyysia. Lisäksi Vinayn ja Darbelnet'n käännösstrategiat saattavat auttaa karakterisaatioiden käännösten tulkinnessa siten, että Schiefnerin ja Crawfordin käännösratkaisut voidaan sitoa spekulatiivisella tasolla käännöstieteen laajempiin ilmiöihin, kuten vieraannuttavaan ja kotouttavaan kääntämiseen: Ovathan Vinayn ja Darbelnet'n käännösstrategioista laina ja käännöslaina luonnehdittavissa lähtötekstille uskollisina käännösstrategioina, transpositio, modulaatio ja adaptaatio kohdetekstille uskollisina käännösstrategioina ja ekvivalenssi niin lähdekuin kohdetekstille neutraalina käännösstrategiana (Vottonen 2017, 209–201).

Karakterisaatioiden käännösten analyysissä hyödynnetään kaikkia edellä mainittuja Vinayn ja Darbelnet'n ehdottamia käännösstrategioita. Mikäli jonkun karakterisaation käännös on vaikea asettaa pelkästään yhden strategian alle, todetaan, että kyseisen karakterisaation käännöksessä on käytetty useampaa kuin yhtä strategiaa. Epäselvissä tilanteissa todetaan, ettei käännöksessä ole vaikuttanut selkeästi mikään käännösstrategia. Analyysissä otetaan saksan ja englannin kielen artikkeleita lukuun ottamatta huomioon käännösten kielioppi, kuten sanajärjestys, mutta päähuomio on käännösten semanttisessa luonteessa. Lisäksi analyysissä otetaan huomioon, onko käännökseen lisätty tai onko käännöksestä poistettu joitakin leksikaalisia elementtejä. Apuna analyysissä käytetään suomen kielen kohdalla Kotimaisten kielten keskuksen Kielitoimiston sanakirjaa, Suomen etymologista sanakirjaa sekä Suomen murteiden sanakirjaa, saksan kielen kohdalla Wolfgang Pfeiferin ym. (1993) Saksan etymologisen sanakirjan verkkoversiota sekä Duden Online -verkkosanakirjaa ja englannin kielen kohdalla Oxfordin yliopiston verkkosanakirjaa. Pohdittaessa, miten jonkin saksan- tai englanninkielisen sanan voisi kääntää taikaisin suomeksi, käytetään apuna MOT verkkosanakirjaa.

Schiefnerin saksannoksen karakterisaatioiden käännökset arvioidaan alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden perusteella. Koska Crawfordin englanninnos on käännös Schiefnerin

saksannoksesta, arvioidaan hänen karakterisaatioiden käännöksiä Schiefnerin saksannoksen karakterisaatioiden käännösten perusteella. Crawfordin englanninnoksen karakterisaatioiden käännökset rinnastetaan analyysissä myös alkuperäisiin suomenkielisiin karakterisaatioihin, kun pohdin, kuinka kauas Crawfordin englanninnoksen karakterisaatiot ovat merkitykseltään erkaantuneet alkuperäisistä suomenkielisistä karakterisaatioista epäsuorassa käänösprosessissa. Analyysi on siis kolmijakoinen: Schiefnerin saksannoksen karakterisaatioiden merkityksiä verrataan alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden merkityksiin, Crawfordin englanninnoksen karakterisaatioiden merkityksiä verrataan Schiefnerin saksannoksen karakterisaatioiden merkityksiin ja lopulta Crawfordin englanninnoksen karakterisaatioiden merkityksiä verrataan alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden merkityksiin.

6 KALEVALAN HENKILÖHAHMOJEN KARAKTERISAATIOT JA NIIDEN KÄÄNNÖKSET SAKSAAN JA ENGLANTIIN

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni tutkimustulokset. Alaluvussa 6.1 käyn läpi ne aineiston karakterisaatiot, joiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käänösprosessissa vähän. Alaluvussa 6.2 käyn läpi ne aineiston karakterisaatiot, joiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa kääntämisessä huomattavasti. Lopulta tulkitsen tutkimustuloksiani alaluvussa 6.3 ja vastaan tutkimuksen tutkimuskysymyksiin.

Tutkimustulosten jako käännöksiin, joissa karakterisaatioiden merkitykset ovat muuttuneet vähän ja huomattavasti perustuu nimenomaan karakterisaatioiden kokonaisvaltaiseen merkitykseen, ei pelkästään yhden karakterisaation elementin merkityksen muuttumiseen. Karakterisaatioiden kokonaisvaltaiseen merkitykseen vaikuttaa karakterisaatioiden luonnehtivien leksikaalisten elementtien kuten substantiivien ja adjektiivien lisäksi konteksti, joten analyysissä on otettu huomioon sen runon konteksti, jossa karakterisaatio esiintyy. Koska yksittäisen leksikaalisen elementin merkityksen muuttuminen voi kuitenkin muuttaa merkittävästi koko karakterisaation merkityksen, on analyysissä otettu tarpeen vaatiessa tarkasti huomioon yksittäisten leksikaalisten elementtien merkitykset. Kaiken kaikkiaan tulkinta perustuu siihen, missä määrin karakterisaation merkitys oletettavasti muuttuu potentiaalisen lukijan näkökulmasta.

6.1 Henkilöhahmon karakterisaation merkityksen muutos epäsuorassa käänösprosessissa vähäinen

6.1.1 Neiet kahta kaunihimmat

Aineiston ensimmäinen karakterisaatio, jossa merkityksen muutos epäsuorassa käänösprosessissa on vähäinen, on aineiston kolmas karakterisaatio. Se on peräisin Kalevalan viidennen runon loppupuolelta ja on osa Pohjolan tyttärien ominaisuuksien luettelomaista kuvailua. Karakterisaatio on jatkoa aineiston toiselle karakterisaatiolle, jossa Pohjolassa sanotaan olevan ”tytätret somemmat”. Tässä kohtaa Pohjolan tytärten kauneuden ylistäminen jatkuu karakterisaatiolla ”neiet kahta kaunihimmat”.

- (3) neiet kahta kaunihimmat (Lönrot 1849, 32)
Zweimal schön're zarte Mädchen (Schiefner 1852)
Far more beautiful than Aino (Crawford 1888)

Schiefnerin käännöstä *Zweimal schön're zarte Mädchen* voisi ensisilmäyksellä luulla sanasanaiseksi käännökseksi, koska se alkaa ilmauksella *Zweimal schön're*, joka vastaa niin rakenteeltaan kuin merkitykseltään suomenkielistä ilmausta *kahta kaunihimmat*. Lisäksi vaikka saksankielisellä substantiivilla *Mädchen* tarkoitetaan yleensä naispuolista lasta (Pfeifer ym. 1993, s.v. Mädchen) ja suomenkielisellä substantiivilla *neito* nuorta, naimatonta naista, substantiivia *neito* on aikanaan käytetty suomen kielessä myös tytöistä puhuttaessa (Suomen etymologinen sanakirja, s.v. neito), joten substantiiveja voidaan pitää samamerkityksisinä. Schiefner on kuitenkin lisännyt käännökseensä adjektiivin *zart*, jonka voisi kääntää suomeksi muun muassa sellaisilla adjektiiveilla kuin *hento*, *herkkätunteinen*, *vieno* tai *lempeä* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. zart), tosin vanhastaan adjektiivilla *zart* on ollut myös jonkinlaiseen hartauteen tai viehättävyyteen viittaavia merkityksiä (Pfeifer ym. 1993, s.v. zart). Kauneuden ylistäminen siis välittyy käännöksessä, mutta adjektiivin *zart* lisääminen on omiaan antamaan tytärten kauneudesta jokseenkin erilaisen vivahteen. Täten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Crawfordin käännös *far more beautiful than Aino* on varsin mielenkiintoinen. Hänen käännöksensä voisi nimittäin kääntää takaisin suomeksi kutakuinkin 'paljon kauniimmat kuin Aino'. Crawford on siis halunnut välittää tytärten kauneuden ylistämisen käännökseensä vertaamalla heitä Ainoon. Lisäksi hän on selkeästi tehnyt käännöksessään poiston, sillä hän on jättänyt kääntämättä Schiefnerin omaan käännökseensä lisäämään adjektiivin *zart*. Kokonaisuutena tarkasteltuna on vaikea sanoa, onko käännöksen taustalla vaikuttanut mikään käännösstrategia. Se välittää Schiefnerin käännöksen kauneuden ylistämisen, mutta viittaus Ainoon on omiaan antamaan lukijalle jokseenkin erilaisen mielikuvan tytärten kauneudesta. Täten todettakoon, ettei käännöksen taustalla ole kokonaisuuden tasolla vaikuttanut mikään käännösstrategia.

Verrattaessa alkuperäistä, suomenkielistä karakterisaatiota *neiet kahta kaunihimmat* Crawfordin käännökseen *Far more beautiful than Aino* täytyy karakterisaation merkityksen muutosta epäsuorassa käännösprosessissa pitää vähäisenä, huolimattakin karakterisaatioiden varsin erilaisista rakenteista. Tässä kohtaa on nimittäin hyvä ymmärtää runon laajempi konteksti: Kalevalan viidennessä runossa Väinämöinen on turhaan etsinyt hukuttautunutta Ainoa merestä, ja lopulta Väinämöisen äiti kehottaa haudastaan poikaansa lähtemään kosimaan Pohjolan tyttäriä (kts. tutkielman luku 6.2.1). Koska neitojen kauneutta luonnehditaan komparatiivilla, täytyy heidän kauneutensa vertautua johonkin. Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation *neiet*

kahta kaunihimmat ja Crawfordin käännöksen karakterisaation *far more beautiful than Aino* voidaan siis nähdä toteuttavan saman, henkilöahmoa luonnehtivan funktion: Pohjolan tytärten kauneus ylittää Väinämöisen aiemmin tavoitteleman Ainon kauneuden.

6.1.2 Sieltä naios, poikaseni, paras Pohjolan tyttäristä

- (7) Sieltä naios, poikaseni, paras Pohjolan tyttäristä (Lönnrot 1849, 32)
Dorther nimm, O Sohn, ein Weibchen von des Nordlands netten Töchtern (Schiefner 1852)
Take for thee a life-companion; From the honest homes of Suomi; One of Northland's honest daughters (Crawford 1888)

Karakterisaatiossa 7 Väinämöisen äiti kehottaa poikaansa naimaan parhaan ”Pohjolan tyttäristä”. Karakterisaatio on tässä kohtaa pelkkä henkilöahmon nimi, joka koostuu paikannimen *Pohja* genetiivimuodosta ja substantiivit *tytär* monikon elatiivimuodosta. Analyysin ulkopuolelle on jätetty adjektiivi *paras*, sillä se ei varsinaisesti määritä tässä kohtaa Pohjolan tyttäriä.

Kalevalassa esiintyvälle paikannimelle *Pohjola* ei ole olemassa yksiselitteistä, todellista maantieteellistä sijaintia. Runosta riippuen paikannimi voidaan Kalevalassa samaistaa Lappiin, toisaalla taas Pohjanlahden rannikolle, ja muualla niinkin etelään kuin Ahvenanmaan ja Turun saaristoon (Anttonen & Kuusi 1999, 109–110). Paikannimi on kuitenkin selkeästi johdettu substantiivista *pohja*, joka vanhastaan tarkoitti suomen kielessä muun muassa pohjoista ilmansuuntaa (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. pohja). Täten suomenkieliselle lukijalle voidaan olettaa syntyvän mielikuva jostakin pohjoisesta paikasta, mikä selvästi heijastuu sekä Schiefnerin että Crawfordin käännöksessä.

Schiefnerin käännöksessä *des Nordlands netten Töchtern* alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivi *tytär* on välittynyt saksaksi substantiivin *Tochter* monikkomuodolla, joka merkitsee naispuolista jälkeläistä ja vastaa täten merkitykseltään suomenkielistä substantiivisia (Pfeifer ym. 1992, s.v. Tochter) (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. tytär). Paikannimen *Pohjola* Schiefner on kääntänyt paikannimen *Nordland* genetiivimuodolla. Dudenin (2025; s.v. Nordland) määritelmä paikannimelle *Nordland* on ”Pohjoisessa sijaitseva alue, erityisesti kuitenkin Skandinavia.” Koska Kalevalassa esiintyvälle paikannimelle *Pohjola* ei ole olemassa yksiselitteistä, todellista maantieteellistä aluetta, voitaneen Schiefnerin käyttämää paikannimeä *Nordland* pitää käypänä käännöksenä suomenkieliselle paikannimelle *Pohjola*. Huomattavaa kuitenkin on, että Schiefner on tehnyt käännöksessään lisäyksen adjektiivilla *nett*, jonka voisi kääntää suomeksi sellaisilla adjektiiveilla kuin *ystävällinen*, *mukava*, *nätti*, *sievä* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. nett). Schiefnerin käännöksen *des Nordlands netten Töchtern* voisi

siis kääntää takaisin suomeksi kutakuinkin 'Pohjolan sievistä tyttäristä'. Käännöksen henkilö-
hahmon nimi on siis merkitykseltään sama kuin alkuperäinen suomenkielinen henkilö-
hahmon nimi, mutta lisätty adjektiivi on omiaan korostamaan tässä kohtaa tytärten sievyyttä. Täten
Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Crawfordin käännös *Northland's honest daughters* muistuttaa rakenteeltaan Schiefnerin käännöstä: Ensin paikannimi genetiivissä, sitten lisätty adjektiivi ja lopulta suomeksi tyttärtä tarkoittavan substantiivin monikkomuoto. Crawfordin käyttämällä, englanninkielisellä paikannimellä *Northland* on selkeä yhteys saksankieliseen paikannimeen *Nordland*, sillä saksankieliset substantiivit *Nord* ja *Land* sekä englanninkieliset substantiivit *north* ja *land* ovat toistensa sukulaissanoja. Crawfordin käännöstä voisi siis tältä osin pitää Schiefnerin käännöksen sanasanaisena käännöksenä. Crawfordin käännös olisi muultakin osalta luonnehdittavissa sanasanaisiksi käännökseksi, ellei hän olisi kääntänyt Schiefnerin käännökseensä lisäämää saksankielistä adjektiivia *nett* adjektiivilla *honest*, jonka voisi kääntää suomeksi adjektiivilla *rehti* tai *rehellinen* (MOT Sanakirjat 2025h), tosin vanhahtavissa konteksteissa adjektiivilla on muun muassa myös kunnianarvoisuuteen ja moraaliseen hyvyteen viittavia merkityksiä (Oxford English Dictionary 2025, s.v. honest). Täten Crawfordin käännös ei anna tyttärestä mielikuvaa sievänä, vaan rehellisenä. Crawfordin käännöstä voitaneen siis pitää modulaationa, koska käännöksen liittyy ainakin nykylukijan näkökulmasta mielikuvan muutos kauniista rehelliseksi.

Schiefnerin käännökseensä lisäämä adjektiivi on välittynyt Crawfordin englanninnokseen, tosin erimerkityksellisellä adjektiivilla. Koska alkuperäisessä suomenkielisessä karakterisaatioissa ei ole adjektiivia, voisi karakterisaation nähdä muuttuneen epäsuorassa käännösprosessissa jonkin verran. Yksittäisen attribuutin lisäämistä karakterisaatioon ei kuitenkaan muuta karakterisaation merkitystä merkittävästi, koska alkuperäinen suomenkielinen karakterisaatio on tässä kohtaa ainoastaan henkilö-
hahmoa luonnehtiva erisnimi, jonka merkitys on välittynyt täydellisesti englanniksi muodossa *Northland's [...] daughters*. Karakterisaation merkityksen muuttuminen epäsuorassa käännösprosessissa on siis tässä kohtaa vähäinen.

6.1.3 Tuo oli kaunis Pohjan neiti/tyttö/tytti

- (12) Tuo oli kaunis Pohjan neiti (Lönnrot 1849, 42)
Nordlands wunderschöne Jungfrau (Schiefner 1852)
Pohyola's fair and winsome daughter (Crawford 1888)

Karakterisaatioissa 12 siirrytään Kalevalan kahdeksanteen runoon. Runossa Väinämöinen on palaamassa Kalevalaan Pohjolasta, jonne hän oli päätyntä Pohjolan emännän Louhin hoiviin

jouduttuaan aiemmin Joukahaisen surmayrityksen kohteeksi. Kotimatallaan hän kohtaa sattumalta yhden Pohjolan tyttäristä, kun hän katsahtaa ylös ja näkee neidon kutomassa taivaan kaarella. Tytärtä karakterisoidaan ilmauksella ”kaunis Pohjan neiti”.

Schiefnerin on käännöksessään *Nordlands wunderschöne Jungfrau* jälleen kääntänyt suomenkielisen paikannimen *Pohja* saksaksi paikannimellä *Nordland*. Suomenkielisen substantiivin *neiti* Schiefner on kääntänyt saksaksi substantiivilla *Jungfrau*, joka on merkinnyt jo vanhaan ”nuorta, naimatonta naista” (Pfeifer ym. 1993) ja vastaa täten merkitykseltään suomenkielistä substantiivivia täydellisesti (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. neiti). Suomenkielisen adjektiivin *kaunis* Schiefner on kääntänyt saksaksi adjektiivilla *wunderschön*, joka vastaa lähes tulkoon suomenkielisen adjektiivin merkitystä. Saksankieliseen adjektiiviin *wunderschön* liittyy kuitenkin vivahde jonkinlaisesta erityisestä, ihmeellisestä kauneudesta (Duden 2025, s.v. *wunderschön*): adjektiivihan on johdettu substantiivista *wunder*, jolla tarkoitetaan hämmästyttä tai ihmetystä (Pfeifer ym. 1993, s.v. *wunder*), sekä ’kaunista’ tarkoittavalla adjektiivilla *schön* (Pfeifer ym. 1993, s.v. *schön*). Schiefnerin käännös vaikuttaisi siis välittäneen suomenkielisen karakterisaation merkityksen oikein hyvin saksaksi, joskin hieman liioitellen, korostaen tytären kauneutta entisestään. Täten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Crawfordin käännös *Pohyola’s fair and winsome daughter* on mielenkiintoinen. Toisin kuin karakterisaatiossa 7, Crawford ei ole kääntänyt saksankielistä paikannimeä *Nordland* englanniksi paikannimellä *Northland*, vaan käyttänyt paikannimeä *Pohyola*, joka on kiistattomasti suomenkielisen paikannimen *Pohjola* englanninkielinen kirjoitusasu. Lisäksi saksankielisen adjektiivin *wunderschön* merkityksen Crawford on kääntänyt englanniksi kahdella adjektiivilla: Adjektiivilla *fair*, jolla viitataan johonkin, joka on ulkonäöltään miellyttävää (Oxford English Dictionary, s.v. *fair*), sekä adjektiivilla *winsome*, jolla myös viitataan johonkin, joka on ulkonäöltään miellyttävää (Oxford English Dictionary 2025, s.v. *winsome*). Crawfordin ratkaisu *fair and winsome* vaikuttaisi olevan englannin kielelle tyypillinen adjektiivien yhteisesiintyminen, jossa merkitykseltään samankaltaiset, lähestulkoon synonyymiset adjektiivit esiintyvät usein yhdessä, useimmiten konjunktion *and* kanssa (Coffey 2022, 1–2). Englanninkieliset adjektiivit *fair* ja *winsome* ovatkin merkitykseltään varsin samankaltaisia, ja ilmaisu *fair and winsome* vaikuttaisi olleen suhteellisen yleinen englannin kielessä 1800-luvun loppupuolella (Google Ngram Viewer 2025, s.v. *fair and winsome*). Koska tällaista adjektiivien yhteisesiintymistä lienee parempi tarkastella kokonaisuutena, on parempi, ettei Crawfordin ratkaisua kääntää yksittäinen adjektiivi adjektiivien yhteisesiintymällä pidetä lisäyksenä.

Crawford on siis kääntänyt Schiefnerin käyttämän saksankielisen adjektiivin *wunderschön* adjektiivien yhteisesiintymällä *fair and winsome*. Lisäksi hänen käyttämäänsä paikannimeä *Pohyola* voidaan pitää lainana, ja Schiefnerin käyttämän saksankielisen substantiivin *Jungrau* merkityksen hän on hämärtänyt kääntämällä sen englanniksi substantiivilla *daughter* (”tytär”), jolloin Crawfordin käännöksestä katoaa merkitys Pohjolan tyttären naimattomuudesta. Toisaalta Crawfordin käännös nimeää tyttären selkeästi Pohjolan tyttärekseksi paikannimellä *Pohyola*, aivan kuin saksankielinen paikannimi *Nordland*, ja lisäksi kauneuden ylistäminen välittyy adjektiivien yhteisesiintymällä *fair and winsome*. Crawfordin käännökseen liittyy jonkinasteinen mielikuvan muutos, joten Crawfordin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Verratessa Crawfordin käännöstä alkuperäiseen suomenkieliseen karakterisaation voidaan todeta, että karakterisaation merkityksen muutos on epäsuorassa käännösprosessissa vähäinen. Vaikka vierasperäisen paikannimen *Pohyola* käytön voisi ajatella hämmentävän englanninkielistä lukijaa, on Crawford tehnyt esipuheessaan selväksi, että paikannimellä viitataan juuri Louhin valtakuntaan ja samalla tytärten asuinsijaan (Crawford 1888, Esipuhe). Lisäksi käännöksessä säilyy kauneuden ylistäminen englanninkielisellä adjektiivien yhteisesiintymällä *fair and winsome*, ja vaikka käännöksen englanninkielisen substantiivin *daughter* ja alkuperäisen karakterisaation suomenkielisen substantiivin *neito* välillä voisi ajatella olevan merkitysero, voidaan englanninkielisellä substantiivilla *daughter* vanhahtavissa merkityksessä viitata myös tyttöön tai nuoreen naisenhenkilöön (Oxford English Dictionary 2015, s.v. daughter).

- (14) Tuop’ on kaunis Pohjan tytti (Lönnrot 1849, 59)
Nordlands wunderschöne Tochter (Schiefner 1852)
Now the daughter of the Northland (Crawford 1888)

Karakterisaatio 14 on peräisin Kalevalan kymmenennestä runosta, jossa Väinämöinen on lähettänyt Ilmarisen kosintamatkalle Pohjolaan. Karakterisaatio on lähes sama kuin karakterisaatiossa 12; vain substantiivi *neiti* on korvattu substantiivilla *tytti*, joka on substantiivin *tyttö* runokielinen muoto (Kielitoimiston sanakirja 2025, s.v. tytti), tosin sillä on tarkoitettu vanhastaan myös pikkutyttöä (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. tytti). Ottaen kuitenkin huomioon, että Kalevalan kontekstissa Pohjolan tyttäriä pidetään naimakelpoisina, substantiivin *tytti* merkitystä pikkutyttönä voitaneen pitää arveluttavana. Substantiivina *tytti* lienee tässä kohtaa mielekkäämpänä pitää substantiivin *tyttö* runollisempänä vastineena.

Schiefnerin käännös *Nordlands wunderschöne Tochter* on lähes sama kuin hänen aiemmin karakterisaatiolle 12 tarjoamansa käännös *Nordlands wunderschöne Jungfrau*. Schiefner on kuitenkin osannut ottaa huomioon, että tässä kohtaa Pohjolan tyttäriä luonnehditaan substantiivilla

tytti eikä substantiivilla *neiti*, ja asianmukaisesti käyttänyt käänöksessään saksankielistä substantiivilla *Tochter*. Voitaisiin kuitenkin väittää, ettei *Tochter* välttämättä ole käypä käänös substantiiville *tytti*. Saksankielisellä substantiivilla *Tochter* tarkoitetaan nimenomaan naispuolista jälkeläistä (Pfeifer ym. 1993, s.v. Tochter), kun taas suomenkielinen substantiivi *tytti* on sen sijaan suomenkielisen substantiivin *tyttö* runollinen muoto, ja substantiivilla *tyttö* yleensä tarkoitetaan ketä tahansa naispuolista henkilöä aikuisikään saakka. Substantiivilla *tyttö* voidaan kuitenkin tarkoittaa myös tytärtä, erityisesti perheen kesken (Kielitoimiston Sanakirja 2025, s.v. tyttö), ja saksan kielessä substantiivilla *Tochter* voidaan myös viitata kehen tahansa tyttöön, erityisesti vanhahtavissa konteksteissa (Duden Online 2025, s.v. Tochter). Ottaen huomioon, että Schiefner käänsi Kalevalan vuonna 1852, saksankielistä substantiivilla *Tochter* voitane pitää merkityksen tasolla käypänä käänöksenä suomenkieliselle substantiiville *tytti*. Mutta kuten jo huomautettiin karakterisaation 12 kohdalla, saksan adjektiivin *wunderschön* sisältää sivumerkityksen jonkinlaisesta erityisestä, ihmeellisestä kauneudesta. Schiefnerin käänöstä täytynee siis pitää modulaationa, koska siihen liittyy mielikuvan muutos tyttären kauneudesta.

Crawfordin käänöksestä *the daughter of the Northland* loistaa poissaolollaan adjektiivi: Crawford ei ole kääntänyt saksankielistä adjektiivilla *wunderschön*, joten käänöksessä on selkeä poisto. Muuten Crawfordin käänös kuitenkin vastaa merkitykseltään Schiefnerin käänöstä. Englanninkielinen ilmaisu *the daughter of the Northland* on merkitykseltään sama kuin saksankielinen ilmaisu *Nordlands [...] Tochter*, vaikka genetiivin rakenne on käänöksissä eri: Schiefnerin käänöksessä genetiivin paikannimi *Nordlands* edeltää substantiivilla *Tochter*, kun taas Crawfordin käänöksessä substantiivi *daughter* edeltää genetiivirakennetta *of the Northland*. Crawfordin käänöksessä säilyy siis henkilöahmon nimi, mutta kauneuden korostaminen puuttuu, mikä on omiaan antamaan lukijalle tyttärestä jokseenkin erilaisen mielikuvan. Kaiken kaikkiaan Crawfordin käänöstä voitaneen pitää modulaationa.

Verratessa Crawfordin käänöstä alkuperäiseen suomenkieliseen karakterisaation huomataan, että karakterisaatioiden merkitykset on jokseenkin erilaiset. Viittaus Pohjolaan kuitenkin säilyy käänöksessä englanninkielisellä paikannimellä *Northland*, ja kauneuteen viittaavan adjektiivin puuttumisesta huolimatta Kalevalan englanninkieliselle lukijalle Pohjolan tytärten kauneus lienee jo tässä vaiheessa selvä. Lisäksi vaikka englanninkielisellä substantiivilla *daughter* tarkoitetaan erityisesti naispuolista jälkeläistä, voidaan sillä erityisesti vanhahtavissa konteksteissa tarkoittaa myös ketä tahansa tyttöä tai nuorta naishenkilöä. Täten karakterisaation merkityksen muuttumista voidaan pitää epäsuorassa käänösprosessissa vähäisenä.

- (16) Tuop' on kaunis Pohjan tyttö (Lönnrot 1849, 62)
Nordlands wunderschöne Tochter (Schiefner 1852)
Northland's fair and lovely daughter (Crawford 1888)

Karakterisaatio 16 on lähes identtinen karakterisaation 14 karakterisaation kanssa. Ainoa ero tässä karakterisaatiossa on, että Pohjolan tyttären viitataan substantiivin *tytti* sijaan substantiivilla *tyttö*. Eroa voidaan pitää vähäpätöisenä: Kuten jo selitetty, substantiivi *tytti* on substantiivin *tyttö* runokielinen muoto, joten tässä karakterisaatiossa käytetään siis runollisemman ilmauksen sijaan yleisempää ilmausta.

Schiefnerin käännös *Nordlands wunderschöne Tochter* vaikuttaisi käänteisestä sanajärjestyksestä huolimatta välittävän alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkityksen saksaksi lisäämättä tai vähentämättä mitään. Suomenkielisen paikannimen *Pohja* genetiivimuoto, toisin sanoen 'pohjoinen' tai 'Pohjola' (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. pohja) on käännetty saksaksi paikannimen *Nordland* genetiivimuodolla, suomenkielinen adjektiivi *kaunis* adjektiivin *wunderschön* feminiinimuodolla ja suomenkielinen substantiivi *tyttö* substantiivilla *Tochter*. Saksankielistä substantiivilla *Tochter* voitaneen pitää käypänä käännöksenä suomenkieliselle substantiiville *tyttö*, sillä vaikka suomenkielisellä substantiivilla *tyttö* tarkoitetaan yleensä ketä tahansa naispuolista lasta, kun taas saksankielisellä substantiivilla *Tochter* tarkoitetaan yleensä nimenomaan tytärtä, voidaan substantiivilla *tyttö* suomen kielessä tarkoittaa myös tytärtä, ja substantiivilla *Tochter* voidaan erityisesti vanhahtavissa konteksteissa tarkoittaa saksan kielessä ketä tahansa tyttöä. Mutta aivan kuin karakterisaation 12 kohdalla, on tässäkin kohtaa otettava huomioon saksankielisen adjektiivin *wunderschön* tuottama mielikuva jonkinlaisesta erityisestä, ihmeellisestä kauneudesta. Vaikka Schiefnerin käännös on siis kaiken kaikkiaan välittänyt oikein hyvin alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkityksen, adjektiivi *wunderschön* on omiaan antamaan lukijalle tyttärestä jokseenkin erilaisen mielikuvan ei ainoastaan kauniina, vaan erityisen kauniina. Schiefnerin käännöstä voitaneen siis pitää modulaationa.

Ensisilmäyksellä Crawfordin käännös *Northland's fair and lovely daughter* näyttäisi olevan lähes sanasanainen käännös Schiefnerin käännöksestä. Saksankielinen paikannimi *Nordland* on käännetty englanniksi paikannimen *Northland* genetiivimuodolla ja saksankielinen substantiivi *Tochter* englanninkielisellä substantiivilla *daughter*. Crawford on kuitenkin taas kääntänyt Schiefnerin käännöksessään käyttämän adjektiivin *wunderschön* englanniksi adjektiivien yhteisesiintymällä, tällä kertaa yhteisesiintymällä *fair and lovely*, joka vaikuttaisi olleen suhteelliseen yleinen englannin kielessä Crawfordin käännöstyön aikoihin Google Ngram Viewer

2025, s.v. fair and lovely). Se koostuu englanninkielisistä adjektiiveista *fair* ja *lovely*, joilla molemmilla voidaan viitata johonkin, joka on ulkonäöltään miellyttävää, siis kaunista; adjektiivilla *lovely* voidaan toki viitata muun muassa myös miellyttävään, ihanaan luonteenlaatuun (Oxford English Dictionary 2025, s.v. lovely). Vaikka Crawfordin käyttämän adjektiivien yhteisesiintymän perimmäinen tarkoitus vaikuttaisikin olevan Schiefnerin käyttämän saksankielisen adjektiivin *wunderschön* tavoin kauneuden ylistäminen, ei ole välttämättä mielekästä jättää huomiotta yhteisesiintymän englanninkielisen adjektiivin *lovely* mahdollista mielikuvan muuttosta tyttärestä ei vain ulkonäöltään vaan myös luonteenlaadultaan miellyttävänä. Crawfordin käännöstä lienee parasta pitää modulaationa.

Verratessa Crawfordin käännöksen karakterisaatiota alkuperäiseen suomenkieliseen karakterisaatioon nähdään, että karakterisaatioiden merkitykset ovat jokseenkin erilaiset: Crawfordin käännöksessä on yksittäisen adjektiivin sijaan adjektiivien yhteisesiintymä, ja suomenkielisen substantiivin *tyttö* ja englanninkielisen substantiivin *daughter* välillä on merkitysero. Crawfordin käyttämän adjektiivin yhteisesiintymän merkityksellinen funktio vaikuttaisi kuitenkin olevan kauneuden ylistäminen huolimattakin englanninkielisen adjektiivin *lovely* muista merkityksistä, ja lisäksi englanninkielisellä substantiivilla *daughter* voidaan tarkoittaa vanhahtavissa konteksteissa ketä tahansa tyttöä tai nuorta naishenkilöä. Täten karakterisaation merkityksen muuttumista epäsuorassa käännösprosesissa voidaan pitää vähäisenä.

- (18) Tuopa kaunis Pohjan tytti (Lönnrot 1849, 123)
Nordlands schöngewachsne Tochter (Schiefner 1852)
Northland's fair and slender daughter (Crawford 1888)

Karakterisaatio 18 on peräisin Kalevalan 18. runosta. Siinä toistetaan karakterisaatio 14 *kaunis Pohjan tytti*, jolloin myös Schiefnerin ja Crawfordin voitaisiin olettaa päätyvän samoihin käännösratkaisuihin kuin aiemmin. Schiefner onkin kääntänyt alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation paikannimen *Pohja* jälleen paikannimellä *Nordland* ja suomenkielisen substantiivin *tytti* substantiivilla *Tochter*, mutta adjektiivin *kaunis* kohdalla hän on päätenyt toisenlaiseen ratkaisuun kääntämälle sen ilmauksella *schöngewachsne*. Ilmausta *schöngewachsne* ei löydy sanakirjoista, mutta se on mitä ilmeisemmin yksi adjektiivin *schöngewachsene* muoto, joka on muodostettu adjektiivista *schön* ja verbin *wachsen* perfektin feminiinimuodosta *gewachsene*. Saksankielinen verbi *wachsen* kääntyy suomeksi sellaisilla verbeillä kuin *kasvaa*, *varttua* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. *wachsen*), joten ilmauksen *schöngewachsne* voisi kääntää takaisin suomeksi kutakuinkin 'kauniiksi kasvanut', 'kauniiksi varttunut'. Schiefnerin käännöksen *Nordlands schöngewachsne Tochter* voisi siis sanoa välittävän alkuperäisen karakterisaation merkityksen hyvin saksaksi, mutta saksankieliseen adjektiiviin *schöngewachsne* liittyy kuitenkin

mielikuva kauneudesta, johon tytär on varttunut tai kasvanut. Täten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa, koska se antaa lukijalle tyttären kauneudesta jokseenkin erilaisen mielikuvan.

Crawfordin käännös *Northland's fair and slender daughter* mukailee pitkälti Schiefnerin käännöstä. Saksankielisen paikannimen *Nordland* hän on jälleen kääntynyt englanniksi paikannimen *Northland* genetiivimuodolla, ja saksankielisen substantiivin *Tochter* hän on kääntänyt englanniksi vastineella *daughter*. Saksankielisen adjektiivin *schöngewachsene* kohdalla Crawford on kuitenkin jälleen päätynt käyttämään adjektiivien yhteisesiintymää, tällä kertaa yhteisesiintymää *fair and slender*, joka vaikuttaisi olleen englannin kielessä yleisessä käytössä Crawfordin käännöstyön aikoihin (Google Ngram Viewer 2025, s.v. *fair and slender*). Yhteisesiintymä koostuu jälleen kerran 'kaunista' tarkoittavasta englanninkielisestä adjektiivista *fair* sekä adjektiivista *slender*, jolla tarkoitetaan hoikkaa vartalonmuotoa, erityisesti kauniilla tavalla hoikkaa vartalonmuotoa (Oxford English Dictionary 2025, s.v. *slender*). Crawfordin käännös vaikuttaisi siis välittävän saksankielisen karakterisaation merkityksen suhteellisen hyvin englantiin: Vaikka englanninkielinen adjektiivien yhteisesiintymä *fair and slender* ei täysin ilmaise saksankielisen adjektiivimuodon *schöngewachsene* herättämää ajatusta kauniiksi vartumisesta, kauneuden ylistäminen joka tapauksessa säilyy. Käännökseen liittyy joka tapauksessa jonkinasteinen mielikuvan muutos, joten Crawfordin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Verratessa Crawfordin käännöstä alkuperäiseen suomenkieliseen karakterisaatioon voidaan todeta, että karakterisaation merkityksen muuttuminen on epäsuorassa käännösprosessissa vähäinen: Viittaus Pohjolaan säilyy käännöksessä, ja vaikka englanninkieliseen adjektiivien yhteisesiintymään *fair and slender* sisältyy konnotaatio hoikkuudesta, toisin kuin suomenkieliseen adjektiivin *kaunis*, ei tämä kuitenkaan muuta karakterisaation kauneuden luonnehtivaa funktiota merkittävästi. Lisäksi kuten jo todettu, vaikka englanninkielisellä substantiivilla *daughter* tarkoitetaan yleensä nimenomaan tytärtä, voidaan sillä tarkoittaa erityisesti vanhahtavissa konteksteissa ketä tahansa tyttöä tai nuorta naishenkilöä.

6.2 Henkilöhahmon karakterisaation merkityksen muutos epäsuorassa käänösprosessissa huomattava

6.2.1 Pohjolan tyttärihin

Aineiston ensimmäinen karakterisaatio, jossa karakterisaation merkitys on muuttunut epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti, ja samalla aineiston kronologisesti ensimmäinen karakterisaatio on peräisin Kalevalan viidennen runon loppupuolelta. Runossa Väinämöinen on etsinyt hukuttautunutta rakastettuaan Ainoa merestä, mutta turhaan. Lopulta Väinämöisen äiti kehottaa haudastaan poikaansa lähtemään kosimaan Pohjolan tyttäriä. Tyttäret mainitaan tässä kohtaa Kalevalassa ensimmäistä kertaa.

- (1) Emo hauasta havasi, alta aallon vastaeli: ”Viel onpi emo elossa, vanhempasi valvehella, joka saattavi sanoa, miten olla oikeana [...]: mene Pohjolan tyttärihin! (Lönnrot 1849, 32)
Aus dem Grab erwacht die Mutter, Aus der Tiefe gab sie Antwort: „Noch am Leben ist die Mutter, Wach noch ist die alte Mutter, Um dir deutlich es zu sagen, Wie du dich verhalten solltest [...]: Gehe zu des Nordens Töchtern, (Schiefner 1852, 5 220–229)
In the deep awoke his mother, From her tomb she spake as follows: “Only sleeping was thy mother, Now awakes to give thee the answer, What thy thought and what thine action [...]: Visit thou the Suomi daughters; (Crawford 1888)

Schiefnerin käänöstä *des Nordens Töchtern* voidaan luonnehtia sanasanaisiksi käänökseksi. Kuten jo aiemmin todettu karakterisaation 7 kohdalla, niin suomenkielisellä substantiivilla *tytär* kuin saksankielisellä substantiivilla *Tochter* tarkoitetaan naispuolista jälkeläistä, ja tässä kohtaa Schiefner onkin jälleen kääntänyt suomenkielisen substantiivin *tytär* monikon illatiivimuodon saksaksi substantiivin *Tochter* datiivin monikkomuodolla. Tässä kohtaa Schiefner on kuitenkin kääntänyt suomenkielisen paikannimen *Pohjola* saksaksi paikannimellä *Norden*. Substantiiville on useampia määritelmiä: Toisaalta sillä voidaan yksinkertaisesti tarkoittaa pohjoista ilman-suuntaa (Pfeifer ym. 1993, s.v. Norden), toisaalta pohjoisessa sijaitsevaa aluetta, toisaalta pohjoisten maiden aluetta, erityisesti Skandinaviaa (Duden 2025, s.v. Norden). Kuten jo aiemmin todettu karakterisaation 7 kohdalla, suomenkielinen paikannimi *Pohjola* mielletään yleisesti vain pohjoiseksi paikaksi, joten saksankielinen paikannimi *Norden* voidaan mieltää merkitykseltään suomenkielisen paikannimen *Pohjola* vastineeksi. Schiefnerin käänöstä *des Nordens Töchtern* voitaneen siis pitää sanasanaisena käänöksenä.

Crawfordin käänös *the Suomi daughters* on mielenkiintoinen. Toisaalta saksankielinen substantiivi *Tochter* on välittynyt käänökseen englanninkielisen substantiivin *daughter* monikkomuodolla, joka merkitsee saksankielisen substantiivin tavoin naispuolista jälkeläistä (Oxford

English Dictionary 2025, s.v. daughter), mutta saksankielinen paikannimi *Norden* on muuttunut englanniksi muotoon *Suomi*. Tällainen paikannimi ei vaikuttaisi olevan englannin kielessä yleisessä käytössä. Oxfordin etymologisesta sanakirjasta sitä ei löydy, ja myös esimerkiksi Merriam-Websterin verkkosanakirjassa hakusana *Suomi* ohjaa suoraan määritelmään *Finland*, jossa paikannimen *Suomi* mainitaan olevan suomenkielinen vastine englanninkieliselle paikannimelle *Finland* (Merriam-Webster 2025, s.v. Suomi). Tarkempi katsaus erisnimen *Suomi* esiintymisestä englannin kielessä Crawfordin käännöstyön aikoihin vaatisi analyysia, joka on laajuudeltaan tämän tutkimuksen puitteiden ulkopuolella. Crawford kuitenkin itse selventää käännöksensä esipuheessa lukijalle englanninkielisen erisnimen ”Finland” olevan suomen kielellä ”Suomi” (Crawford 1888, Esipuhe), joten Crawfordin voidaan katsoa käyttävän käännöksessään erisnimeä *Suomi* synonyymisesti erisnimen *Finland* kanssa.

Schiefnerin käyttämän saksankielisen substantiivin *Töchter* on Crawford siis kääntänyt englanniksi substantiivilla *daughters*, joka vastaa merkitykseltään saksankielistä substantiivia, mutta Schiefnerin käännöksen saksankielisen paikannimen *Norden* ja Crawfordin käännöksen erisnimen *Suomi* välillä on selkeä merkitysero: Saksankielisellä substantiivilla *Norden* tarkoitetaan pohjoista paikkaa, Crawfordin käyttämällä erisnimellä *Suomi* taas nimenomaan Suomea. Kokonaisuudessaan Crawfordin käännös *the Suomi daughters* vaikuttaisi olevan modulaatio, koska lukijalle herää paikannimen *Suomi* myötä tyttäristä jokseenkin erilainen kuva, ja paikannimi *Suomi* vaikuttaisi olevan laina. Täten Crawfordin käännöksessä on modulaation ja lainan käännösstrategioiden piirteitä.

Crawfordin ratkaisu kääntää saksankielinen paikannimi *Norden* englanniksi erisnimellä *Suomi* saa karakterisaation merkityksen muuttumaan epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti. Crawford itse käyttää englanninkielisessä esipuheessaan erisnimeä *Suomi* erisnimen *Finland* synonyymina. Jos Crawford on tehnyt selväksi esipuheessaan englanninkieliselle lukijakunnalle suomenkielisen erisnimen *Suomi* merkitsevään englanniksi maata nimeltä *Finland*, lukijan voisi nyt olettaa luulevan puheen olevan koko Suomen tyttäristä, eikä vain tietyn, Suomen tienoilla sijaitsevan alueen tyttäristä: Onhan selvä, että vaikka Kalevalan paikannimelle *Pohjola* ei olekaan selkeää, todellista maantieteellistä sijaintia, ei paikannimi *Pohjola* kata koko Suomea.

6.2.2 Siell’ on tyttäret somemmat

- (2) Siell’ on tyttäret somemmat (Lönnrot 1849, 32)
Findest dort weit schön’re Kinder (Schiefner 1852)
Thou wilt find them wise and lovely (Crawford 1888)

Karakterisaatio 2 on niin ikään peräisin Kalevalan viidennestä runosta. Pohjolan tytärten mainitsemisen jälkeen se aloittaa nyt tyttärien ominaisuuksien luettelomaisen kuvailun. Pohjolasta sanotaan olevan ”tyttäret somemmat”.

Schiefner on kääntänyt karakterisaation saksaksi muotoon *schön're Kinder*. Siinä on adjektiivin *schön* komparatiivin monikkomuoto ja substantiivin *Kind* monikkomuoto. Käännöksen saksankielinen substantiivi *Kind*, jolla tarkoitetaan mitä tahansa lasta sukupuolesta riippumatta (Pfeifer ym. 1993, s.v. Kind), eroaa merkitykseltään selvästi alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivista *tytär*, joka viittaa nimenomaan naispuolisiin jälkeläisiin. Hankalampaa on arvioida, onko saksankielinen adjektiivi *schön* hyvä vastine suomenkieliselle adjektiiville *soma*. Suomenkielisellä adjektiivilla *soma* tarkoitetaan suloista tai sievää (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. soma), kun taas saksankielisellä adjektiivilla *schön* on jo vanhastaan tarkoitettu yleisellä tasolla jotakin, joka on ulkonäöltään miellyttävä (Pfeifer 1993, s.v. schön). Adjektiivien pienistä semanttisista eroista huolimatta alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation idea ylistää Pohjolan tyttärien kauneutta välittyä joka tapauksessa Schiefnerin käännökseen, huolimattakin siitä, ettei Schiefnerin käännöksessä puhuta tyttäristä, vaan lapsista; onhan runon kontekstista kuitenkin selvää, että kyse on Pohjolan tyttäristä. Schiefnerin käännöstä voitaneen siis luonnehtia modulaatioksi.

Crawford on käännöksessään *wise and lovely* korvannut Schiefnerin käännöksen saksankielisen substantiivin *Kinder* englannin kielen monikon kolmannen persoonan pronomiinilla *them*. Ratkaisua täytynee pitää poistona. Schiefnerin käännöksen saksankielisen adjektiivin *schön* kohdalla Crawford on sen sijaan päätenyt adjektiivin yhteisesiintymään kääntämällä sen *wise and lovely*, joka vaikuttaisi olleen englannin kielessä yleisessä käytössä Crawfordin käännöstyön aikoihin (Google Ngram Viewer 2025, s.v. wise and lovely). Yhteisesiintymä koostuu adjektiivista *wise*, jonka voisi kääntää takaisin suomeksi adjektiivilla *viisas* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. wise) sekä adjektiivista *lovely*, jolla yleensä viitataan fyysiseen kauneuteen, mutta jolla voidaan myös viitata moraalisen tai hengelliseen kauneuteen (Oxford English Dictionaries 2025, s.v. lovely); koska adjektiivi *lovely* esiintyy adjektiivin *wise* kanssa, voitaneen adjektiivin moraalisen tai hengellisen kauneuden merkitystä pitää todennäköisempänä.

Crawford on siis käännöksessään tehnyt poiston ja kääntänyt Schiefnerin käyttämän saksankielisen adjektiivin *schön* erimerkityksellisellä englanninkielisellä adjektiivien yhteisesiintymällä: Saksankielisellä adjektiivilla *schön* viitataan nimenomaan fyysiseen kauneuteen (Pfeifer ym. 1993, s.v. schön), kun taas englanninkielisellä adjektiivien yhteisesiintymillä *wise and lovely*

viitattaneen pikemminkin moraaliseen tai hengelliseen kauneuteen, tietynlaiseen viisauteen. Kaiken kaikkiaan voisi siis sanoa, että Crawfordin käännöksen karakterisaatio on merkitykseltään niin erilainen verrattuna Schiefnerin käännöksen karakterisaation, ettei sen taustalla ole vaikuttanut mikään käännösstrategia. Samalla Crawfordin käännöksessä henkilöahmon karakterisaation merkityksen on muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti: Vaikka kontekstista on selvää, että puhe on Pohjolan tyttärestä, jolloin suoran, substantiivisen viittauksen tyttären poisjättöä voisi pitää vähäpätöisenä, karakterisoi Crawfordin käännös joka tapauksessa tytärtä pikemminkin luonteeltaan kauniiksi kuin ulkonäöltään kauniiksi.

6.2.3 viittä, kuutta virkeämmät

- (4) viittä, kuutta virkeämmät (Lönnrot 1849, 32)
Tücht'ger sind sie fünf- und sechsmal (Schiefner 1852)
Far more worthy of a husband (Crawford 1888)

Karakterisaatioissa 4 Pohjolan tytärten ominaisuuksien luettelomainen kuvailu jatkuu. Nyt tytärten sanotaan olevan ”viittä, kuutta virkeämmät”. Adjektiivilla *virkeä* on suomen kielessä ollut vireään olotilaan viittaavien merkitysten lisäksi vanhastaan eloisuuteen, valppauteen ja reippauteen viittaavia merkityksiä (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. virkeä), joten voitaneen olettaa, että nyt Pohjolassa sanotaan olevan viisi, jopa kuusi kertaa virkeämpiä, eloisimpia taikka reippaampia tyttäriä.

Käänteisestä sanajärjestyksestä huolimatta alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkitys vaikuttaisi välittyneen Schiefnerin käännökseen *Tücht'ger [...] fünf- und sechsmal*. Ilmaus ”viittä, kuutta” on käännetty saksaksi muotoon *fünf- und sechsmal*, ja vaikka saksankielinen adjektiivi *tüchtig* vaikuttaisikin nykyään tarkoittavan lähinnä ahkeraa (Duden 2025, s.v. tüchtig), on sillä vanhastaan viitattu saksan kielessä muun muassa myös reippauteen (Pfeifer ym. 1993, s.v. tüchtig). Schiefnerin käännös ei kuitenkaan käänteisen sanajärjestyksen vuoksi ole sanasanainen käännös, eikä myöskään transpositio, sillä ilmauksen ”viittä, kuutta” saksankielisessä muodossa *fünf- und sechsmal* on ylimääräinen konjunktio. Schiefnerin käännöstä voitaneen siis pitää alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation ekvivalenttina.

Crawford on käännöksessään muokannut karakterisaation täysin erilaiseksi. Sen sijaan, että Crawfordin käännös karakterisoi tytärten kykyä suoriutua askareistaan, sanotaankin nyt heidän olevan *far more worthy of a husband*, suomeksi kutakuinkin ’paljon avomiehen veroisimpia’. Karakterisaatio on niin monitulkintainen, ettei sen voida uskottavasti sanoa välittäneen Schiefnerin käännöksen karakterisaation merkitystä englanniksi. Täten Crawfordin

käännöksestä voidaan todeta, ettei siinä ole vaikuttanut selkeästi mikään käännösstrategia. Samalla karakterisaation merkitys on muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti: Crawfordin käännöksessä tytärtä ei luonnehdita millään tavoin vireänä, eloisana taikka reippaana.

6.2.4 ei Joukon jorottaria

- (5) ei Joukon jorottaria (Lönnrot 1849, 32)
Nicht dergleichen Plauderdirnen (Schiefner 1852)
Not such silly chatter-boxes (Crawford 1888)

Karakterisaatiossa 5 Pohjolan tyttärinä todetaan, etteivät he ole ”Joukon jorottaria”. Joukolla viitataan karakterisaatiossa selkeästi Joukahaiseen, Väinämöisen vastustajaan ja Ainon veljeen. Substantiivin *jorotar* merkitys ei välttämättä avaudu helposti nykylukijalle, mutta se lienee johdettu verbistä *jorottaa*, jolla on erityisesti itämurteissa paikoillaan, toimettomana olemisen ja mököttämisen merkityksiä, Savossa ja länsimurteissa myös yksitoikkoisen laulamisen, soittamisen tai puhumisen merkityksiä (Suomen murteiden sanakirja 2025, s.v. jorottaa). Toisin sanoen karakterisaation voisi tulkita luonnehtivan Pohjolan tyttäriä siten, etteivät he ole Ainon kaltaisia, mielenlaadultaan tai puhetavaltaan epämiellyttäviä naisia.

Schiefnerin käännös *dergleichen Plauderdirnen* ei viittaa millään tavalla Joukahaiseen, ja erisnimi vaikuttaisi korvautuneen käännöksessä epämääräisellä pronomiinilla *dergleichen* (”sellaisia”). Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *jorottaria* Schiefner on kuitenkin selvästi kääntänyt saksaksi substantiivilla *Plauderdirnen*. Substantiivi on johdettu verbistä *plaudern*, joka merkitsee leppoisaa, välitöntä juttelua tai juoruilua (Pfeifer ym. 1993, s.v. plaudern) sekä substantiivin *Dirn* monikkomuodosta, joka merkitsee Baijerin ja Itävallan murteilla piikaa, pohjois-Saksan murteilla myös tyttöä (Duden 2025, s.v. Dirn). Substantiivi vaikuttaisi olevan variantti substantiivista *Dirne*, joka murteellisesti merkitsee nuorta tyttöä (Pfeifer ym. 1993, s.v. Dirne). Ratkaisu johtaa ilmaisu *Plauderdirnen* verbistä *plaudern* on saattanut saada vaikutteita suomenkielisen verbin *jorottaa* yksitoikkoisen puhumisen merkityksestä, kun taas substantiivilla *Dirn* Schiefner on saattanut haluta välittää suomen kielen feminiinisen takaliitteen *-tar* merkitys jorottarista nimenomaan naisina.

On vaikea arvioida, onko Schiefnerin käännöksessä vaikuttanut mikään käännösstrategia. Suomenkielisen substantiivin *jorotar* merkitys yksitoikkoisesta puhujasta näyttäisi välittyvän hyvin saksankielisellä substantiivilla *Plauderdirn*. Toisaalta saksankielinen substantiivi *Plauderdirn* ei välttämättä välitä suomenkielisen verbin *jorottaa* muita merkitysvivahteita, ja käännöksen

substantiivin saksankielinen substantiivi *Dirn* saattaa antaa lukijalle tyttäristä tyttömäisemmän kuvan kuin alkuperäisen suomenkielisen substantiivin takaliite *-tar*. Lisäksi Schiefnerin käännöksessä ei ole viittausta Joukahaiseen. Käännöstä voisi ehkä pitää modulaationa, mutta koska mielikuvan muutos on niin suuri, ei tämä ole välttämättä uskottava. Täten todettakoon, ettei Schiefnerin käännöksen taustalla ole vaikuttanut mikään käännösstrategia.

Crawfordin käännöksessä *such silly chatter-boxes* Schiefnerin käännöksen karakterisaation merkitys näyttäisi välittyneen hyvin englanniksi. Englannin pronomini *such* nimittäin vastaa saksan pronominia *dergleichen*, ja englanninkielinen substantiivi *chatter-box* merkitsee suomeksi löpöttelijää (MOT Sanakirjat 2025, s.v. chatter-box), minkä voidaan nähdä vastaavan hyvin Schiefnerin käännöksen saksankielisen substantiivin *Plauderdirn* merkitystä. Mikä kuitenkin estää Crawfordin käännöstä olemasta sanasanainen käännös on lisäys: Crawford on lisännyt käännökseensä adjektiivin *silly*, jonka voisi kääntää suomeksi sellaisilla adjektiiveilla kuin *hölmö*, *hupsu*, *hassu* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. silly). Lisäksi toisin kuin Schiefnerin käännöksen saksankielinen substantiivi *Plauderdirn*, englanninkielinen substantiivi *chatter-box* on sukupuolineutraali. Näiden huomioiden pohjalta Crawfordin käännöstä voitaneen pitää modulaationa, koska adjektiivi *silly* ja substantiivin *chatter-box* sukupuolineutraaliuus antavat karakterisaatiolle uudenlaisen vivahteen.

Crawfordin käännöksessä karakterisaation merkityksen voidaan katsoa muuttuneen epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti kahdesta syystä: Siinä ei viitata millään tavalla Joukahaiseen, eikä sen englanninkielinen substantiivi *chatter-box* viittaa millään tavalla tytärten naiseuteen. Lisäksi Crawfordin ratkaisun lisätä käännökseensä adjektiivi *silly* voisi nähdä antavan mielikuvan tyttäristä ei vain yksitoikkoina jorisijoina, vaan myös hupsuina jorisijoina.

6.2.5 ei Lapin lapsilönttäreitä

- (6) ei Lapin lapsilönttäreitä (Lönnrot 1849, 32)
Keine Lapp'sche Zaudrerinnen (Schiefner 1852)
As the fickle Lapland maidens. (Crawford 1888)

Karakterisaatioissa 6 todetaan, etteivät Pohjolan tyttäret ole ”Lapin lapsilönttäreitä”. Substantiivilla *lönttäri* tarkoitetaan vetelystä, tosin Kotimaisten kielten keskusten Suomen murteiden sanakirjan (2025, s.v. lönttäri) mukaan sana esiintyy vain lounaismurteissa Rauman seudulla. Substantiivi on kuitenkin selvästi johdettu verbistä *löntystää*, joten karakterisaation merkitys lienee varma: Pohjolan tyttäret eivät ole lapsellisia, laiskoja vetelyksiä.

Schiefnerin käännöksen *Lapp'sche Zaudrerinnen* merkitys on lähes sama kuin alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation. Määrite *Lapin* välittyä saksaksi adjektiivilla *Lapp'sche* ja suomenkielisen substantiivin *lapsilönttäri* monikon partitiivimuoto saksankielisellä substantiivilla *Zaudrerinnen*; substantiivi on monikollinen feminiinimuoto substantiivista *Zauderer*, jonka voisi kääntää suomeksi sellaisilla substantiiveilla kuin *jahkailija*, *vitkastelija*, *kuhnailija* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. Zaudrer). Substantiivin *Zauderer* voisi siis nähdä vastaavan merkitykseltään kutakuinkin alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivia *lönttäri*. Schiefner on kuitenkin poistanut käännöksestään viittauksen lapsiin tai jonkinlaiseen lapsellisuuteen. Käännöstä voitaneen pitää modulaationa: Käännöksessä säilyy ajatus siitä, että tyttäret eivät ole lappilaisia vetelyksiä, mutta toisaalta viittaus lapsiin puuttuu, mikä jokseenkin muuttaa karakterisaation luoman mielikuvan tyttäristä.

Crawfordin käännös *the fickle Lapland maidens* säilyttää Schiefnerin käännöksen viittauksen Lappiin, mutta ei käännä suoraan saksankielistä substantiivia *Zaudrerinnen*. Crawfordin voisi katsoa yrittäneen välittää substantiivin merkityksen englannin kielelle kahdella eri elementillä: adjektiivilla *fickle* ja substantiivilla *maidens*, joka on substantiivin *maiden* monikkomuoto. Englanninkielisellä adjektiivilla *fickle* viitataan epäluotettavuuteen, epävakaisuuteen, toisaalta vanhahtavissa konteksteissa myös petollisuuteen (Oxford English Dictionary 2025, s.v. fickle). Englanninkielinen substantiivi *maiden* sen sijaan tarkoittaa nuorta, yleensä naimatonta naista (Oxford English Dictionary 2025, s.v. maiden). Käännöksen *the fickle Lapland maidens* voisi siis sanoa kääntyvän takaisin suomeksi kutakuinkin 'oikukkaat lappilaisneidot', ehkä 'petolliset lappilaisneidot'.

On hankala arvioida, onko Crawfordin käännöksen taustalla vaikuttanut mikään käännösstrategia. Adjektiivilla *fickle* täytynee pitää lisäyksenä, sillä vaikka Crawford olisikin yrittänyt välittää sillä saksankielisen substantiivin *Zaudrerin* merkityksen jonkinlaisesta jahkailusta tai kuhnailusta, ei Schiefnerin käännöksessä ole adjektiivilla. Englanninkielisen substantiivin *maiden* merkitys sen sijaan eroaa niin paljon saksankielisen substantiivin *Zaudrerinnen* merkityksestä, ettei substantiivien välillä ole merkityksen tasolla selkeää yhteyttä. Ainoa elementti Crawfordin käännöksen merkityksessä, joka yhdistää sen Schiefnerin käännöksen merkityksen, on siis viittaus Lappiin. Kokonaisuudessaan Crawfordin käännöksen merkitys eroaa niin paljon Schiefnerin käännöksen merkityksestä, ettei sen taustalla liene vaikuttanut mikään käännösstrategia. Samalla karakterisaation merkitys on muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti: Crawfordin käännös ei välitä englanniksi millään tavalla alkuperäisen suomenkielisen

karakterisaation substantiivin *lapsilönttäre* viittausta lapsiin taikka lapsellisuuteen, eikä myöskään laiskuuteen tai hitauteen.

6.2.6 jok' on sievä silmiltänsä

- (8) jok' on sievä silmiltänsä (Lönnrot 1849, 32)
Die von Aussehn reich an Anmuth (Schiefner 1852)
She will charm thee with her sweetness (Crawford 1888)

Karakterisaatio 8 aloittaa Kalevalan viidennen runon loppupuolen listauksen Väinämöisen mahdollisen morsiamen kauniista ominaisuuksista. Se on jatkoa karakterisaation 7 säkeelle ”Sieltä naios, poikaseni, paras Pohjolan tyttäristä”. Tässä kohtaa Väinämöistä kehoitetaan naimaan Pohjolan tytär, joka on ”sievä silmiltänsä”. Toisin sanoen Väinämöistä kehoitetaan naimaan tytär, jolla on kauniit silmät.

Schiefnerin käännöksessä *von Aussehn reich an Anmuth* saattaa ensisilmäyksellä hämmentää kopulan poisjätto. Lisäämällä kopulan substantiivin *Anmuth* jälkeen käännöksen tulkinta käy helpommaksi: *die von Aussehn reich an Anmuth [sind]* eli kutakuinkin suomeksi ’jotka ovat ulkonäöltään viehättäviä’. Otettakoon huomioon myös vaihtoehtoiset kirjoitusasut: *Aussehn* on lyhennetty muoto substantiivista *Aussehen* ja *Anmuth* vanhahtava kirjoitusmuoto nykyiselle kirjoitusasulle *Anmut*. Lienee sanomattakin selvää, että käännöksen karakterisaation merkitys on hyvin erilainen verrattuna alkuperäiseen suomenkieliseen karakterisaatioon: Käännös ei varsinaisesti viittaa tyttären silmiin, vaan yleisesti hänen ulkonäkönsä. Tietynlaisen sievyyden korostaminen kuitenkin välittyy käännöksessä ilmauksella *reich an Anmuth*, mutta tytär ei ole enää ainoastaan sievä silmiltänsä, vaan ylipäätään viehättävä. Tällainen ratkaisu antaa tyttärestä jokseenkin erilaisen mielikuvan, joten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Crawfordin käännös *She will charm thee with her sweetness* poikkeaa Schiefnerin käännöksen merkityksestä huomattavasti. Ei vain siksi, että viittaus johonkin tyttären ominaisuuteen olisi muuttunut: Crawfordin käännös edes ole suora karakterisaatio, vaan muistuttaa epäsuoraa karakterisaatiota kuvailemalla tyttären toimintaa: *She will charm thee with her sweetness*, eli kutakuinkin suomeksi ’Hän hurmaa sinut suloisuudellaan.’ Ensisilmäyksellä Crawfordin käännöstä voisi tosin pitää ekvivalenttina, sillä käännöksen huomattavasti poikkeavasta syntaktista huolimatta se joka tapauksessa antaa tyttärestä kuvan naisena, jolla on suloinen ulkonäkö. Ei ole kuitenkaan varmaa, voisiko Crawfordin käännöksen ilmaisema suloisuus viitata nimenomaan tyttären ulkonäköön vai myös tämän luonteeseen. Crawfordin käännöksen karakterisaatio poikkeaa merkitykseltään kaikkiaan niin paljon Schiefnerin käännöksen karakterisaation

merkityksestä, ettei siinä ole vaikuttanut mikään käänösstrategia. Samalla karakterisaation merkitys on muuttunut epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti, sillä Crawfordin käännöksessä ei luonnehdita tyttären kauneutta viittaamalla tämän silmien kauneuteen.

6.2.7 kaunis katsannoisiltansa

- (9) kaunis katsannoisiltansa (Lönnrot 1849, 32)
Die im Wuchse schöngestaltet (Schiefner 1852)
Make thee happy through her goodness (Crawford 1888)

Karakterisaatioissa 9 tyttäreltä odotetaan, että tämä olisi ”kaunis katsannoisiltansa”. Substantiivi *katsannoisiltansa*, taipunut muoto substantiivista *katsanto*, ei välttämättä aukea helposti nykylukijalle, mutta sillä on tarkoitettu vanhastaan katsetta tai ilmettä (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. katsanto). Kyseessä on Kalevalalle tyypillinen säkeenkerto, jossa edellisen säkeen jokin käsite toistetaan synonyymisellä, analogisella tai vastakkaisella käsitteellä (Anttonen & Kuusi 1999, 82). Täten karakterisaatiota 9 voi pitää karakterisaation 8 toistona: Pohjolan tyttärillä on kauniit silmät, tai kenties pikemminkin kaunis katse.

Schiefnerin käännöksestä *Die im Wuchse schöngestaltet* on jätetty jälleen pois kopula. Lisäämällä kopulan adjektiivin *schöngestaltet* jälkeen käännöksestä saa kuitenkin jälleen paremmin selkoa: *Die im Wuchse schöngestaltet [ist]* eli suomeksi kutakuinkin ’joka on kasvussaan muotoutunut kauniiksi’, kenties ’joka ovat kasvanut kauniiksi’. Jälleen kerran Schiefner ei viittaa käännöksessään millään lailla tyttären silmiin, vaan antaa vain ymmärtää, että tytär on aikuiseksi vartuttuaan kasvanut kauniiksi naiseksi. Käännöksessä välittyy siis kauneuden luonnehdinta, mutta koska tytärtä kuvataan yleisesti kauniiksi eikä ainoastaan silmiltään tai katseeltaan kauniiksi, antaa käännös tyttären kauneudesta jokseenkin erilaisen mielikuvan. Täten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Crawfordin käännös *Make thee happy through her goodness* muistuttaa jälleen epäsuoraa karakterisaatiota kuvailemalla tytärtä verbaalisesti: *[she will] make thee happy through her goodness* eli suomeksi kutakuinkin ’(hän) saa sinut iloiseksi hyvyydellään’. Käännöksen karakterisaatio on varsin monitulkintainen. Toisaalta hyvyys voi olla ulkonäön hyvyyttä, joka saa katsojansa iloiseksi, mutta toisaalta se voisi yhtä hyvin myös olla esimerkiksi luonteen hyvyyttä. Schiefnerin käännöksen merkitys nimenomaan tyttären kauneuden ylistämisestä ei siis ole selkeästi välittynyt Crawfordin käännökseen. Voisi jälleen todeta, ettei Crawfordin käännöksen taustalla ole selvästi vaikuttanut mikään käänösstrategia. Lisäksi koska Crawfordin

käännöksen karakterisaatiossa tyttären kauneutta ei luonnehdita tämän katseen tai ilmeen kauneuden avulla, on karakterisaation merkitys muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti.

6.2.8 aina joutuisa jalalta

(10) aina joutuisa jalalta (Lönnrot 1849, 32)
Immer rasch ist auf den Füßen (Schiefner 1852)
Form perfection, manners easy (Crawford 1888)

Karakterisaatiossa 10 tyttären sanotaan olevan aina ”joutuisa jalalta”. Karakterisaation ulkopuolelle on tässä analyysissä jätetty adverbi *aina*. Karakterisaation voisi tulkita siten, että tyttären odotetaan olevan reipas, nopea toimija jokapäiväisissä askareissa.

Schiefnerin käännös *rasch ist auf den Füßen* vaikuttaisi vastaavan merkitykseltään alkuperäistä suomenkielistä karakterisaatiota: Tytär on joutuisa (*rasch*) jaloiltansa (*auf den Füßen*). Käännös ei kuitenkaan ole sanasanainen käännös, sillä rakenteeltaan suomenkielinen ilmaisu *jalalta* eroaa huomattavasti saksankielisestä ilmaisusta *auf den Füßen*, ja lisäksi käännöksessä jalat ovat monikossa. Käännöksen syntaksi on siis huomattavasti erilainen kuin alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation syntaksi, mutta sen herättämää mielikuvaa tyttären ripeydestä voidaan kuitenkin pitää samana. Täten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää ekvivalenttina.

Crawfordin käännös *Form perfection, manners easy* muistuttaa jälleen epäsuoraa karakterisaatiota, jossa tyttären ominaisuuksia luonnehditaan tämän toiminnan kautta. Crawfordin käännöksessä tyttärellä nimittäin sanotaan olevan ’täydellinen vartalo, mukavat käytöstavat’. Crawfordin käännöksen karakterisaatio eroaa merkitykseltään huomattavasti Schiefnerin käännöksen karakterisaation merkityksestä. Crawfordin käännöksessä ei välity millään tavalla Schiefnerin käännöksen ajatus tytärten nopeista, sutjakoista jaloista, vaikka hänen käännöksessään kyllä muutoin ylistetään tytärten hyväksi nähtyjä fyysisiä piirteitä. Crawfordin käännös ei myöskään näyttäisi varsinaisesti poistavan tai lisäävään minkäänlaisia kielellisiä elementtejä, kuten substantiiveja tai adjektiiveja: Se on täysin erilainen karakterisaatio, kuin Schiefnerin käännöksen karakterisaatio, joten voisi todeta, ettei Crawfordin käännöksen taustalla ole vaikuttanut mikään käännösstrategia. Samalla karakterisaation merkitys on muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti, sillä Crawfordin käännöksessä tyttären nopeita jalkoja, ei edes tämän jonkinlaista reippautta luonnehdita millään tavalla.

6.2.9 sekä liukas liikunnolta

- (11) sekä *liukas liikunnolta!* (Lönnrot 1849, 32)
Und *voll Flinkheit in den Gliedern* (Schiefner 1852)
Every step and movement graceful (Crawford 1888)

Karakterisaatiossa 11 mahdollisen morsiamen sanotaan olevan ”liukas liikunnolta”. Substantiivi *liikunto* on jälleen yksi sellaisista Kalevalan ilmaisuista, jonka merkitys aukeaa, kun sen käsittää säkeenkertona: *liikunnolla* tarkoitetaan jalkaa. Pohjolan tyttären sanotaan siis jälleen olevan riipeä jaloiltaan ja kenties reipas, nopea toimija jokapäiväisissä askareissa.

Schiefnerin käännös *voll Flinkheit in den Gliedern* vaikuttaisi ensisilmäyksellä vastaavan merkitykseltään alkuperäistä suomenkielistä karakterisaatiota, mutta tarkemmin tarkasteltuna karakterisoi tyttäret kuitenkin hieman eri lailla. Saksankielinen substantiivi *Flinkheit* toki välittää merkityksen tasolla tyttären riipeyden, sillä substantiivi on johdettu nopeaa tarkoittavalla adjektiivilla *flink* (Pfeifer ym. 1993, s.v. flink), mutta käännökseen lisätty adjektiivi *voll* tekee liukauden tasosta kuitenkin vielä suuremman. Lisäksi Schiefnerin käännöksessä ei viitata pelkästään jalkoihin, vaan tyttären raajoihin: *und voll Flinkheit in den Gliedern* eli kutakuinkin suomeksi ’sekä raajoissaan täynnä liukkautta’. Jalat ovat toki osa ihmisen raajoja, mutta raajoihin kuuluvat myös kädet, joten Schiefnerin käännöksen voisi sanoa karakterisoivan Pohjolan tyttäret ei vain riipeäjalkaisena, vaan myös riipekätisenä. Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää modulaationa: Ajatus tyttären jalkojen riipeydestä säilyy, mutta yleinen raajojen sulava liikkuvuus on omiaan antamaan tyttären ominaisuuksista jokseenkin erilaisen mielikuvan.

Crawfordin käännös *Every step and movement graceful* muistuttaa jälleen epäsuoraa karakterisaatiota. Käännöksestä puuttuvat kopula sekä viittaus omistajaan, mutta lisäämällä puuttuvat lauseenjäsenet käännöksen merkitys selkenee: *[her] every step and movement [is] graceful*, eli kutakuinkin suomeksi ’hänen jokainen askeleensa ja liikkeensä on sulava’. Crawfordin käännöksen voisi nähdä välittävän Schiefnerin käännöksen *voll Flinkheit in den Gliedern* ajatuksen tyttären liukkaista raajoista hyvin Englantiin, sillä nopeat raajat varmasti suovat tyttarelle niin sulavat askeleet kuin liikkeetkin. Syntaktisella tasolla Crawfordin käännös eroaa kuitenkin merkittävästi Schiefnerin käännöksestä, eikä suoraan viittaa raajoihin. Crawfordin käännöstä voitaneen siis pitää kokonaisuudessaan modulaationa. Huolimattakin viittauksesta jonkinlaiseen askeleiden ja liikkeiden sulavuuteen Crawfordin käännöksessä on karakterisaation merkitys kuitenkin muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti, sillä askeleiden ja liikkeiden sulavuus ei välttämättä herätä mielikuvaa riipeydestä tai reippaudesta.

6.2.10 maan kuulu, ve'en valio

- (13) maan kuulu, ve'en valio (Lönnrot 1849, 42)
Eine Zier von Land und Wasser (Schiefner 1852)
Glory of the land and water (Crawford 1888)

Karakterisaatio 13 on peräisin Kalevalan kahdeksannesta runosta. Pohjolan neitoa ylistetään maan kuuluksi ja ve'en valioksi. Karakterisaation kontekstissa substantiivilla *valio* tarkoitetaan ”ryhmänsä, lajinsa, rodun tai muun sellaisen parhaisiin kuuluvaa yksilöä”, siis ”valioyksilöä” (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. valio). Tyttären luonnehditaan siis olevan kuuluisa kaikkialla maan ja täysin omaa luokkaansa vesillä.

Schiefnerin käännöksessä *Eine Zier von Land und Wasser* alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation viittaukset maahan ja veteen säilyvät saksankielisillä substantiiveilla *Land* ja *Wasser*. Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *kuulu* ja *valio* on Schiefner kuitenkin kääntänyt saksaksi vain yhdellä substantiivilla *Zier*. Saksankielinen substantiivi *Zier* on substantiivin *Zierde* vanhahtava muoto, ja sillä tarkoitetaan ”jotakin, joka koristaa” (Pfeifer ym. 2023, s.v. *Zier*), toisin sanoen siis koristusta, koristetta. Schiefnerin käännös karakterisoi tyttäresi pikemminkin sekä maan että veden koristuksena, eikä nimenomaan maan kuuluna ja veden valiona. Vaikka alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *valio* merkityksen voisi nähdä välittyneen käännökseen substantiivilla *Zier*, koska tytär veden valiona todellakin voisi olla kauneudellaan jonkinlainen koristus, ei tyttären kuuluisuus välity käännökseen millään tavalla. Lisäksi alkuperäisessä suomenkielisessä karakterisaatiossa tyttären karakterisoidaan olevan maan kuulu ja veden valio, kun taas käännöksessä tyttären karakterisoidaan olevan sekä maan että veden koristus. Täten Schiefnerin käännöstä on mahdotonta luonnehtia minkään käännösstrategian näkökulmasta.

Crawfordin käännös *Glory of the land and water* vaikuttaisi mukailevan pitkälti Schiefnerin käännöstä. Saksankieliset substantiivit *Land* ja *Wasser* ovat välittyneet käännökseen englanninkielisillä vastineilla *land* ja *water*, ja Schiefnerin ratkaisu kääntää alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivit *kuulu* ja *valio* yhdellä substantiivilla säilyy myös Crawfordin käännöksessä: Schiefnerin käännöksen saksankielinen substantiivi *Zier* on käännetty englanniksi substantiivilla *glory*, jonka voisi kääntää suomeksi sellaisilla substantiiveilla kuin *kunnia*, *maine*, *loisto*, *ylpeys* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. *glory*). Crawfordin käännöksen voidaan siis sanoa karakterisoivan tyttäresi maan ja veden ’kunniana’ tai ’loistona.’ Crawfordin käännöstä voitaneen pitää modulaationa: Schiefnerin käännöksen tyttären karakterisoiminen maan ja veden koristuksena näyttäisi välittyvän Crawfordin käännökseen englanninkielisellä

substantiivilla *glory*, mutta substantiivin merkitysero Schiefnerin käyttämään saksankieliseen substantiiviin *Zier* on sen verran suuri, että lukijalle syntynee tyttärestä jokseenkin erilainen mielikuva.

Karakterisaation merkityksen voidaan sanoa muuttuneen epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti, sillä Crawfordin käännöksessä *Glory of the land and water* Pohjolan tytär ei ole alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation mukaisesti nimenomaan maan kuulu ja veden valio, vaan sekä maan että veden ’kunnia’ tai ’loisto’. Lisäksi vaikka ’kunnian’ tai ’loiston’ voisi toki nähdä ominaisuutena, joka Pohjolan tyttären kaltaisella valioyksilöllä voisi olla, ei ’kunnia’ tai ’loisto’ välttämättä korreloi vakuuttavalla tavalla kuuluisuuden kanssa.

(15) maan kuulu, ve’en valio (Lönnrot 1849, 59)
Eine Zier von Land und Wasser (Schiefner 1852)
Honored by the land and water (Crawford 1888)

Karakterisaatio 15 on peräisin Kalevalan 10. runosta. Tässä kohtaa Pohjolan neitoa ylistetään jälleen “maan kuuluksi” ja ”ve’en valioksi”, ja Schiefnerin käännös onkin sama kuin edellisessä karakterisaatiossa: *Eine Zier von Land und Wasser*, eli suomeksi kutakuinkin ’maan ja veden koristus’. Kuten jo todettu edellisen karakterisaation kohdalla, vaikka alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *valio* merkityksen voisi kenties nähdä välittyneen saksaksi substantiivilla *Zier*, ei kuuluisuus välity käännökseen millään tavalla. Lisäksi alkuperäisessä suomenkielisessä karakterisaatiossa tyttären karakterisoidaan olevan maan kuulu ja veden valio, kun taas käännöksessä tyttären karakterisoidaan olevan sekä maan että veden koristus. Täten Schiefnerin käännöstä on mahdotonta luonnehtia minkään käännösstrategian näkökulmasta.

Crawfordin käännöksessä *Honored by the land and water* on pieni ero verrattuna hänen aiempaan käännökseensä *Glory of the land and water*: Tässä kohtaa Crawford on korvannut aiemmin käyttämänsä genetiivisen ilmauksen *glory of* verbaalisella ilmauksella *honored by*. Ilmaus on johdettu englanninkielisestä verbistä *honor*, jolla tarkoitetaan kunnioittamista (Oxford English Dictionary 2025, s.v. honor). Pohjolan tytärtä ei siis luonnehdita ilmauksella ’maan ja veden ylpeys’; sen sijaan hän on nyt ’maan ja veden kunnioittama’. Schiefnerin käännöksessä saksankielisellä substantiivilla *Zier* pyritään selkeästi karakterisoimaan nimenomaan tyttären ulkonäköä positiivisella tavalla vertaamalla tätä koristukseen, mutta Crawfordin käännöksessä se, että Pohjolan tytär on niin maan kuin vedenkin kunnioittama voi johtaa monenlaisiin tulkitoihin tyttären ominaisuuksista: Kunnioitus voi olla jotain sellaista, jota saa osakseen ulkonäön perusteella, mutta myös esimerkiksi luonteen tai syntyperän perusteella. Crawfordin

käännöksen voitaneen nähdä poikkeavan merkitykseltään sen verran Schiefnerin käännöksen karakterisaation merkityksestä, ettei siinä ole selkeästi vaikuttanut mikään käännösstrategia.

Karakterisaation merkitys muuttuu epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti samasta syystä kuin edellisessä karakterisaatiossa: Crawfordin käännöksessä *Honored by the land and water* Pohjolan tytär ei ole alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation mukaisesti nimenomaan maan kuulu ja veden valio, vaan sekä maan että veden ’kunnioittama’. Lisäksi kunnioitus on niin monitulkintainen ilmiö, ettei ilmauksen *honored by* voida katsoa välittäneen vakuuttavasti Pohjolan tyttären ominaisuuksia kuuluisuutena ja jonkinlaisena valioyksikkönä.

6.2.11 Tuopa kaunis Pohjan tyttö

- (17) Tuopa kaunis Pohjan tyttö (Lönnrot 1849, 123)
Nordlands schöne Jungfrau selber (Schiefner 1852)
This the answer of the maiden (Crawford 1888)

Karakterisaatio 17 on peräisin Kalevalan 18. runosta. Karakterisaatio on sama kuin karakterisaatio 14: Pohjolan tyttäreeseen viitataan ilmauksella ”kaunis Pohjan tyttö”.

Schiefnerin käännös tälle karakterisaatiolle on *Nordlands schöne Jungfrau*. Käännös on jokseenkin erilainen verrattuna hänen käännöksensä *Nordlands wunderschöne Tochter* karakterisaatiolle 14. Paikannimen *Pohja* Schiefner on kääntänyt jälleen saksaksi paikannimellä *Nordland*, mutta tässä kohtaa hän on kääntänyt alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation adjektiivin *kaunis* saksaksi adjektiivilla *schön*. Saksankielinen adjektiivi *schön* vastannee merkitykseltään paremmin suomenkielistä adjektiivia *kaunis* kuin Schiefnerin aiemmin käyttämä adjektiivi *wunderschön*. Kuten jo aiemmin mainittu karakterisaatioiden 12 ja 14 kohdalla, saksankielinen adjektiivi *wunderschön* sisältää sivumerkityksen jonkinlaisesta erityisestä, ihmeellisestä kauneudesta. Sen sijaan saksankielinen adjektiivi *schön* viittaa yleisellä tasolla johonkin, mikä on ulkoisilta ominaisuuksiltaan miellyttävää (Pfeifer ym. 1992, s.v. schön), aivan kuin suomenkielinen adjektiivi *kaunis* (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. kaunis).

Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *tytti* Schiefner on kääntänyt saksankielisellä substantiivilla *Jungfrau*. Tämä on toinen kerta aineistossa, kun Schiefner käyttää käännöksessään substantiivia *Jungfrau*, Aiemmin käännösratkaisu tuli esille karakterisaation 12 kohdalla, kun hän käytti sitä kääntäessään alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *neiti*. Kuten jo todettu, saksankielinen substantiivi *Jungfrau* vastaa merkitykseltään täydellisesti suomenkielistä substantiivia *neiti*, sillä molemmat merkitsevät nuorta, naimatonta

naista. On kuitenkin hankalaa arvioida, kuinka hyvin saksankielinen substantiivi *Jungfrau* vastaa merkitykseltään suomenkielistä substantiivista *tytti*. Kuten todettu karakterisaation 14 kohdalla, suomenkielinen substantiivi *tytti* on substantiivin *tyttö* runollinen variantti, ja substantiivilla *tyttö* voidaan toki tarkoittaa myös naimatonta nuorta naista, erityisesti vanhahtavassa merkitystä, vaikka yleisimmin substantiivi viittaa nimenomaan naispuoliseen lapseen (Kielitoimiston sanakirja, s.v. tyttö). Ottaen huomioon, että Schiefner käänsi Kalevalan vuonna 1852, saksankielistä substantiivista *Jungfrau* voitaneen pitää käypänä käännöksenä suomenkieliselle substantiiville tyttö.

Schiefnerin käännöksen *Nordlands schöne Jungfrau* voisi siis sanoa välittäneen täydellisesti alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkityksen. Schiefnerin käänös ei kuitenkaan ole sanasanainen käänös, sillä alkuperäisessä suomenkielisessä karakterisaatiossa adjektiivi *kaunis* edeltää paikannimen *Pohja* genetiivimuotoa, kun taas Schiefnerin käänöksessä paikannimen *Nordland* genetiivimuoto edeltää adjektiivista *schön*. Käänös siis välittää alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkityksen täydellisesti, mutta käänteisen sanajärjestyksen vuoksi syntaktisesti eri tavalla. Täten Schiefnerin käänöstä voitaneen pitää transpositiona.

Crawfordin käänös *maiden* on erikoinen. Schiefnerin käännöksen substantiivi *Jungfrau* on välittynyt englanninkielisellä substantiivilla *maiden*, joka merkitsee saksankielisen substantiivin *Jungfrau* tavoin naimatonta naista (Oxford English Dictionary 2025, s.v. maiden). Crawfordin käänöksestä kuitenkin loistaa poissaolollaan käännökset Schiefnerin käännöksen paikannimelle *Nordland* ja adjektiiville *schön*. Crawford on siis tehnyt käänöksessään kaksi poistoa. Vaikka lukija varmasti ymmärtää kontekstissa kyseessä olevan juuri Pohjolan tytär, paikannimen sekä kauneuteen viittaavan adjektiivin poisjättäminen antanee tyttärestä yksinkertaisemman mielikuvan. Crawfordin käännöksen karakterisaation merkityksen eroaa siinä määrin Schiefnerin käännöksen karakterisaatiosta, ettei siinä ole vaikuttanut mikään käänösstrategia.

Huolimattakin siitä, että runon kontekstista on täysin selvää, että kyseessä on juuri Pohjolan tytär eikä kuka tahansa neito, ja että lukijalle lienee tässä vaiheessa jo selvä tyttären kauneus, voidaan karakterisaation merkityksen katsoa muuttuneen epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti. Jonkinlainen Pohjolaan viittaava paikannimi ja kauneuteen viittaava adjektiivi ovat kuitenkin läpi Kalevalan niin olennainen osa tytärten karakterisaatioita, että molempien poisjättäminen yhtäaikaan voisi nähdä eittämättä antavan tässä kohtaa tyttäristä yksinkertaisemman kuvan. Lisäksi suomenkielisen substantiivin *tytti* ja englanninkielisen substantiivin *maiden*

välillä on suhteelliseen suuri merkitysero, mikä saa Crawfordin käännöksen karakterisaation erkaantumaan alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkityksestä entisestään.

6.2.12 Neito parka

- (19) Neito parka huokaeli (Lönnrot 1849, 149)
Ach, es seufzt das arme Mädchen (Schiefner 1852)
Then the daughter spake, departing: (Crawford 1888)

Karakterisaatio 19 on peräisin Kalevalan 22. runosta, joka on osa Kalevalan Pohjolan häistä kertovaa osiota, joka kattaa Kalevalan runot 20–25. Nimenomaisessa runossa vastaanaitettua Pohjolan tytärtä valmistetaan lähtemään uuteen kotiinsa miehensä kanssa. Pohjolan tytärtä karakterisoidaan ilmauksella ”neito parka”.

Schiefnerin käännöksessä *das arme Mädchen* adjektiivi on asetettu ennen substantiivia, mutta käännös vaikuttaisi joka tapauksessa välittäneen alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation merkityksen saksaksi. Suomenkielinen adjektiivi *parka* kääntyy saksaksi adjektiivilla *arm* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. arm) mutta suomenkielisen substantiivien *neito* ja saksankielisen substantiivin *Mädchen* välillä on sen sijaan selkeä merkitysero. Suomenkielisellä substantiivilla tarkoitetaan ”nuorta naimatonta naista” (Suomen etymologinen sanakirja 2025, s.v. neito), kun taas saksankielisellä substantiivilla yleensä tarkoitetaan naispuolista lasta (Pfeifer ym. 1993, s.v. Mädchen), tosin myös nuorta naista (Duden Online 2025, s.v. Mädchen). Saksankieliseen substantiiviin ei kuitenkaan liity selkeästi konnotaatiota naimattomuudesta. Täten Schiefnerin käännös karakterisoi tytärtä pikemminkin ilmauksella ’tyttö parka’ kuin ’neito parka’. Schiefnerin käännökseen liittyy siis jonkinasteinen mielikuvan muutos, joten käännöstä voitaneen pitää modulaationa.

Crawford on tehnyt käännöksessään jälleen kerran poiston. Hän ei ole kääntänyt Schiefnerin käännöksen adjektiivia *arm* millään tavalla, ainoastaan substantiivin *Mädchen*, jonka hän on kääntänyt englanniksi substantiivilla *daughter*. Englanninkielisellä substantiivilla *daughter* tarkoitetaan erityisesti tytärtä, tosin hellittelevissä ja vanhahtavissa konteksteissa myös ketä tahansa tyttöä (Oxford English Dictionary 2025, s.v. daughter). Täten Crawfordin käännöksessä Pohjolan tyttären viitataan ainoastaan tyttärenä tai tyttönä, ei nimenomaan Pohjolan tyttärenä. Kokonaisuutena ilmauksen merkityksen ero on niin valtava Schiefnerin käännöksen ilmaukseen nähden, että voisi sanoa, ettei siinä ole vaikuttanut taustalla varsinaisesti mikään käännösstrategia. Karakterisaation merkitys on taasen muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti, sillä koska Crawfordin käännöksessä ei ole minkäänlaista vastinetta

alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation adjektiiville *parka*, jolloin käännöksen karakterisaatiosta ei myöskään selkeästi käy ilmi Pohjolan tyttären jonkinlainen surkeus tai sääliittävyys.

- (20) Neito parka huokaeli (Lönnrot 1849, 152)
Reichlich seufzt' die arme Jungfrau (Schiefner 1852)
Then the young bride sighed in anguish (Crawford 1888)

Aineiston viimeisessä karakterisaatiossa toistetaan edellinen karakterisaatio ”neito parka”, jolloin voisi olettaa, että Schiefner ja Crawford toistaisivat käännöksensä tässä kohtaa. Schiefnerin käännös *die arme Jungfrau* käyttääkin samaa adjektiivia kuin hänen edellinen käännöksensä, mutta substantiivi on muuttunut: Tässä kohtaa Schiefner on kääntänyt alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation substantiivin *neito* saksaksi substantiivilla *Jungfrau*. Kuten jo aiemmin todettu karakterisaatioiden 12 ja 17 kohdalla, suomenkielinen substantiivi *neito* ja saksankielinen substantiivi *Jungfrau* vastaavat merkitykseltään toisiaan täydellisesti. Täten Schiefnerin käännöksen karakterisaatio *die arme Jungfrau* vastaa merkitykseltään täysin alkuperäistä suomenkielistä karakterisaatiota, ja ainoa ero karakterisaatioiden välillä on käänteinen sanajärjestys: Alkuperäisessä suomenkielisessä karakterisaatiossa adjektiivi *parka* edeltää substantiivia *neito*, Schiefnerin käännöksessä adjektiivi *arme* edeltää substantiivia *Jungfrau*. Schiefnerin käännöstä voitaneen siis pitää transpositiona.

Crawford ei ole käännöksessään *the young bride* tällä kertaa jättänyt pois adjektiivia, mutta hänen käyttämänsä englanninkielinen adjektiivi eroaa merkitykseltään huomattavasti saksankielisestä adjektiivista *arm*. Käännöksessään Crawford on nimittäin käyttänyt adjektiivia *young*, jonka voi kääntää suomeksi adjektiivilla *nuori* (MOT Sanakirjat 2025, s.v. young). Schiefnerin käännöksen substantiivin *Jungfrau* Crawford on taas kääntänyt englanniksi substantiivilla *bride*, jolla tarkoitetaan juuri naimisiin menossa olevaa tai vastanainutta naista (Oxford English Dictionary 2025, s.v. bride), siis morsianta. Täten Crawfordin käännöksessä Pohjolan tytärtä luonnehditaan ’nuoreksi morsiameksi’. Crawfordin käännöksen karakterisaation voisi sanoa olevan täysin erilainen kuin Schiefnerin käännöksen karakterisaatio: Schiefnerin käännöksessä adjektiivi *arm* antaa tyttärestä jokseenkin sääliittävän mielikuvan, kun taas Crawfordin käännöksen adjektiivi *young* antaa tyttärestä vain mielikuvan nuorena, ja lisäksi saksankielisen substantiivin *Jungfrau* ja englanninkielisen substantiivin *bride* merkitysero on huomattava. Kaiken kaikkiaan voisi todeta, ettei Crawfordin käännöksen taustalla ole vaikuttanut mikään käännösstrategia. Aivan kuin karakterisaation 19 kohdalla, karakterisaation merkitys on muuttunut epäsuorassa käännösprosessissa huomattavasti: Koska Crawfordin käännöksessä ei ole minkäänlaista vastinetta alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation adjektiiville *parka*, käännöksen karakterisaatiosta ei myöskään selkeästi käy ilmi Pohjolan tyttären jonkinlainen surkeus tai sääliittävyys.

6.3 Henkilöhahmojen karakterisaatioiden käännösten tulkinta

Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatioiden käännösten analyysissä kävi lopulta ilmi, että aineiston 20 karakterisaatiosta kuuden karakterisaation merkitys muuttui epäsuorassa käänösprosessissa vähän, kun taas 14 karakterisaation merkitys muuttui epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti. Karakterisaatiot, joiden merkitykset muuttuivat epäsuorassa käänösprosessissa vähän, olivat aineiston karakterisaatiot 3, 7, 12, 14, 16 ja 18. Karakterisaatiot, joiden merkitykset muuttuivat epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti, olivat aineiston karakterisaatiot 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 17, 19 ja 20.

Schiefnerin käännöksistä suurinta osaa voitiin pitää modulaatioina: Modulaatioina voitiin pitää 12 Schiefnerin käännöstä, aineiston karakterisaatioita 2, 3, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 14, 16, 18 ja 19. Lisäksi kahta Schiefnerin käännöstä voitiin pitää transpositiona (17 ja 20) ja samoin kahta ekvivalenttina (4 ja 10). Yhtä Schiefnerin käännöksistä voitiin pitää sanasanaisena käännöksenä (1), ja lisäksi Schiefnerin oli tehnyt kahden käännöksen kohdalla lisäyksen (3 ja 7), yhden kuhunkin. Kolmea Schiefnerin käännöksistä oli mahdotonta luonnehtia minkään Vinayn ja Darbelnet'n ehdottaman käänösstrategian näkökulmasta (5, 13 ja 15), ja adaptaatioita ei Schiefnerin käännösten joukossa ollut lainkaan. Koska Schiefnerin voidaan katsoa käyttäneen eniten kohdetekstiorientoituneita käänösstrategioita, siis modulaatiota ja transpositiota (kts. tutkielman luku 5.4), voitaneen Schiefnerin saksannosta luonnehtia henkilöhahmojen karakterisaatioiden käännösten perusteella kohdekielen sujuvuutta korostavana käännöksenä. Tämä on erityisen mielenkiintoista, kun ottaa huomioon Schiefnerin päätös säilyttää käännöksessään alkuperäisen, suomenkielisen Kalevalan runomitta. Ratkaisu oli tyypillinen 1800-luvulla, jolloin runouden kääntämisessä vallitsi niin sanottu runouden formaalisten piirteiden säilyttämistä korostava, runouden kääntämisen mimeettinen aikakausi (kts. tutkielman luku 2.2). Tällaista runouden kääntämisen lähestymistapaa voidaan pitää alkuperäisen runon vierasperäisyyttä korostavana (kts. tutkielman luku 3.1) ja täten Schiefnerin käännöstä voitaneen pitää runouden kielellisten keinojen tasolla vieraannuttavana käännöksenä. Toisaalta taas runon yksittäisten, merkitystä luovien tekstinosien kuten henkilöhahmojen karakterisaatioiden osalta Schiefnerin käänös ei ole yhtä vieraannuttava, mikä osoittaa runouden merkitystä luovien formaalisten piirteiden ja runouden semanttisen merkityksen sidoksisuuden säilyttämisen vaikeuden käännöksissä (kts. tutkielman luku 3.1). Schiefnerin käänös joka tapauksessa noudattelee laajemmalla tasolla esimerkiksi Schleiermacherin ja Goethen peräänkuuluttamaa tapaa kääntää siten, että lukija tuodaan lähemmäs kirjailijaa (kts. tutkielman luku 2.2), sillä alkuperäisen runon formaalisten

piirteiden käyttäminen käänösrunossa pakottaa lukijan oman kirjallisuusperinteensä ulkopuolelle (kts. tutkielman luku 3.1).

Myös Crawfordin käänöksistä suurta osaa voitiin pitää modulaatioina: Modulaatioina voitiin pitää yhdeksää Crawfordin käänöstä, aineiston karakterisaatioita 1, 5, 7, 11, 12, 13, 14, 16 ja 18. Kahdessa Crawfordin käänöksistä (1 ja 12) oli käytetty lainaa, mutta yhtäkään Crawfordin käänöstä ei sen sijaan voitu pitää transpositiona, ekvivalenttina, sanasanaisena käänöksenä tai adaptaationa. Lisäksi 11 Crawfordin käänöstä oli mahdotonta luonnehtia minkään Vinayn ja Darbelnet'n ehdottaman käänösstrategian näkökulmasta (2, 3, 4, 6, 8, 9, 10, 15, 17, 19 ja 20). Erityisen huomionarvoista on lisäysten ja poistojen määrä Crawfordin käänöksissä. Crawfordin käänöksissä kahdessa oli lisäys (5 ja 6), yksi kummassakin, ja neljässä poisto: karakterisaatioissa 2, 14, ja 19 yksi poisto kussakin, ja karakterisaatioissa 17 kaksi poistoa.

Aikakautensa ihanteiden mukaisesti myös Crawford säilytti käänöksessään alkuperäisen, suomenkielisen Kalevalan runomitan, joten myös hänen käänöstään voidaan pitää laajalla tasolla vieraannuttavana käänöksenä. Runon yksittäisten, merkitystä luovien tekstinosien kuten henkilöhahmojen karakterisaatioiden osalta Crawfordin käänöstä ei sen sijaan Schiefnerin käänöksen tavoin voida pitää vieraannuttavana, sillä myös Crawford käytti runsaasti modulaatioineen enemmän kohdetekstiorientoituneita käänösstrategioita. Toisaalta Crawford käytti käänöksissään kaksi kertaa lainaa, ja lainaaminen on lähdetekstiorientoitunut käänösstrategia (Vottonen 2017, 209). Jo näinkin pienestä tutkimusaineistosta käy siis ilmi Crawfordin halu säilyttää käänöksessään suomalaisen kulttuurin ja mytologian erityisyys (kts. tutkielman luku 5.2.2). Crawfordin käänöstä voitaneen kaiken kaikkeaan pitää Schiefnerin käänökseen verrattuna tekstin merkityksen tasolla jokseenkin lähdetekstiä ja -kulttuuria korostavampana, vieraannuttavampana käänöksenä, ja samalla se tuo runouden formaalisten piirteiden kuin tekstin merkityksen tasolla lukijan lähemmäs kirjailijaa, aivan kuten Schleiermacher ja Goethe 1800-luvulla peräänkuuluttivat. Crawfordin käänös ei siis esimerkiksi tue Hadleyn hypoteesia, jonka mukaan epäsuorilla käänöksillä on taipumus häivyttää alkuperäistekstien vierasperäisiä, lähtökulttuurisia piirteitä (kts. tutkielman luku 4.2).

Kuten esitetty tutkielman alaluvussa 4.3, yleinen oletus on, että epäsuorassa kääntämisessä virheet ja puutteet alkuperäistekstin ensimmäisessä käänöksessä siirtyvät myöhempään, epäsuoriin käänöksiin; toisin sanoen merkitysten muutosten väliekielellä voisi olettaa siirtyvän lopulliseen, epäsuoran käänöksen. Erityisen mielenkiintoista verratessa Crawfordin käänöksen karakterisaatioita alkuperäisiin suomenkielisiin karakterisaatioihin onkin siis se, voidaanko

merkityserot Crawfordin käännöksen karakterisaatioiden ja alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden välillä selittää niillä merkityseroilla, joita on jo Schiefnerin käännöksen karakterisaatioiden ja alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden välillä.

Vaikuttaisi siltä, että Crawford on joissain kohdin saanut selkeitä vaikutteita käännöksiinsä Schiefnerin käännöksistä, jolloin henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkityseroilla Schiefnerin käännöksessä voitaisiin nähdä olleen vaikutus Crawfordin käännöksen karakterisaatioiden merkityseroihin. Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation 5 viittaus Joukahaiseen puuttuu Schiefnerin käännöksestä *dergleichen Plauderdirnen*, ja niin myös Crawfordin käännöksestä *such silly chatter-boxes*. Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation 6 substantiivin *lapsilönttəri* Schiefner on käännöksessään *Keine Lapp'sche Zaudrerinnen* kääntänyt saksaksi kieliopillisesti sukupuolittuneella substantiivilla *Plauderdirnen*, ja tämä ratkaisu on saattanut vaikuttaa siihen, että Crawford on käännöksessä *the fickle Lapland maidens* käyttänyt englannin kielessä neitoa merkitsevää substantiivia *maiden*. Alkuperäisissä suomenkielisissä karakterisaatioissa 13 ja 15 Pohjolan tytär on nimenomaan maan kuulu ja veden valio, mutta Schiefnerin käännöksissä *Eine Zier von Land und Wasser* tytär on pikemminkin sekä maan että veden koristus, ja samoin Crawfordin käännöksissä *Glory of the land and water* sekä *Honored by the land and water* tytär on sekä maan että veden kunnia tai kunnioittama. Lopulta alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation 17 substantiivi *tytti* on käännetty Schiefnerin käännöksessä *Nordlands schöne Jungfrau* pikemminkin neitoa kuin tyttiä tarkoittavalla saksankielisellä substantiivilla *Jungfrau*, ja samoin Crawfordin käännöksessä *the maiden* käytetään neitoa tarkoittavaa englanninkielistä substantiivia *maiden*.

Toisaalta Crawfordin karakterisaatioiden käännöksistä suurin osa on sellaisia, jotka eroavat merkityksiltään alkuperäisistä suomenkielisistä karakterisaatioista, mutta joiden eroavaisuutta alkuperäisiin suomenkielisiin karakterisaatioihin ei voi selittää niillä merkityseroilla, joita on jo Schiefnerin käännösten karakterisaatioiden ja alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden välillä. Schiefnerin käännökset alkuperäisille suomenkielisille karakterisaatioille 3 ja 4 ovat rakenteellisesti samankaltaiset *schön're Kinder* ja *Zweimal schön're zarte Mädchen*, mutta Crawfordin käännökset *Far more beautiful than Aino* ja *Far more worthy of a husband* eroavat rakenteeltaan ja ilmaisutavaltaan huomattavasti niin alkuperäisistä suomenkielisistä karakterisaatioista kuin Schiefnerin käännöksen karakterisaatioista. Schiefnerin käännökset alkuperäisille suomenkielisille karakterisaatioille 8, 9, 10 ja 11 ovat alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden tapaan suoria karakterisaatioita, mutta Crawfordin käännökset ovat epäsuoria

käännöksiä. Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation 17 adjektiivin *kaunis* ja paikannimen *Pohja* on Schiefner kääntänyt käännöksessään *Nordlands schöne Jungfrau*, mutta Crawfordin käännöksestä *the maiden* adjektiivi ja paikannimi puuttuvat. Alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation 19 ja 20 adjektiivin *parka* on Schiefner kääntänyt käännöksissään *das arme Mädchen* ja *die arme Jungfrau* saksaksi adjektiivilla *arm*, mutta Crawfordin käännöksistä *the daughter* ja *the young bride* puuttuu molemmista adjektiivi, joka vastaisi merkitykseltään alkuperäisen suomenkielisen karakterisaation adjektiivia *parka*.

Varsin mielenkiintoinen eroavaisuus Crawfordin käännöksen karakterisaatioilla verrattuna alkuperäisiin suomenkielisiin karakterisaatioihin, jota ei voi selittää Schiefnerin käännöksen karakterisaatioiden ja alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden eroilla, on Crawfordin tapa kääntää paikannimien *Pohjola* ja *Pohja* saksankieliset käännökset. Aineiston karakterisaatioissa paikannimet esiintyvät seitsemän kertaa: *Pohjola* kaksi kertaa (1 ja 7) ja *Pohja* viisi kertaa (12, 14, 16, 17 ja 18). Schiefner on kääntänyt suomenkielisen paikannimen *Pohjola* kerran saksaksi paikannimellä *Norden* (1) ja kerran paikannimellä *Nordland* (7), ja suomenkielisen paikannimen *Pohja* aina paikannimellä *Nordland*. Schiefnerin käyttämän saksankielisen paikannimen *Norden* Crawford on kääntänyt englanniksi paikannimellä *Suomi*, paikannimen *Nordland* sitä vastoin neljää kertaa paikannimellä *Northland* (7, 14, 16 ja 18), kerran paikannimellä *Pohyola* (2) ja kerran Crawford on jättänyt paikannimen kääntämättä (17).

Lisäksi huomiota herättävät useat karakterisaatiot, joiden kohdalla Crawford on kääntänyt Schiefnerin käännöksen yksittäisen adjektiivin englanniksi adjektiivien yhteisesiintymällä: Karakterisaation 2 Schiefnerin käännöksen *schön're Kinder* adjektiivin *schön* Crawford on kääntänyt englanniksi *wise and lovely*, karakterisaation 12 Schiefnerin käännöksen *Nordlands wunderschöne Jungfrau* adjektiivin *wunderschön* Crawford on kääntänyt englanniksi *fair and winsome*, karakterisaation 16 Schiefnerin käännöksen *Nordlands wunderschöne Tochter* adjektiivin *wunderschön* Crawford on kääntänyt englanniksi *fair and lovely* ja karakterisaation 18 Schiefnerin käännöksen *Nordlands schöngewachsne Tochter* adjektiivin *schöngewachsne* Crawford on kääntänyt englanniksi *fair and slender*. Myöskään Crawfordin adjektiivien yhteisesiintymien käyttöä ei voida vakuuttavasti selittää Schiefnerin käännösratkaisuilla.

Palatakseni takaisin tutkimuskysymyksiin, kuinka Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käännösprosessissa, ja mitä syitä henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkityksen muuttumisen taustalla voisi olla, lienee vastaus ensimmäiseen kysymykseen selvä: Koska aineiston 20 karakterisaatiosta suurimman osan merkitys muuttui

epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti, muuttuvat Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten nähdä muuttuvan epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti. Koska rekonstruoidakseen henkilöhahmon tekstistä lukijan on liitettävä henkilöhahmoon ne tekstiin ripotellut luonteenpiirteiden viitteet, joille henkilöhahmo eräänlaisena luonteenpiirteiden verkostona rakentuu (kts. tutkielman luku 3.2), kyseisten viitteiden muuttuessa myös henkilöhahmon voitaneen katsoa lukijan näkökulmasta muuttuvan. Henkilöhahmojen luonteenpiirteiden viitteiden nähdään muuttuneen epäsuorassa käänösprosessissa Pohjolan tytärten kohdalla huomattavasti, joten lukijan näkökulmasta Schiefnerin saksannoksessa ja Crawfordin englanninnoksessa Pohjolan tyttäret eivät välttämättä ole täysin samanlaisia hahmoja kuin alkuperäisessä suomenkielisessä Kalevalassa.

Jälkimmäiselle kysymykselle on sen sijaan vaikeampi antaa tyhjentävää vastausta. Kuten tutkimustuloksista kävi ilmi, vaikka osa henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten muutoksista voitiin selittää merkitysten muutoksilla ensimmäisessä käänöksessä, suurinta osaa merkitysten muutoksista ei voitu selittää merkitysten muutoksilla ensimmäisessä käänöksessä. Tämän tutkimuksen tutkimustulokset eivät siis ainakaan tue epäsuoran kääntämisen tutkimuksessa vallitsevaa käsitystä, että virheet ja puutteet alkuperäistekstin ensimmäisessä käänöksessä siirtyvät myöhempään, epäsuoriin käänöksiin. Syitä sille, miksi Crawfordin käänöksessä alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden merkitykset ovat muuttuneet epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti täytynee etsiä muualta kuin niistä merkityseroista, joita esiintyy Schiefnerin käänöksen karakterisaatioiden ja alkuperäisten suomenkielisten karakterisaatioiden välillä. Voitaneen spekuloida, että syyt muuttumisen taustalla saattavat itse asiassa olla täysin riippumattomia epäsuorasta käänösprosessista. Voi esimerkiksi olla, että Crawford on asettanut niin paljon painoarvoa Kalevalan alkuperäisen runomitan säilyttämiselle käänöksessään, että hän on tarpeen vaatiessa muokannut karakterisaatioita Schiefneriäkin enemmän onnistuakseen säilyttämään oikean tavumäärään kussakin säkeessä: Toteaahan Crawford käänöksensä esipuheessa, että ”kaikella aidolla runoudella on oltava oma erityinen runomittansa” (Crawford 1888, Esipuhe). Tarkempi analyysi esimerkiksi runomitan mahdollisista vaikutuksista karakterisaatioiden merkitysten muuttumisessa on kuitenkin tämän tutkimuksen laajuuden ulkopuolella, joten todettakoon, että syyt henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttumisen taustalla jäävät tässä tutkimuksessa epäselviksi.

7 PÄÄTELMÄT

Tässä tutkimuksessa tutkittiin Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttumista epäsuorassa käänösprosessissa. Tutkimuksessa haluttiin selvittää, kuinka Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuvat epäsuorassa käänösprosessissa, ja mitä syitä karakterisaatioiden merkitysten muuttumisen taustalla voi olla. Tutkimuksessa selvisi, että Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttuivat epäsuorassa käänösprosessissa huomattavasti. Syyt henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitysten muuttumiselle jäivät tutkimuksessa kuitenkin epäselviksi: Tutkimustulokset eivät muun muassa tukeneet epäsuoraan kääntämiseen yleisesti liitettyä käsitystä, että puutteet ja virheet alkuperäistekstin ensimmäisessä käännöksessä siirtyvät vääjäämättä epäsuoraan käännöksen.

Aiheen tutkimus lisäsi tietoa henkilöhahmojen karakterisaatioiden kääntämisestä, jota on tähän mennessä tutkittu lähinnä lastenkirjallisuuden kääntämisen tutkimuksessa ja joka on tähän mennessä keskittynyt vain henkilöhahmojen nimiin. Lisäksi tutkimus valaisi merkittäväällä tavalla Kalevalan varhaista käänöshistoriaa, sillä Kalevala sai ensimmäisen, englanninkielisen lukijakunnan juuri epäsuoran kääntämisen ansiosta. Toisaalta tutkimuksessa ei onnistuttu selvittämään vakuuttavasti, miksi karakterisaatioiden merkitykset muuttuivat epäsuorassa käänösprosessissa niinkin paljon. Kaikkein akuutein jatkotutkimuksen tarve olisikin tarkempi selvitys niistä mahdollisista tekijöistä, jotka saavat Kalevalan henkilöhahmojen karakterisaatioiden merkitykset muuttumaan epäsuorassa käänösprosessissa, ja mahdollinen selvitys, onko epäsuoralla käänösprosessilla varsinaisesti edes merkittävää vaikutusta tällaiseen muutokseen.

Myös tutkimusasetelman yksipuolisuus ansaitsee kritiikkensä. Tutkimusasetelmassa vaikutti karakterisaatioiden merkitysten muuttumista epäsuorassa käänösprosessissa tarkasteltaessa vahvasti näkemys kääntämisestä, jossa kääntäjien on tuotettava jollakin tasolla ekvivalentteja ilmauksia; tähän saattoi osaltaan vaikuttaa aineiston analyysissä hyödynnetyt Vinayn ja Darbelnet'n ehdottamat käänösstrategiat, joiden tarkastelun keskiössä on eräänlainen lähde- ja kohdetekstien sisältämän "todellisuuksien kuvauksen" vastaavuus (Kujamäki 2013, 361). Tutkimuksessa jäi valitettavan vähän huomiolle esimerkiksi se, kuinka Schiefnerin ja Crawfordin käännökset toimivat omina, saksan- ja englanninkielisinä eepoksinaan.

Valittu tutkimusmenetelmä ja tukeutuminen käänösstrategioihin osoittautuivat tutkimuksessa riittämättömiksi. Esimerkiksi se, että suurta osaa niin Schiefnerin kuin Crawfordin karakterisaatioiden käännöksistä ei voitu luonnehtia minkään Vinayn ja Darbelnet'n ehdottaman

käännösstrategian näkökulmasta herätti epäilyksiä, olivatko kyseiset käännösstrategiat onnistunut apukeino epäsuoran käännösprosessin ilmiöiden tulkitsemisessa. Kaiken suurimmaksi ongelmaksi tutkimuksen menetelmässä osoittautui kuitenkin vanhahtavan, runollisen kielen huomioonottaminen aineiston analyysissä. Vaikka analyysissä käytetyt verkkosanakirjat olivat oivia tietolähteitä karakterisaatioiden yksittäisten leksikaalisten elementtien merkitysten selvittämisessä, merkitysten selittäminen saattoi jäädä turhankin yksinkertaiseksi, ja hyvien lähteiden puuttuessa Crawfordin monesti käyttämien adjektiivien yhteisesiintymien analyysi jäi valitettavan ohueksi. Tarkemman, kokonaisuuden tasolla täydentävän tutkimuksen karakterisaatioiden merkityksen muuttumisesta vaatisi filologisesti tarkempaa tutkimusta. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa voitaisiin hyödyntää muun muassa enemmän sanakirjoja, jotta karakterisaatioiden merkitystä luovien leksikaalisten elementtien merkitykset juuri 1800-luvulla kävisivät paremmin ilmi. Lisäksi Crawfordin käyttämien adjektiivien yhteisesiintymien analysointi vaatisi tarkempia tietolähteitä, joilla voitaisiin osoittaa yhteisesiintymien merkitys ja esiintyvyys englannin kielessä paremmin, esimerkiksi englannin kielen kaunokirjallisia korpuksia.

Tämän tutkimuksen kannalta Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatiot olivat sopiva ja onnistunut rajaus tutkimusaineistoksi. Tarkempien jatkotutkimuksien kannalta laajempi tutkimusaineisto voisi kuitenkin antaa tarkemman kuvan merkitysten muuttumisesta epäsuorassa käännösprosessissa. Tutkielmaa voisi esimerkiksi laajentaa aineiston tasolla Kalevalan muiden henkilöahmojen karakterisaatioihin taikka joihinkin toisiin, merkitystä luoviin tekstin osiin. Lisäksi tutkittaessa merkitysten muuttumista käännösprosessin aikana voitaisiin pohtia, mikä varsinaisesti luo tekstin tasolla merkityksen: Riittääkö henkilöahmojen karakterisaatioiden kaltaisten, merkitystä luovien tekstin elementtien tarkastelussa ainoastaan elementtien tarkastelu yksinään, vai pitäisikö tarkastelussa ottaa vielä paremmin huomioon runon tai koko teoksen konteksti kuin mitä tämän tutkimuksen analyysissä otettiin huomioon?

Tässä tutkimuksessa lähestyttiin tutkimusasetelmaa siitä perusolettamuksesta, että Schiefnerin saksannos on suora käännös alkuperäisestä suomenkielisestä Kalevalasta ja että Crawfordin englanninno on epäsuora käännös Schiefnerin saksannoksesta. Tarkemmalla, vertailevalla tekstianalyysillä voitaisiin kuitenkin päästä tarkempaan kuvaan niin Schiefnerin kuin Crawfordin käännösprosesseista. Jatkotutkimuksissa voitaisiin esimerkiksi selvittää, voisiko Schiefnerin saksannos ja Crawfordin englanninno olla sittenkin parempi tutkimuskohde kompilatiivisen kääntämisen tutkimukselle. Vaikka Schiefner suomalais-ugrialaisten kielten osaajana varmasti käänsi Kalevalan suoraan suomesta saksaksi, voitaisiin esimerkiksi selvittää, kuinka

Castrénin Vanhan Kalevalan ruotsinno, jota Schiefner käytti käännöstyössään apunaan, on mahdollisesti voinut vaikuttaa tämän saksannokseen. Samoin voitaisiin selvittää, onko Crawford hyödyntänyt käännöstyössään muitakin käännöksiä kuin vain Schiefnerin saksannosta. Olihan Kalevalasta olemassa ennen Crawfordin käännöstä jo aiempi, keskeneräiseksi jäänyt John Addison Porterin englanninno vuodelta 1868: Crawford ja Porter tunsivat toisensa, joten voisi olla mielenkiintoista selvittää, oliko Crawfordilla käännöstyössään mahdollisesti mukana Schiefnerin saksannoksen lisäksi myös Porterin keskeneräinen englanninno.

Schiefnerin saksannos ja Crawfordin englanninno edustavat merkittävällä tavalla tiettyä kirjallisuuden ja kääntämisen aikakautta, heijastaen niin Goethen ihannetta ylikansallisesta maailmankirjallisuudesta kuin Schleiermacherin ihannetta käännöksistä, jotka vieraudellaan suovat lukijalle katsauksen kirjailijan omaan, vieraaseen maailmaan. Onnistuivatpa Schiefner ja Crawford välittämään Kalevalan todellisen luonteen kohdeyleisöilleen, ja olipa tätä sitten edes mahdollista osoittaa pelkkien henkilöhahmojen karakterisaatioiden käännöksillä, ovat Schiefnerin ja Crawfordin käännökset hieno esimerkki siitä, kuinka epäsuora kääntäminen luo kirjallisuudelle mahdollisuuden levitä uusille kielialueille ja nousta uusien lukijakuntain kirjahyllyille muiden käännettyjen klassikkoteosten rinnalle. Vaikka tietyn käännöksen kaunokirjallisuudesta arvosta päättäne loppukädessä jokainen lukija itse, on yksi asia kuitenkin täysin selvä: Schiefnerin saksannos ja Crawfordin englanninno ansaitsevat paikkansa kansalliseepoksemme monivaiheisessa käännöshistoriassa.

LÄHTEET

Aineistolähteet

Lönnrot, Elias 1964 [1849]. *Kalevala*. 24. painos. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Lönnrot, Elias 1852. *Kalewala, das National-Epos der Finnen*. Kääntänyt Franz Anton von Schiefner. https://www.hs-augsburg.de/~harsch/germanica/Chronologie/19Jh/Schiefner/sch_ka00.html (31.10.2025)

Lönnrot, Elias 1888. *Kalevala: The Epic Poem of Finland*. Kääntänyt John Martin Crawford. <https://www.gutenberg.org/ebooks/5186>. (31.10.2025)

Kirjallisuuslähteet

Anttonen, Pertti & Matti Kuusi 1999. *Kalevala lipas*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Bachleitner, Norbert 1989. ‘Übersetzungsfabriken’. Das deutsche Übersetzungswesen in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts.” *Internationales Archiv für Sozialgeschichte der deutschen Literatur* 14, 1–49.

Bachleitner, Norbert 2009. A Proposal to Include Book History in Translation Studies. Illustrated with German Translations of Scott and Flaubert. *Arcadia* 44, 420–440.

Baer, Brian James & Sergey Tyulenev 2019. The culture(s) of translation in Russia. Teoksessa Yves Gambier & Ubaldo Stecconi (toim.), *A World Atlas of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 287–307.

Boase-Beier, Jean 2009a. Poetry. Teoksessa Mona Baker & Gabriela Saldanha (toim.), *Routledge Encyclopedia of Translation Studies: Volume 2*. London: Routledge, 194–196.

Boase-Beier, Jean 2009b. Translation and timelessness. *Journal of literary semantics* 38:2, 101–114.

- Buts, Jan, Pięta, Hanna, Ivaska, Laura & James Hadley. 2023. Indirect translation and sustainable development. *Translation Spaces* 12:2, 167–176. <https://doi.org/10.1075/ts.00031.but>.
- Chatman, Seymour 1978. *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*. Ithaca: Cornell University Press.
- Cheong, Ho-Jeong & Hyun-Kyung Lim 2024. Relay Translation as Collaboration: A case study of how multilingual subtitling for global streaming services showcases a new mode of collaborative translation. *INContext* 4:2, 102–135. <http://doi.org/10.54754/incontext.v4i2.105>.
- Chesterman, Andrew 2016. *Memes of Translation: The spread of ideas in translation theory*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Coffey, Stephen James 2022. English adjectives of very similar meaning used in combination: an exploratory, corpus-aided study. *Journal in English Lexicology* 19, 1–35. <https://journals.openedition.org/lexis/6440>.
- Damrosch, David 2014a. Introduction: World Literature in Theory and Practice. Teoksessa David Damrosch (toim.), *World Literature in Theory*. Chichester: Wiley-Blackwell, 1–11.
- Damrosch, David 2014b. Conversations with Eckermann on Weltliteratur (1827). Teoksessa David Damrosch (toim.), *World Literature in Theory*. Chichester: Wiley-Blackwell, 11–21.
- Eckermann, Johan Peter 1837. *Gespräche mit Goethe in den letzten Jahren seines Lebens 1823–1832: Erster Theil*. Leipzig: F. A. Brockhaus.
- Fernandes, Lincoln 2006. Translation of Names in Children’s Fantasy Literature: Brining the Young Reader into Play. *New Voices in Translation Studies* 2:1, 44–57. <https://newvoices.arts.chula.ac.th/index.php/en/article/view/63>.
- Fernández Bravo, Elena Aguirre 2022. Indirect interpreting: Stumbling block or stepping stone? Spanish booth perceptions of relay. *Target* 34:3, 512–536. <https://doi.org/10.1075/target.00008.bra>.

- Forselles, Cecilia af 2012. Englanninkieliset käännökset: Kalevalan muuttuvat ylikansalliset tehtävät. Teoksessa Petja Aarnipuu (toim.), *Kalevala maailmalla: Kansalliseepoksen kääntämisen kulttuurihistoria*. Vantaa: Hansaprint Oy, 111–126.
- Gentzler, Edwin 2014. Translation Studies: Pre-Discipline, Discipline, Interdiscipline, and Post-Discipline. *International Journal of Society, Culture & Language* 2:2, 13–24.
- Goethe, Johann Wolfgang von 1973. Drei Stücke zum Thema Übersetzens. Teoksessa Hans Joachim Störig (toim.), *Das Problem des Übersetzens*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 34–37.
- Google Books N-Gram Viewer 2025. Hakukone. <https://books.google.com/ngrams/> (31.10.2025)
- Hadley, James 2017. Indirect Translation and Discursive Identity: Proposing the Concatenation Effect Hypothesis. *Translation Studies* 10:2, 183–197. <https://doi.org/10.1080/14781700.2016.1273794>.
- Hadley, James 2021. The concatenation effect hypothesis in complex indirect translations: translating the Arabian Nights into Gaelic and Japanese. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice* 29:5, 676–690. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2020.1797131>.
- Haroon, Haslina 2022. Indirect Translation and the Influence of the Mediating Text: The Case of *Le Petit Prince* in Malay. *Journal of language teaching, linguistics, and literature* 28:1, 167–180. <http://doi.org/10.17576/3L-2022-2801-12>.
- Heilbron, Johan 1999. Towards a Sociology of Translation: Book Translations as a Cultural World-System. *European Journal of Social Theory* 2:4, 419–444.
- Hermans, Theo 1988. On Translating Proper Names, with reference to De Witte and Max Havelaar. Teoksessa M. J. Wintle (toim.), *Modern Dutch Studies: Essays in Honour of Professor Peter King on the Occasion of His Retirement*. London: Bloomsbury, 11–24.
- Hermans, Theo 2022. *Translation in History: A Textbook*. London: Routledge.
- Hervey, Sándor & Ian Higgins 1992. *Thinking Translation*. London: Routledge.

- Holmes, James Stratton 1988. *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*. Amsterdam: Rodopi BV.
- Hopkins, David 2018. *Classical poetry*. Teoksessa Kelly Washbourne & BenVan Wyke (toim.), *The Routledge Handbook of Literary Translation*. London: Routledge, 105–117.
- Häkkinen, Kaisa 2007a. Monikielinen suomalaisuus Porthanin aikana. Teoksessa H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 82–89.
- Häkkinen, Kaisa 2007b. Kielen kehitys ja suomennoskirjallisuus. Teoksessa H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 162–175.
- Ivaska, Laura & Outi Paloposki 2017. Attitudes towards indirect translation in Finland and translators' strategies: Compilative and collaborative translation. *Translation Studies* 11:1, 33–46. <https://doi.org/10.1080/14781700.2017.1399819>.
- Ivaska, Laura, Pięta & Yves Gambier 2023. Past, present and future trends in (research on) indirect literary translation. *Perspectives* 31:5, 775–786. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2023.2221388>.
- Ivaska, Laura 2024. Varo valehtelevia käännöksiä: Miksi käännösten syntyhistorian ja kielellisten piirteiden tutkimus on tärkeää. Teoksessa Riku Haapaniemi, Laura Ivaska & Sakari Katajamäki (toim.), *Tekstit ympärillämme: Kirjoituksia tekstikäsitteistä ja käytännöistä*. Tampereen yliopisto, 188–193.
- Jakobson, Roman 1960. Linguistics and Poetics. Teoksessa Thomas A. Sebeok (toim.), *Style in Language*. Cambridge: MIT Press.
- Jannidis, Fotis 2013. Character. *The Living Handbook of Narratology*. Verkojulkaisu. Päivitetty 14.9.2013. <https://www-archiv.fdm.uni-hamburg.de/lhn/node/41.html>. (31.10.2025)
- Jettmarová, Zuzana 2019. The concept of translation in Slavic cultures. Teoksessa Yves Gambier & Ubaldo Steccconi (toim.), *A World Atlas of Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 309–321.

- Jones, Francis R. 2011. Poetry translation. Teoksessa Yves Gambier & Luc Van Doorslaer (toim.), *Handbook of Translation Studies: Volume 2*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 117–122.
- Järventausta, Marja 2017. Zu deutschen Neubearbeitungen und Neuübersetzungen des finnischen Nationalepos Kalevala. *Neuphilologische Mitteilungen* 118:1, 65–114.
- Kalevala maailmalla 2025. Kalevalan käännökset kielijärjestyksessä. <https://kalevalamaailma.kalevalaseura.fi/kalevalan-kaannokset-kielijarjestyksessa/> (31.10.2025)
- Kantola, Jaana 2001. Runoja, metaforia ja symboleja. Teoksessa Outi Alanko ja Tiina Käkelä-Puumala (toim.), *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 272–289.
- Kujamäki, Pekka 2013. Vertaileva kääntäjä, vertaileva tutkija: kieltenvälinen vertailu käännettieteessä. Teoksessa Leena Kolehmainen, Matti Miestamo & Taru Nordlund (toim.), *Kielten vertailun metodiikka*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 355–395.
- Klarer, Mario 2024. *An Introduction to Literary Studies*. 4., parannettu painos. London: Routledge.
- Kupiainen, Unto 1974. *Lyhyt runousoppi*. 5., parannettu painos. Porvoo: WSOY.
- Kuusi, Päivi 2024. Vertaileva tekstianalyysi. Teoksessa Annamari Korhonen, Eliisa Pitkäsalo & Sari Hokkanen (toim.), *Tutkimusopas: Käännöstiedettä opinnäytteisiin*. Tampereen yliopisto, 170–180.
- Lepaus, Henna 2017. *Kräxistä Kräksiksi – helppo hahmonnimi? Lastenkirjan hahmonimien käännoismenetelmät ja karakterisaatio*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. <https://trepo.tuni.fi/handle/10024/101015>.
- Mccann, Keziah 2025. What's the Difference Between Poetry and Prose? Oxford Scholastica Academy -blogi 13.3.2025. <https://www.oxfordscholastica.com/blog/creative-writing-articles/whats-the-difference-between-poetry-and-prose/>. (31.10.2025)
- Merriam-Webster 2025. Verkkosanakirja. <https://www.merriam-webster.com/> (31.10.2025)

- Moyer, Steve 2024. What Is a Relay Language? *Humanities* 45:1. <https://www.neh.gov/article/what-relay-language>.
- Newton Scott, Fred 1904. The Most Fundamental Differentia of Poetry and Prose. *PMLA: Publications of the Modern Language Association of America* 19:2, 250–269. <https://www.jstor.org/stable/456394>.
- Niiranen, Petra 2016. *Välikielen kautta kääntäminen suomalaisissa kustantamoissa 2010-luvun taitteessa*. Turun yliopisto, pro gradu -tutkielma.
- Nikolajeva, Maria 2002. *The rhetoric of character in children's literature*. Blue Ridge Summit: The Rowman & Littlefield Publishing Group.
- Nordenswan, Suvi 2014. *Kääntäjä ja karakterisaatio teoksen The Adventures of Huckelberry Finn kahdessa suomennoksessa*. Tampereen yliopisto, pro gradu -tutkielma. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201406181811>.
- Oxford English Dictionary 2025. Verkkosanakirja. <https://www.oed.com/> (31.10.2025)
- Paloposki, Outi 2004. Kääntäminen historiassa. Teoksessa Riitta Oittinen & Pirjo Mäkinen (toim.), *Alussa oli käänös*. 4., parannettu painos. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy, 349–373.
- Paloposki, Outi 2007. Suomentaminen ja suomennokset 1800-luvulla. Teoksessa H. K. Riikonen, Urpo Kovala, Pekka Kujamäki & Outi Paloposki (toim.), *Suomennoskirjallisuuden historia I*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 102–126.
- Pfeifer, Wolfgang ym. 1993. *Etymologisches Wörterbuch des Deutschen (1993), digitalisierte und von Wolfgang Pfeifer überarbeitete Version im Digitalen Wörterbuch der deutschen Sprache*. <https://www.dwds.de/d/wb-etymwb> (31.10.2025)
- Pięta, Hanna. 2012. Patterns in (In)directness: An Exploratory Case Study in the External History of Portuguese Translations of Polish Literature (1855–2010). *Target* 24:2, 310–337.
- Pięta, Hanna, Maia, Rita Bueno & Ester Torres-Simón 2023. *Indirect Translation Explained*. London: Routledge.

- Pięta, Hanna, Valdez, Susana, Menezes, Rita & Stavroula Sokoli 2024. Indirect (pivot) audio-visual translation: a burning issue for research and training. *Perspectives* 32:5, 763–779. <https://doi.org/10.1080/0907676X.2024.2374649>.
- Pizer, John 2006 [2014]. The Emergence of Weltliteratur: Goethe and the Romantic School. Teoksessa David Damrosch (toim.), *World Literature in Theory*. Chichester: Wiley-Blackwell, 22–34.
- Prunč, Erich 2007. *Entwicklungslinien der Translationswissenschaft – Von den Asymmetrien der Sprachen zu den Asymmetrien der Macht*. Berlin: Frank & Timme GmbH Verlag für wissenschaftliche Literatur.
- Pym, Anthony 2023. *Exploring Translation Theories*. London: Routledge.
- Riemland, Matt 2023. Theorizing sustainable, low-resource MT in development settings: Pivot-based MT between Guatemala’s indigenous Mayan languages. *Translation Spaces* 12:2, 231–254. <https://doi.org/10.1075/ts.22018.rie>.
- Rimmon-Kenan, Shlomith 1983 [1991]. *Kertomuksen poetiikka*. Suomentanut Auli Viikari. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Ringmar, Martin 2012. Relay translation. Teoksessa Yves Gambier & Luc Van Doorslaer (toim.), *Handbook of Translation Studies: Volume 3*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 141–144.
- Robyns, Clem 1994. Translation and Discursive Identity. *Poetics Today*, 15:3, Durham: Duke University Press, 405–428.
- Rosa, Alexandra Assis, Pięta, Hanna & Rita Bueno Maia 2017. Theoretical, methodological and terminological issues regarding indirect translation: An overview. *Translation Studies* 10:2, 113–132. <https://doi.org/10.1080/14781700.2017.1285247>.
- Sanz-Villar, Zuriñe 2018. Interference and the Translation of Phraseological Units in a Parallel and Multilingual Corpus. *Meta* 63:1, 72–93. <https://doi.org/10.7202/1050515ar>.
- Schiefner, Franz Anton von 1848a. Kirje 29.3.1848. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjallisuusarkisto, Helsinki.

- Schiefner, Franz Anton von 1848b. Über das Thier Tarvas im finnischen Epos. *Bulletin de la Classe des Sciences historiques, philologiques et politiques de l' Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg*, Tome V, Nr. 7. St. Pétersbourg.
- Schiefner, Franz Anton von 1852. An die Leser der deutschen Kalevala-Uebersetzung. *Bulletin de la Classe des Sciences historiques, philologiques et politiques de l' Académie Impériale des Sciences de St. Pétersbourg*, Tome XII, Nr. 9–310. St. Pétersbourg.
- Schleiermacher, Friedrich 1813 [1973]. Methoden des Übersetzens. Teoksessa Hans Joachim Störig (toim.), *Das Problem des Übersetzens*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 38–70.
- Schoolfield, George C. 1988. Introduction. Teoksessa *The Kalevala: Epic of the Finnish people*. Kääntänyt Eino Friberg. Helsinki: Otava, 26–40.
- Schott, Wilhelm 1857. Über Schiefners Version der Kalevala. A. Erman (Hg.), *Archiv für wissenschaftliche Kunde von Russland*, Bd. 16. Berlin.
- Shlesinger, Miriam 2010. Relay Interpreting. Teoksessa Yves Gambier & Luc van Doorslaer (toim.), *Handbook of Translation Studies Volume 1*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 276–278.
- Snell-Hornby, Mary 2015. Verstehen und Verständlichkeit: Schleiermachers Akademierede aus der Sicht einer Leserschaft von heute. Teoksessa Larisa Cercel & Adriana Serban (toim.), *Friedrich Schleiermacher and the Question of Translation*. Berlin: De Gruyter, 11–22.
- Steinby, Liisa 2013. Kertomakirjallisuus. Teoksessa Aino Mäkikalli & Liisa Steinby (toim.), *Johdatus kirjallisuusanalyysiin*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 59–153.
- Sullivan, Clare 2018. Poetry. Teoksessa Kelly Washbourne & Ben Van Wyke (toim.), *The Routledge Handbook of Literary Translation*. London: Routledge, 268–281.
- Suomen etymologinen sanakirja 2025. Verkkosanakirja. <https://kaino.kotus.fi/ses/> (31.10.2025)
- Suomen murteiden sanakirja 2025. Verkkosanakirja. <https://kaino.kotus.fi/sms/> (31.10.2025)
- Suomi 1860. *1860*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

- Tieteen termipankki 2025. Termitietokanta. <https://tieteentermipankki.fi> (31.10.2025)
- Torres-Simón, Ester, Valdes, Susana, Pięta, Hanna & Rita Menesez (2023) Is indirect translation a friend or a foe of sustainable development? Pivot subtitlers' perspective. *Translation Spaces* 12:2, 204–230. <https://doi.org/10.1075/ts.22025.tor>.
- Unesco 1976. Recommendation on the Legal Protection of Translators and Translations and the Practical Means to improve the Status of Translators. Suositus 22.11.1976. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-legal-protection-translators-and-translations-and-practical-means-improve-status>. (31.10.2025)
- Van Coillie, Jan 2006. Character Names in Translation: A Functional Approach. Teoksessa Jan Van Coillie & Walter P. Verschueren (toim.), *Children's Literature in Translation. Challenges and Strategies*. Manchester: St. Jerome Publishing, 123–139.
- Venuti, Lawrence 2018. *The Translator's Invisibility – A History of Translation*. London: Routledge.
- Vermes, Albert 2003. Proper Names in Translation: An Explanatory Attempt. *Across Languages and Cultures* 4:1, 89–108.
- Viikari, Auli 1990. Lyriikan runousoppia. Teoksessa Elisabeth Lindqvist (toim.), *Runousopin perusteet*. Vammala: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 39–102.
- Vinay, Jean-Paul & Jean Darbelnet 1995. *Stylistique comparée du français et de l'anglais*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Voßschmidt, Liisa 2012. Saksan kautta eurooppalaiselle kulttuuriareenalle. Teoksessa Petja Aarnipuu (toim.), *Kalevala maailmalla: Kansalliseepoksen kääntämisen kulttuurihistoria*. Vantaa: Hansaprint Oy, 154–181.
- Vottonen, Erja 2017. Kultaisen keskitien jäljillä: Kääntäjän strategiat venäläisen tutkimuksen näkökulmasta. *MikaEL: Kääntämisen ja tulkkauksen tutkimuksen aikakauslehti* 10, 207–218.
- Weststeijn, Willem G. 2003. On the Analysis of Literary Character. Jan van der Eng's Narrative Model as a Contribution to the Theory of Character. *Russian literature* 54:1, 415–429.

Wilson, William A. 2006. *The Marrow of Human Experience: Essays on Folklore*. Logan: Utah State University Press.

Winter, D. 1905. Verse and Prose. *The Journal of English and Germanic Philology* 5:3, 271–286. <https://www.jstor.org/stable/27699753>.

LIITTEET

Liite 1: Kalevalan Pohjolan tyttäret -henkilöhahmojen karakterisaatiot ja niiden käännökset

Karakterisaatio	Kalevala (Lönnrot, 1849)	Kalewala (Schiefner, 1851)	Kalewala (Crawford, 1888)
1.	Emo hauasta havasi, alta aallon vastaeli: ”Viel onpi emo elossa, vanhempasi valvehella, joka saattavi sanoa, miten olla oikeana [...]: mene <u>Pohjolan tyttärihin!</u>	Aus dem Grab erwacht die Mutter, Aus der Tiefe gab sie Antwort: „Noch am Leben ist die Mutter, Wach noch ist die alte Mutter, Um dir deutlich es zu sagen, Wie du dich verhalten solltest [...]: Gehe zu <u>des Nordens Töchters,</u>	In the deep awoke his mother, From her tomb she spake as follows: “Only sleeping was thy mother, Now awakes to give thee the answer, What thy thought and what thine action [...]: Visit thou <u>the Suomi daughters;</u>
2.	Siell’ on <u>tyttäret somemmat</u>	Findest dort weit <u>schön’re Kinder</u>	Thou wilt find them <u>wise and lovely</u>
3.	neiet kahta kaunihimmat	schön’re zarte Mädchen	Far more beautiful than Aino
4.	viittä, kuutta virkeämmät	Tücht’ger sind sie fünf- und sechsmal	Far more worthy of a husband
5.	ei <u>Joukon jorottaria</u>	Nicht <u>dergleichen Plauderdirnen</u>	Not <u>such silly chatter-boxes</u>
6.	ei <u>Lapin lapsilönttareitä</u>	Keine <u>Lapp’sche Zaudrerinnen</u>	As <u>the fickle Lapland maidens</u>
7.	Sieltä naios, poikaseni, paras <u>Pohjolan tyttäristä</u>	Dorther nimm, O Sohn, ein Weibchen von <u>des Nordlands netten Töchtern</u>	Take for thee a life-companion; From the honest homes of Suomi; One of <u>Northland’s honest daughters</u> (Crawford 1888)
8.	jok’ on <u>sievä silmiltänsä</u>	Die <u>von Aussehn reich an Anmuth</u>	She will charm thee with her sweetness
9.	kaunis katsannoisiltansa	Die im Wuchse schöngestaltet	Make thee happy through her goodness
10.	aina <u>joutuisa jalalta</u>	Immer <u>rasch ist auf den Füßen</u>	Form perfection, manners easy
11.	sekä <u>liukas liikunnolta!</u>	Und <u>voll Flinkheit in den Gliedern</u>	Every step and movement graceful
12.	Tuo oli <u>kaunis Pohjan neiti</u>	Nordlands wunderschöne Jungfrau	Pohyola’s fair and winsome daughter
13.	maan kuulu, ve’en valio	Eine Zier von Land und Wasser	Glory of the land and water

14.	Tuop' on <u>kaunis Pohjan tytti</u>	Nordlands wunderschöne Tochter	Now <u>the daughter of the Northland</u>
15.	maan kuulu, ve'en valio	Eine Zier von Land und Wasser	Honored by the land and water
16.	Tuop' on <u>kaunis Pohjan tyttö</u>	Nordlands wunderschöne Tochter	Northland's fair and lovely daughter
17.	Tuopa <u>kaunis Pohjan tytti</u>	<u>Nordlands schöne Jungfrau</u> selber	This the answer of the <u>maiden</u>
18.	Tuopa <u>kaunis Pohjan tytti</u>	Nordlands schöngewachsne Tochter	Northland's fair and slender daughter
19.	<u>Neito parka</u> huokaeli	Ach, es seufzt <u>das arme Mädchen</u>	Then <u>the daughter</u> spake, departing:
20.	<u>Neito parka</u> huokaeli	Reichlich seufzt' <u>die arme Jungfrau</u>	Then <u>the young bride</u> sighed in anguish

Liite 2: Käännösstrategiat Vinayn ja Darbelnet'n mukaan

	Tapa	Määritelmä	Lähtökieli	Kohdekieli
1	Laina	Lähtökielen sanan suora siirto enemmän tai vähemmän lähtökielen oikeinkirjoituksen ja fonologian mukaisesti.	ven. <i>dača</i> ; ven. <i>aparatsik</i> ;	saks. <i>Datscha</i> ; saks. <i>Aparatschik</i> ;
2	Käännöslaina	Lähtökielen morfeemisten elementtien jäljentäminen.	engl. <i>developing country</i>	saks. <i>Entwicklungsland</i>
3	Sanasanainen käännös	Lähtökielen leksikaalisten ja syntaktisten rakenteiden korvaaminen kohdekielen identtisillä rakenteilla.	engl. <i>What have you done?</i>	saks. <i>Was hast du getan?</i>
4	Transpositio	Lähtökielen sanaryhmän korvaaminen samamerkityksellisellä, eri sanaryhmällä, joka kuuluu eri puheosaan.	engl. <i>before he comes back</i> ;	ransk. <i>avant son retour</i> ;
5	Modulaatio	Viestin muodon muuttaminen, johon liittyy näkökulman tai mielikuvan muutos.	saks. <i>Krankenversicherung</i> ;	engl. <i>health insurance</i> ;
6	Ekvivalenssi	Kontekstin kannalta samankaltainen ilmaisu, jonka rakenne on täysin erilainen (esim. lausumat ja viittaukset, kiinteät idiomit, sananlaskut jne.).	engl. <i>like a bull in a china shop</i> ;	saks. <i>wie ein Elefant im Porzellanladen</i> ;
7	Adaptaatio	Kulttuurieroista johtuva ilmauksen välttämätön mukauttaminen kontekstin tarkoituksen ollessa sama.	ransk. <i>en un clin d'oeil</i> ;	engl. <i>before you could say Jack Robinson</i>

DEUTSCHE KURZFASSUNG

Miro Turakainen: Von Finnland nach Deutschland und von dort in die Anglosphäre – Die Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen in einem indirekten Übersetzungsprozess in zwei Übersetzungen des Kalevalas

---

1 Einleitung

In dieser Masterarbeit geht es darum, wie die Figurencharakterisierungen in dem originalen finnischen Kalevala zunächst in Franz Anton von Schiefners Übersetzung *Kalewala, das National-Epos der Finnen* (1852) auf Deutsch und dann vom Deutschen auf Englisch in John Martin Crawfords Übersetzung *Kalevala: The Epic Poem of Finland* übersetzt sind. Im Mittelpunkt dieser Arbeit steht die Frage, wie sich die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen des originalen, finnischen Kalevalas in einem indirekten Übersetzungsprozess verändern. In der Translationswissenschaft herrscht allgemein die Auffassung, dass Fehler oder Mängel in der ersten Übersetzung auf die indirekten Übersetzungen übertragen werden, sodass auch die Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen in Crawfords englischer Übersetzung vermutlich durch die Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen in Schiefners deutscher Übersetzung erklärt werden können.

Die Untersuchung der Figurencharakterisierungen aus einer translationswissenschaftlichen Perspektive ist sinnvoll, weil das Übersetzen der Figurencharakterisierungen bisher in Masterarbeiten hauptsächlich im Bereich des Übersetzens der Kinderliteratur untersucht wurde, während sich die Untersuchung des Übersetzens der Figurencharakterisierungen in der Translationswissenschaft ausschließlich auf die Namen der Figuren konzentriert hat. Weiterhin ist das eine Tatsache, dass zwar viel über die Übersetzungsgeschichte des Kalevalas geschrieben ist, aber nicht genügend Aufmerksamkeit darauf gerichtet, wie sich das Kalevala durch indirektes Übersetzen verbreitet hat.

Zunächst behandelt die Arbeit die Literatur in der westlichen Welt im 19. Jahrhundert. Anschließend wird Übersetzen im 19. Jahrhundert sowohl aus der Perspektive der vorherrschenden Übersetzungsideale als auch der praktischen Übersetzungspraxis erörtert. Nach der historischen Perspektive auf Literatur und Übersetzen liegt der Schwerpunkt auf dem belletristischen Übersetzen, insbesondere dem poetischen Übersetzen sowie auf Figuren und

Figurencharakterisierungen in der Belletristik. Abschließend wird indirektes Übersetzen diskutiert: Was ist indirektes Übersetzen, warum findet indirektes Übersetzen statt und wie kann sich der indirekte Übersetzungsprozess auf indirekte Übersetzungen auswirken.

Nach dem theoretischen Hintergrund werden das Untersuchungsmaterial und die Untersuchungsmethode der Arbeit vorgestellt. Das Untersuchungsmaterial besteht aus den Figurencharakterisierungen im Elias Lönnrots originalen finnischen Kalevala, Franz Anton von Schiefners deutscher Übersetzung *Kalewala, das National-Epos der Finnen* (1852) und John Martin Crawford's englischer Übersetzung *Kalevala: The Epic Poem of Finland* (1888). Danach werden die Ziele der Untersuchung und die Untersuchungsmethode vorgestellt. In dem Analyseteil werden die Übersetzungen der Figurencharakterisierung daraufhin überprüft, inwieweit sich ihre Bedeutungen in dem indirekten Übersetzungsprozess verändern. Abschließend werden eine Zusammenfassung und Schlussfolgerungen aus den Untersuchungsergebnissen gezogen.

2 Theoretischer Hintergrund

Die Werke des Untersuchungsmaterials, das im Jahr 1849 veröffentlichte originale finnische Kalevala, dessen im Jahr 1852 veröffentlichte deutsche Übersetzung und dessen im Jahr 1888 veröffentlichte englische Übersetzung, entstanden in einer Zeit, in der in der westlichen Welt eine bestimmte literarische und übersetzungstechnische Situation vorherrschte. Während des gesamten 19. Jahrhundert war die westliche Literatur einerseits stark von den geistigen Strömungen der Nationalromantik beeinflusst, die sich auf den Ideen Johann Gottfried von Herders stützten und die Werte der Sprachen und Kulturen verschiedener Völker betonten (Häkkinen 2007a: 88). Literatur wurde zunehmend als eine Kunstform betrachtet, die aus der natürlichen Art und Weise der Völker und Menschen entstand, ihre eigene Erfahrung des Daseins in der Welt auszudrücken (Steinby 2013: 19–20). Andererseits ermöglichten Entwicklungen in der Drucktechnologie und Logistik sowie der Aufstieg des Kosmopolitismus im 19. Jahrhundert eine schnellere Verbreitung der Literatur in Europa, was zu einem zunehmenden überstaatlichen Dialog über Literatur führte (Pizer 2014: 23–25). Gerade in dieser Zeit gewann Johann Wolfgang von Goethes Konzept der Weltliteratur an Popularität. Für Goethe wäre die Epoche der Weltliteratur eine kosmopolitische Zeit internationalen Kulturaustauschs gewesen, in der insbesondere Deutschland eine zentrale Rolle als Vermittler der Kulturen einnehmen würde und eine internationale Elite, die literarische Werte vertritt, anführen würde (Damrosch 2014a: 1–2). Goethes Vision wurde tatsächlich durch die beträchtliche Zunahme von veröffentlichten

Übersetzungen in Deutschland in der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts verwirklicht (Bachleitern 1989; 2009: 425–429; zitiert nach Hermans 2022: 42), und Deutsch überholte im 19. Jahrhundert Französisch als eine gemeinsame Interlingua, durch Literatur aus kleineren Sprachen in andere Sprachen übersetzt wurde (Heilbron 1999: 435–436).

Nationalromantik hat auch die Auffassung vom Übersetzen im 19. Jahrhundert beeinflusst. In dieser Zeit entsprang eine Epoche Übersetzens, die verfremdendes Übersetzen auf der Ebene formaler Merkmale der Sprache begünstigte und die Chesterman (2016: 24) als die „Logos-Epoche“ des Übersetzens nennt. Als Wendepunkt dieser Epoche kann Friedrich Schlegels Abhandlung *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens* aus dem Jahr 1813 angesehen werden. In dieser Abhandlung hat Schlegel die berühmte Feststellung gemacht, dass ein Übersetzer zum Übersetzen zwei Wege einschlagen kann: Entweder lässt der Übersetzer den Schriftsteller möglichst in Ruhe und bewegt den Leser ihm entgegen, oder der Übersetzer lässt den Leser möglichst in Ruhe und bewegt den Schriftsteller ihm entgegen (Schlegel 1973: 47). Einerseits wurde die Entstehung dieser Epoche zum Teil durch das hermeneutische Sprachverständnis beeinflusst, das in der Nationalromantik einflussreich war und die Rolle der Sprache als Mittel des Selbstaudrucks und der Kreativität betonte, andererseits war die Epoche eine Gegenreaktion auf die Epoche Übersetzens, die im 16.–18. Jahrhundert florierte und bei der die Interpretation des Ausgangstextes und seine Anpassung an die Zielsprache im Vordergrund standen (Chesterman 2016: 22–24). Allerdings fanden diese Übersetzungsideale, in den westlichen Ländern im 19. Jahrhundert keine breite Umsetzung beim konkreten Übersetzen. Einerseits dominierten poetisches Übersetzen dieser Zeit sogenannte „mimetische“ Übersetzungen, bei denen die formalen Merkmale des Originalgedichts an das Zielgedicht angepasst wurden (Holmes 1988: 28), andererseits durfte die Treue zum Ausgangstext in den Hintergrund in Ländern treten, in denen Übersetzen eine besondere Funktion bei der Entwicklung der eigenen Nationalsprache hatte, wie etwa in Finnland und in dem slawischen Europa (Paloposki 2007: 122) (Jettmarová 2019: 318–319).

Das Kalevala und dessen zwei Übersetzungen sind belletristische Werke, epische Poesie. Die Merkmale der Belletristik können beim Übersetzen viele Probleme bereiten. Insbesondere mit Poesie hat Translationswissenschaft die Frage erörtert, ob Poesie als Gattung so schwierig ist, dass sie nicht einmal übersetzt werden kann (Boase-Beier 2009a: 194). Die Sprache und die Stilmittel der Poesie, das heißt die formalen Merkmale der Poesie, unterscheiden sie in vielerlei Hinsicht von Prosa und gewöhnlichen Sprachweisen: Poesie ist in Verse und Strophen

gegliedert (Newton Scott 1904: 263) (Winter 1905: 271–273) (Mccann 2025), Poesie verwendet oft eine Art Versmaß und andere Wiedergabemittel (Kupiainen 1974: 29–36) und stellt häufig Bildersprache in den Mittelpunkt (Kantola 2001: 273). Eines der zentralen Probleme beim poetischen Übersetzen besteht dann darin, wie in der Übertragung sprachlichen Merkmale während des Übersetzungsprozesses die Verflechtung von Bedeutung und Form des originalen Gedichts bewahrt bleibt (Boase-Beier 2009b: 101–102). Überdies sind die formalen Merkmale der Poesie oft sprach- und kulturspezifisch, was die Anpassung der formalen Merkmale des originalen Gedichts an die Übersetzung erschwert (Sullivan 2018: 268). Dieser Aspekt der Poesie wirft die Frage auf, die eng mit Verfremdung und Einbürgerung in der Wissenschaft verbunden ist: Soll das übersetzte Gedicht die in dem originalen Gedicht zum Ausdruck gebrachte Denkweise an die Zielgruppe anpassen oder versuchen, der Zielgruppe einen Zugang zum kulturellen Kontext des originalen Gedichts zu verschaffen (Boase-Beier 2009b: 101–102).

Beim poetischen Übersetzen hängt vieles davon ab, ob der Übersetzer die Bedeutung des originalen Gedichts auf semantischer Ebene für wichtiger hält oder die Bedeutung, die durch die formalen Merkmale des Gedichts entsteht. Manche Übersetzer legen größeren Wert auf die semantische Bedeutung des originalen Gedichts und bevorzugen daher wortwörtliche Prosaübersetzungen. Andere glauben wiederum, dass die formalen Merkmale des originalen Gedichts auf die Übersetzung irgendwie übertragen werden müssen, obwohl die Verwendung formaler Merkmale in der Übersetzung die Bedeutung des originalen Gedichts auf semantischer Ebene verändern kann (Jones 2018: 118–119). Für diejenigen, die sich für den letztgenannten Ansatz entscheiden, stellt sich die Frage, wie ein übersetztes Gedicht die formalen Merkmale des originalen Gedichts übertragen sollte. Holmes (1988: 25–28) nennt drei Möglichkeiten, die formalen Merkmale des originalen Gedichts in der Übersetzung zu übertragen: die mimetische Form, bei der der Übersetzer versucht, die formalen Merkmale des originalen Gedichts zu bewahren; die analogische Form, bei der der Übersetzer die Funktion der formalen Merkmale des originalen Gedichts in seiner eigenen poetischen Tradition untersucht und dann nach formalen Merkmalen sucht, die in der poetischen Tradition der Zielkultur eine ähnliche Funktion erfüllen; und die organische Form, bei der der Übersetzer für seine Übersetzung diejenigen formalen Merkmale auswählt, die er für den Inhalt des Gedichts als am besten geeignet erachtet. Die Wahl zwischen diese Formen führt weitgehend zurück zu der Frage der Sprach- und Kulturspezifität der formalen Merkmale der Poesie. Beispielsweise könnte die mimetische Form als verfremdend angesehen werden, weil die Verwendung formaler Merkmale des originalen Gedichts die Fremdartigkeit des Originalgedichts noch weiter betont (Holmes 1988: 27),

andererseits erzeugen die formalen Merkmale des originalen Gedichts in dem zielsprachlichen Gedicht möglicherweise nicht dieselbe poetische Wirkung (Jones 2011: 118–119).

Neben seinem poetischen Charakter ist das Kalevala ein Werk mit vielen Figuren. Aus literaturwissenschaftlicher Sicht ist eine Figur ein Textelement der Geschichte, das der Leser anhand im Text verstreuten Verweisen rekonstruieren kann (Rimmon-Kenan 1991: 49). Laut Chatman (1978: 25) beziehen sich diese Verweise besonders auf Charaktereigenschaften, und eine Figur kann auf Textebene als eine Art Netzwerk von Charaktereigenschaften beschrieben werden (Rimmon-Kenan 1991: 77). Die Verweise auf Charaktereigenschaften lassen sich in zwei Kategorien unterteilen: explizite und implizite Figurencharakterisierungen (Jannidis 2013): Explizite Figurencharakterisierungen sind Adjektive, Substantive oder Wörter einer anderen Wortklasse, während implizite Figurencharakterisierungen die Eigenschaften der Figur beispielsweise durch Action, Sprache, Aussehen oder metonymisch durch die Umgebung veranschaulichen (Rimmon-Kenan 1991: 78–86). Neben die eigentlichen Figurencharakterisierungen kann die Charakterisierung einer Figur beispielsweise durch ihren Namen unterstützt werden (ebd.: 87–89). Im Gegensatz zu anderen Textelementen, die zur Charakterisierung der Figuren beitragen, haben besonders die Namen der Figuren in der Translationswissenschaft Beachtung gefunden, vielleicht weil die Übersetzung von Eigennamen im Allgemeinen subtile Entscheidungen erfordern kann, um sicherzustellen, dass die Bedeutung der Eigennamen in die Zielsprache übertragen wird (Vermes 2003: 89–90). So haben beispielsweise Hermans (1988, 11–24), Hervey und Higgins (1992: 29–30), Fernandes (2006: 49–55) und Van Coillie (2016: 123–139) unter anderem Übersetzungsstrategien für das Übersetzen von den Eigennamen formuliert.

Die englische Übersetzung des Untersuchungsmaterials ist keine direkte Übersetzung des originalen finnischen Kalevalas, sondern eine Übersetzung der früheren deutschen Übersetzung. Das bedeutet, dass die englische Übersetzung eine Indirekte Übersetzung und ein Beispiel für indirektes Übersetzen ist. Eine indirekte Übersetzung könnte als eine „Übersetzung einer Übersetzung“ definiert werden (Pięta et al: 2023, 2), oder als eine Übersetzung, die über eine Interlingua übersetzt wird, das heißt, deren Ausgangstext bereits eine Übersetzung des ursprünglichen Ausgangstextes ist (Tieteen termipankki 2025: s.v. epäsuora kääntäminen). Obwohl in der Translationswissenschaft sich der Begriff „indirekte Übersetzung“ manchmal auch auf andere Arten von Übersetzungen bezieht, wie etwa Neuübersetzungen und Rückübersetzungen (Pięta et al: 2023, 2–3), konzentriert diese Arbeit sich jedoch speziell auf Übersetzungen, die durch eine Interlingua übersetzt sind. Überdies sei es sinnvoll, eigentliche indirekte Übersetzungen

von kompilativen Übersetzungen, die durch mehreren Interlingua übersetzt werden (Ivaska 2024: 191), zu unterscheiden; letzteren wird ebenfalls weniger Aufmerksamkeit gewidmet.

Es gibt viele Gründe für indirektes Übersetzen. Der häufigste Grund dafür ist wahrscheinlich das, dass es nicht genügend Übersetzer mit ausreichenden Sprachkenntnissen gibt, direkt von einer Sprache in eine andere zu übersetzen. Weitere häufige Gründe für indirektes Übersetzen sind die Verfügbarkeit des Originaltextes, Übersetzungskosten, Zeiteinteilung, die Autorität einer Sprache, Übersetzungsrisiken, die Schwierigkeit des Übersetzens und der erleichterte Zugang zu Informationen für seltene Sprachen. (Pięta et al. 2023: 9). Obwohl indirektes Übersetzen manchmal notwendig ist, beispielsweise bei fehlenden Kenntnissen seltener Sprachen, ruft indirektes Übersetzen oft negative Assoziationen hervor. Indirektes Übersetzen wird unter anderem als Bedrohung für die Qualität indirekter Übersetzungen, Sprachgleichheit sowie für die Arbeitsplätze und Rechte der Übersetzer angesehen (ebd.: 11). Die erste Bedrohung hat in der Translationswissenschaft die meisten Diskussionen ausgelöst. Die Vorstellung der geringeren Qualität indirekter Übersetzungen rührt von der Annahme her, dass bei einem indirekten Übersetzungsprozess Fehler der ersten Übersetzung in weiteren Übersetzungen sich wiederholen: Anders gesagt, wenn es in der ersten, interlingualen Übersetzung Mängel gibt, werden diese Mängel zwangsläufig auf die indirekte Übersetzung übertragen (ebd.: 10).

3 Untersuchungsmaterial und -methode

Das Untersuchungsmaterial dieser Arbeit besteht aus den Figurencharakterisierungen im Elias Lönnrots originalen finnischen Kalevala aus dem Jahr 1849 und ihren übersetzten Varianten in zwei Übersetzungen des Kalevalas: Franz Anton von Schiefners deutscher Übersetzung *Kalevala, das National-Epos der Finnen* aus dem Jahr 1852 und John Martin Crawfords englischer Übersetzung *Kalevala: The Epic Poem of Finland* aus dem Jahr 1888. In der Untersuchung wird von dem originalen finnischen Kalevala eine im Jahr 1964 veröffentlichte physische Ausgabe, von der deutschen Übersetzung eine auf der Website der Technischen Hochschule Augsburg veröffentlichte Version und von der englischen Übersetzung eine auf der Website *Project Gutenberg* im PDF-Format veröffentlichte Version verwendet. Weil die auf der Website der Technischen Hochschule Augsburg veröffentlichte Version keine Seitenzahlen enthält, verweist diese Untersuchung anhand der Gedicht- und Versnummern in der deutschen Übersetzung, und weil das PDF-Format der englischen Übersetzung keine Seitenzahlen oder Versnummern

enthält, verweist diese Untersuchung nur anhand auf den Gedichtnummern in der englischen Übersetzung.

Das Kalevala ist das Nationalepos Finnlands. Das einheitliche Epos wurde von der Volksge-dichten des ostseefinnischen Sprachraums von Elias Lönnrot (1802–1884) zusammengestellt, der zwischen 1828 und 1844 insgesamt 11 Gedichtsammelreisen in Teile Finnlands, den russi-schen Teil Kareliens sowie in Ingermanland und Wepsen unternommen hat. Das Kalevala wurde in der Form veröffentlicht, in der es heute allgemein bekannt ist, im Dezember 1849; es umfasste 50 Gedichte und 22.795 Verse (Anttonen & Kuusi 1999: 77). Zuvor hatte Lönnrot im Jahr 1835 das Alte Kalevala veröffentlicht, das mit 32 Gedichten und 12.078 Versen kürzer als das Neue Kalevala war (ebd.: 72–74). Aus literarischer Sicht ist das vielleicht auffälligste Merk-mal des Epos das Kalevala-Versmaß, in dem es pro Vers vier Trochäen gibt. Weitere Stilmittel des Kalevalas sind starke Alliteration und Verswiederholung, bei der mit Ausnahme von Verben und Partikeln jedem Konzept des vorangehenden Verses ein synonymes, analoges oder antithe-tisches Konzept in dem zweiten Vers entspricht (ebd.: 82).

Laut der Website *Kalevala maailmalla*, die Übersetzungen des Kalevalas verfolgt, wurde das Kalevala zum Zeitpunkt des Schreibens in 61 Sprachen in irgendeiner Form übersetzt. Die Ge-schichte der Übersetzungen von Kalevala reicht weit in die Vergangenheit zurück: Schon vor der Veröffentlichung des Neuen Kalevala übersetzte der finnische Philologe und Ethnologe M. A. Castrén im Jahr 1841 das Alte Kalevala ins Schwedische, und nach der Veröffentlichung des Neuen Kalevala erschienen schnell Auszüge daraus auf Schwedisch, übersetzt von Carl Gustaf Borg im Jahr 1845. (Kalevala maailmalla 2025.) Das Verdienst für die erste Übersetzung des gesamten Neuen Kalevala gebührt jedoch dem baltendeutschen Sprachwissenschaftler Franz Anton von Schiefner (1817–1879), dessen deutsche Übersetzung *Kalewala, das National-Epos der Finnen*, im Jahr 1852 veröffentlicht wurde. Schiefners Interesse, das Kalevala auf Deutsch zu übersetzen, war geweckt worden, nachdem er Jacob Grimms Artikel *Über das finnische Epos* gelesen hatte (Schiefner 1848a; zitiert nach Voßschmidt 2012: 158–161). Den entscheidenden Anstoß erhielt Schiefner jedoch nach der Begegnung mit M. A. Castrén, der Schiefner, als Lönnrot das Neue Kalevala fertig schrieb, Seiten daraus für Übersetzen schickte. Schiefner verwendete bei seiner Übersetzungsarbeit das finnische Wörterbuch von Gustaf Renvall und Cas-tréns schwedische Übersetzung des Alten Kalevala (Schiefner 1854: 129, nach Voßschmidt 2012: 161). Allerdings fügte Schiefner seiner Übersetzung vermutlich nichts direkt aus Castréns schwedischen Übersetzung hinzu, sondern stützte er sich auf seine Kenntnisse der finno-

ugrischen Sprachen und übersetzte das Kalevala direkt aus dem Finnischen (Järventausta 2017: 68–89). Weil Übersetzungen gemäß den Prinzipien der Romantik dem Ausgangstext möglichst treu bleiben musste, behielt Schiefner in seiner deutschen Übersetzung das Kalevala-Versmaß unverändert bei (Schiefner 1854: 149, zitiert nach Voßschmidt 2012: 161).

Die erste englische Übersetzung des gesamten Kalevalas wurde nur 36 Jahre nach der ersten deutschen Übersetzung des gesamten Kalevalas veröffentlicht, als *Kalevala: The Epic Poem of Finland* von einem amerikanischen Medizinprofessor John Martin Crawford (1845–1916 im Jahr 1888 veröffentlicht wurde. Diese Übersetzung wurde aus Schiefners deutschen Übersetzung übersetzt. Zuvor waren nur einige Teile des Kalevalas auf Englisch veröffentlicht worden, in John Addison Porters unvollendete Übersetzung *Selections from Kalevala* aus dem Jahr 1868, das sich ebenfalls auf Schiefners deutsche Übersetzung basierte (af Forselles 2012: 112). Wie Schiefner hat Crawford in seiner Übersetzung das Kalevala-Versmaß nicht verändert. Crawford erläutert seine Lösung in dem langen und ausführlichen Vorwort seiner Übersetzung, worin er unter anderem die göttlichen Wesen der alten finnischen Religion und die Figuren des Kalevalas beschreibt. Ein ausführliches Vorwort über Finnland ermöglichte Crawford es, die finnischen Personen- und Ortsnamen in dem englischen Text beizubehalten (ebd.: 115).

Für die Untersuchung wurden die aus dem originalen finnischen Kalevala sowie dessen deutscher und englischer Übersetzung gesammelten Figurencharakterisierungen auf die Figurencharakterisierungen der Figuren ‚Nordens Töchter‘ abgegrenzt. Die Figurencharakterisierungen der Nordens Töchter wurden ausgewählt, weil es angesichts des Umfangs des Untersuchungsmaterials genügend davon gab und weil es in dem Kalevala Figurencharakterisierungen der Nordens Töchter gibt, die sowohl einmal als auch häufig vorkommen. Als das Untersuchungsmaterial wurde 20 Figurencharakterisierungen der Nordens Töchter ausgewählt.

Tabelle 1: Die Figurencharakterisierungen der Nordens Töchtern und deren Übersetzungen

Figurencharakterisierung	Kalevala (Lönnrot, 1849)	Kalewala (Schiefner, 1851)	Kalewala (Crawford, 1888)
1.	Emo hauasta havasi, alta aallon vastaeli: ”Viel onpi emo elossa, vanhempasi valvehella, joka saattavi sanoa, miten olla oikeana [...]: mene <u>Pohjolan tyttärihin!</u>	Aus dem Grab erwacht die Mutter, Aus der Tiefe gab sie Antwort: „Noch am Leben ist die Mutter, Wach noch ist die alte Mutter, Um dir deutlich es zu sagen, Wie du dich verhalten solltest [...]: Gehe zu <u>des Nordens Töchtern,</u>	In the deep awoke his mother, From her tomb she spake as follows: “Only sleeping was thy mother, Now awakes to give thee the answer, What thy thought and what thine action [...]: Visit thou <u>the Suomi daughters;</u>

2.	Siell' on <u>tyttäret somemmat</u>	Findest dort weit <u>schön're Kinder</u>	Thou wilt find them <u>wise and lovely</u>
3.	neiet kahta kaunihimmat	schön're zarte Mädchen	Far more beautiful than Aino
4.	viittä, kuutta virkeämmät	Tücht'ger sind sie fünf- und sechsmal	Far more worthy of a husband
5.	ei <u>Joukon jorottaria</u>	Nicht <u>dergleichen Plauderdingen</u>	Not <u>such silly chatter-boxes</u>
6.	ei <u>Lapin lapsilönttäreitä</u>	Keine <u>Lapp'sche Zaudrerinnen</u>	As <u>the fickle Lapland maidens</u>
7.	Sieltä naios, poikaseni, paras <u>Pohjolan tyttäristä</u>	Dorther nimm, O Sohn, ein Weibchen von <u>des Nordlands netten Töchtern</u>	Take for thee a life-companion; From the honest homes of Suomi; One of <u>Northland's honest daughters</u>
8.	jok' on <u>sievä silmiltänsä</u>	Die <u>von Aussehn reich an Anmuth</u>	She will charm thee with her sweetness
9.	kaunis katsannoisiltansa	Die im Wuchse schöngestaltet	Make thee happy through her goodness
10.	aina <u>joutuisa jalalta</u>	Immer <u>rasch ist auf den Füßen</u>	Form perfection, manners easy
11.	sekä <u>liukas liikunnolta!</u>	Und voll <u>Flinkheit in den Gliedern</u>	Every step and movement graceful
12.	Tuo oli <u>kaunis Pohjan neiti</u>	Nordlands wunderschöne Jungfrau	Pohyola's fair and winsome daughter
13.	maan kuulu, ve'en valio	Eine Zier von Land und Wasser	Glory of the land and water
14.	Tuop' on <u>kaunis Pohjan tytti</u>	Nordlands wunderschöne Tochter	Now <u>the daughter of the Northland</u>
15.	maan kuulu, ve'en valio	Eine Zier von Land und Wasser	Honored by the land and water
16.	Tuop' on <u>kaunis Pohjan tyttö</u>	Nordlands wunderschöne Tochter	Northland's fair and lovely daughter
17.	Tuopa <u>kaunis Pohjan tytti</u>	<u>Nordlands schöne Jungfrau selber</u>	This the answer of the <u>maiden</u>
18.	Tuopa <u>kaunis Pohjan tytti</u>	Nordlands schöngewachsne Tochter	Northland's fair and slender daughter
19.	<u>Neito parka huokaeli</u>	Ach, es seufzt <u>das arme Mädchen</u>	Then <u>the daughter</u> spake, departing:
20.	<u>Neito parka huokaeli</u>	Reichlich seufzt' <u>die arme Jungfrau</u>	Then <u>the young bride</u> sighed in anguish

In der obigen Tabelle liegt die für die Untersuchung ausgewählte Figurencharakterisierungen der Nordens Töchter in der Reihenfolge aufgeführt, in der sie in dem Kalevala erscheinen. In der Tabelle sind die Figurencharakterisierungen in denjenigen Auszügen unterstrichen, die neben der Figurencharakterisierung weiteren umgebenden Text enthalten, der nicht zu der eigentlichen Figurencharakterisierung gehört. Insofern der Auszug eines Beispiels nur die

Figurencharakterisierung enthält, ist die Figurencharakterisierung nicht gesondert unterstrichen. Für die Untersuchung wurden die Figurencharakterisierungen aus jenen Gedichten ausgewählt, in denen die Rolle der Nordens Töchter am zentralsten ist: Die Figurencharakterisierungen der Nordens Töchter sind von dem fünften (1–11), achten (12–13), zehnten (14–16), 18. (17–18) und 22. Gedicht (19–20) des Kalevalas gesammelt.

Das Ziel der Untersuchung ist es, anhand des Untersuchungsmaterials herauszufinden, wie sich die Figurencharakterisierungen des Kalevalas in einem indirekten Übersetzungsprozess verändern. Die Untersuchung strebt daran, die folgenden Forschungsfragen zu beantworten:

1. Wie verändern sich die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen des Kalevalas in einem indirekten Übersetzungsprozess?
2. Was sind die möglichen Gründe für die Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen?

Als Untersuchungsmethode dieser Untersuchung wurde vergleichende Textanalyse gewählt. Vergleichende Textanalyse konzentriert an einen bestimmten Text und eine oder mehrere Übersetzungen davon, die miteinander verglichen werden. Im Mittelpunkt der vergleichenden Textanalyse steht die Frage, wie ein Text in eine Sprache übersetzt ist und ob die sprachlichen Eigenschaften des Textes dem Leser der Übersetzung vermittelt sind. Bei der vergleichenden Textanalyse kann ein Text entweder mit mehreren Übersetzungen in dieselbe Zielsprache oder mit Übersetzungen in mehrere Zielsprachen verglichen werden. (Kuusi 2024: 170.) Die Untersuchungsmethode dieser Untersuchung folgt der letztgenannten Art und ist eine hervorragende Methode für die Untersuchung vom indirekten Übersetzen, weil der Vergleich von Übersetzungen, insbesondere der Vergleich von Übersetzungsstrukturen und Sprachen, ein gängiger Forschungsgegenstand in der Untersuchung indirekter Übersetzungen ist (Ivaska 2024: 191).

Die Analyse des Untersuchungsmaterials ist ternär: Die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in Schiefners deutscher Übersetzung werden mit den Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in dem originalen finnischen Kalevala verglichen, die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in Crawford's englischer Übersetzung werden mit den Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in Schiefners deutscher Übersetzung verglichen und schließlich werden die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in Crawford's englischer Übersetzung mit den Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in dem originalen finnischen Kalevala verglichen. Bei der Beurteilung der Bedeutungsveränderungen berücksichtigt die Analyse besonders die allgemeine Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen, aber auch

die Bedeutungsveränderungen der lexikalischen Elemente, die die Bedeutung der Figurencharakterisierung erzeugen, wie etwa Substantive und Adjektive.

Für die Analyse werden für Finnisch *Kielitoimiston sanakirja*, *Suomen etymologinen sanakirja* und *Suomen murteiden sanakirja* verwendet, für Deutsch die Online-Version des Etymologischen Wörterbuch des Deutschen von Wolfgang Pfeifer et al. (1993) und das Online-Wörterbuch Duden Online verwendet und für Englisch das Online-Wörterbuch der Universität Oxford verwendet. Bestimmung möglicher finnischer Entsprechungen deutscher oder englischer Wörter zurück auf Finnisch wird das Online-Wörterbuch *MOT Sanakirjat* verwendet. Weiterhin verwendet die Analyse die sieben von Vinay und Darbelnet vorgeschlagenen Übersetzungsstrategien, um die in dem Übersetzungsprozess auftretenden Phänomene zu erklären: Direktentlehnung, Lehnübersetzung, wortgetreue Übersetzung, Transposition, Modulation, Äquivalenz und Adaption (Vinay & Darbelnet 1995; zitiert nach Prunč 2007: 45–48).

4 Untersuchungsergebnisse

In der Untersuchung wurden die Figurencharakterisierungen in zwei Gruppen unterteilt: Figurencharakterisierungen, deren Bedeutungen sich in dem indirekten Übersetzungsprozess wenig veränderten, und Figurencharakterisierungen, deren Bedeutungen sich in dem indirekten Übersetzungsprozess merklich veränderten. Die Einteilung erfolgte insbesondere aufgrund der ganzheitlichen Bedeutungsveränderung einer bestimmten Figurencharakterisierung aus der Sicht des potenziellen Lesers. Weil jedoch bereits eine Bedeutungsveränderung eines einzelnen lexikalischen Elements die Bedeutung der gesamten Figurencharakterisierung merklich verändern kann, wurden die Bedeutungen einzelner lexikalischer Elemente bei der Analyse, soweit erforderlich, genau berücksichtigt. Weiterhin wurde bei der Analyse der Kontext des Gedichts für jede Figurencharakterisierung berücksichtigt, weil die ganzheitlichen Bedeutungen der Figurencharakterisierungen nicht nur von den lexikalischen Elementen beeinflusst werden, sondern auch von dem Kontext jedes Gedichts.

Aus der Analyse der Übersetzungen der Figurencharakterisierungen der Figuren Nordens Töchter wurde es schließlich herausgefunden, dass sich die Bedeutung von sechs der 20 Figurencharakterisierungen in dem indirekten Übersetzungsprozess wenig veränderte, während sich die Bedeutung von 14 Figurencharakterisierungen in dem indirekten Übersetzungsprozess merklich veränderte. Die Figurencharakterisierungen, deren Bedeutungen in dem indirekten Übersetzungsprozess sich wenig veränderten, waren Figurencharakterisierungen 3, 7, 12, 14, 16 und

18. Die Figurencharakterisierungen, deren Bedeutungen in dem indirekten Übersetzungsprozess sich merklich veränderten, waren Figurencharakterisierungen 1, 2, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 13, 15, 17, 19 und 20.

Bei indirektem Übersetzen geht man oft davon aus, dass Fehler und Mängel der ersten Übersetzung in den weiteren, indirekten Übersetzungen übertragen werden. Für die Untersuchung war es besonders interessant festzustellen, ob die Bedeutungsunterschiede zwischen den Figurencharakterisierungen in Crawford's Übersetzung und den originalen finnischen Figurencharakterisierungen durch die Bedeutungsunterschiede zwischen den Figurencharakterisierungen in Schiefner's Übersetzung und den originalen finnischen Figurencharakterisierungen erklärt werden konnten.

In der Analyse wurde es herausgefunden, dass Crawford an einigen Stellen von Schiefner's Übersetzungen beeinflusst wurde. Der Verweis auf der Figur *Joukahainen* in der originalen finnischen Figurencharakterisierung 5 fehlt in Schiefner's Übersetzung *dergleichen Plauderdirnen* als auch in Crawford's Übersetzung *such silly chatter-boxes*. Das Substantiv *lapsilönttari* in der originalen finnischen Figurencharakterisierung 6 wurde von Schiefner mit dem weiblichen Substantiv *Plauderdirnen* auf Deutsch übersetzt, und diese Lösung könnte die Tatsache beeinflusst haben, dass Crawford in seiner Übersetzung *the fickle Lapland maidens* das Substantiv *maiden* verwendet, was auf Deutsch ‚Jungfrau‘ bedeutet. In der originalen finnischen Figurencharakterisierungen 13 und 15 wird die Tochter als den ‚Ruhm‘ (fi *kuulu*) des Landes und ‚Auslese‘ (fi *valio*) des Wassers charakterisiert, aber in Schiefner's Übersetzung *Eine Zier von Land und Wasser* ist die Tochter eher eine Zierde sowohl des Landes als auch des Wassers, und ähnlich ist die Tochter in Crawford's Übersetzungen *Glory of the land and water* und *Honored by the land and water* die Ehre sowohl des Landes als auch des Wassers oder von dem Land als auch dem Wasser geehrt. Schließlich ist das Substantiv *tytti* in der originalen finnischen Figurencharakterisierung 17 in Schiefner's Übersetzung *Nordlands schöne Jungfrau* mit dem deutschen Substantiv *Jungfrau* übersetzt, und gleichfalls verwendet Crawford in seiner Übersetzung *the maiden* das englische Substantiv *maiden*.

Andererseits handelt es sich bei den meisten Übersetzungen der Figurencharakterisierungen von Crawford darum, dass sie bei ihren Bedeutung von den originalen finnischen Figurencharakterisierungen sich unterscheiden, aber deren Unterschiede zu den originalen finnischen Figurencharakterisierungen jedoch nicht durch die bereits bestehenden Bedeutungsunterschiede zwischen den Figurencharakterisierungen in Schiefner's Übersetzung und den originalen

finnischen Figurencharakterisierungen erklärt werden können. Schiefners Übersetzungen für die originale finnische Figurencharakterisierung 3 und die originale finnische Figurencharakterisierung 4 sind die strukturell ähnlichen Figurencharakterisierungen *schön're Kinder* und *Zweimal schön're zarte Mädchen*, aber Crawford's Übersetzungen *Far more beautiful than Aino* und *Far more worthy of a husband* für dieselben Figurencharakterisierungen unterscheiden sich in Struktur und Ausdruck erheblich sowohl von den originalen finnischen Figurencharakterisierungen als auch von Schiefners Übersetzungen. Schiefners Übersetzungen der originalen finnischen Figurencharakterisierungen 8, 9, 10 und 11 sind, wie die originalen finnischen Figurencharakterisierungen, explizite Figurencharakterisierungen, aber Crawford's Übersetzungen für dieselben Figurencharakterisierungen sind implizite Figurencharakterisierungen. In der Figurencharakterisierung 17 werden das Adjektiv *kaunis* und der Ortsname *Pohja* in Schiefners Übersetzung *Nordlands schöne Jungfrau* übersetzt, aber das Adjektiv und der Ortsname fehlen in Crawford's Übersetzung *the maiden*. In der Figurencharakterisierungen 19 und 20 wurde das Adjektiv *parka* in der originalen finnischen Figurencharakterisierungen in Schiefners Übersetzungen *das arme Mädchen* und *die arme Jungfrau* mit dem deutschen Adjektiv *arm* übersetzt, aber in Crawford's Übersetzungen *the daughter* und *the young bride* fehlt jeweils ein Adjektiv, das in seiner Bedeutung dem finnischen Adjektiv *parka* entsprechen würde.

Die Masterarbeit strebte es herauszufinden, wie die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen des Kalevalas sich in einem indirekten Übersetzungsprozess verändern. Die Antwort auf die erste Frage sei wahrscheinlich klar: Weil sich die Bedeutung der meisten der 20 Figurencharakterisierungen in dem indirekten Übersetzungsprozess merklich verändert hat, kann man davon ausgehen, dass sich die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen sich merklich verändert haben. Allerdings ist es schwieriger, auf die letztere Frage eine erschöpfende Antwort zu geben, denn obwohl einige der Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen in der indirekten Übersetzung durch die Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen in der ersten Übersetzung erklärt werden konnten, konnten die meisten Bedeutungsveränderungen in der indirekten Übersetzung nicht durch Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen in der ersten Übersetzung erklärt werden. Die Ergebnisse dieser Untersuchung stützen daher nicht die in der Forschung von indirektem Übersetzen vorherrschende Vorstellung, dass Fehler und Mängel in der ersten Übersetzung des Ausgangstextes auf weitere, indirekte Übersetzungen übertragen werden. Die Gründe, warum sich die Bedeutungen der originalen finnischen Figurencharakterisierungen in Crawford's Übersetzung in dem indirekten Übersetzungsprozess merklich verändert haben, bleiben in dieser Untersuchung unklar.

5 Schlussfolgerungen

In dieser Masterarbeit wurde es untersucht, wie die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in dem Kalevala sich in einem indirekten Übersetzungsprozess verändern. Die Untersuchung strebte herauszufinden, wie die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen des Kalevalas sich in einem indirekten Übersetzungsprozess verändern und warum. In der Untersuchung wurde es herausgefunden, dass die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in dem Kalevala in einem indirekten Übersetzungsprozess sich merklich verändern. Die Gründe für die Bedeutungsänderungen der Figurencharakterisierungen in dem indirekten Übersetzungsprozess blieben in der Untersuchung jedoch unklar, sodass der dringendste Forschungsbedarf eine detailliertere Untersuchung der möglichen Faktoren, die dazu führen, dass sich die Bedeutungen der Figurencharakterisierungen in dem Kalevala in einem indirekten Übersetzungsprozess merklich verändern, wäre. Die Untersuchung kann jedoch als teilweise erfolgreich angesehen werden, weil sie Informationen über das Übersetzen von Figurencharakterisierungen liefert und dazu wichtige Erkenntnisse über die frühe Übersetzungsgeschichte des Kalevalas liefert.

Die Untersuchungsmethoden zeigten Mängel, die auch durch weitere Forschung ausgeglichen werden können. Als das größte Problem der Untersuchung erwies sich die Berücksichtigung der archaischen, poetischen Sprache bei der Analyse des Untersuchungsmaterials. Obwohl die bei der Analyse verwendeten Online-Wörterbücher relativ gute Informationsquellen zu der Ausdeutung einzelner lexikalischer Elemente in der Figurencharakterisierungen waren, war die Ausdeutung der Bedeutungen möglicherweise zu einfach. Eine detailliertere und umfassendere Untersuchung der Bedeutungsveränderungen der Figurencharakterisierungen würde eine philologisch präzisere Untersuchung erfordern.

Für den Umfang dieser Untersuchung waren die Figurencharakterisierungen der Nordens Töchter eine gelungene Auswahl an Untersuchungsmaterial. Für detailliertere Forschungen könnte jedoch die Materialebene erweitert werden, beispielsweise auf die Figurencharakterisierungen anderer Figuren in dem Kalevala oder auf andere bedeutungstiftende Textphänomene. Weiterhin wurde es in dieser Untersuchung vermutet, dass Schiefners deutsche Übersetzung eine direkte Übersetzung des originalen finnischen Kalevalas ist und dass Crawfords englische Übersetzung eine indirekte Übersetzung der deutschen Übersetzung ist. Weitere Untersuchungen könnten jedoch eine detailliertere, vergleichende Textanalyse nutzen, um festzustellen, ob Schiefners und Crawfords Übersetzungen vernünftiger als kompilative Übersetzungen

untersucht werden sollten. Obwohl Schiefner als Könnner finnougrischen Sprachen sicherlich das Kalevala direkt aus dem Finnischen auf Deutsch übersetzt hat, könnte es beispielsweise untersucht werden, wie Castréns schwedische Übersetzung des Alten Kalevala die deutsche Übersetzung beeinflusst haben könnte. Es könnte auch untersucht werden, ob Crawford bei seiner Übersetzungsarbeit möglicherweise andere Übersetzungen als nur Schiefners deutsche Übersetzung verwendet hat. Weitere Untersuchungen könnten beispielsweise klären, ob Crawfords englische Übersetzung von John Addison Porters früherer, unvollendeter englischer Übersetzung des Kalevalas aus dem Jahr 1868 beeinflusst wurde.